

**ERGENLERİN SOSYAL ÖZ YETERLİK
ALGILARI İLE SİBER ZORBA VE MAĞDUR
OLMA DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

Cansu ÜNAL

**2021
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Özlem GÖZÜN KAHRAMAN**

**ERGENLERİN SOSYAL ÖZ YETERLİK ALGILARI İLE SİBER ZORBA
VE MAĞDUR OLMA DURUMU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Cansu ÜNAL

**T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr.Özlem GÖZÜN KAHRAMAN**

**KARABÜK
Temmuz 2021**

Cansu ÜNAL tarafından hazırlanan “ERGENLERİN SOSYAL ÖZ YETERLİK ALGILARI İLE SİBER ZORBA VE MAĞDUR OLMA DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr.Özlem GÖZÜN KAHRAMAN ..

Tez Danışmanı, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 09/07/2021

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Arzu ÖZYÜREK (KBÜ)

.....

Üye : Doç. Dr. Özlem GÖZÜN KAHRAMAN (KBÜ)

.....

Üye : Doç. Dr. Serpil PEKDOĞAN (İÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

“Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu; ayrıca bu kuralların ve ilkelerin gerektirdiği şekilde, bu çalışmadan kaynaklanmayan bütün atıfları yaptığımı beyan ederim.”

Cansu ÜNAL

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ERGENLERİN SOSYAL ÖZ YETERLİK ALGILARI ile SİBER ZORBA ve MAĞDUR OLMA DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Cansu ÜNAL

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Çocuk Gelişimi Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Özlem GÖZÜN KAHRAMAN

Temmuz 2021, 113 sayfa

Bu çalışmada, ergenlerin sosyal özyeterlik algıları ile siber zorba-mağdur olma durumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca kişisel bazı değişkenler ile sosyal özyeterlik ve siber zorba-mağdur olma arasındaki farklara bakılmıştır. Çalışma grubunu resmi ortaöğretim kurumlarının 9. ve 10. sınıfına devam etmekte olan 444 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmada, sosyal özyeterlik algısı ile siber zorba-mağdur olma durumu arasındaki ilişkinin; cinsiyet, yaş, kardeş durumu, algılanan gelir durumu, algılanan akademik başarı, okul türü, anne baba öğrenim durumu, kendine ait teknolojik cihazların olup olmayışı, bir hobiye sahip olma durumu, internette geçirilen zamanın amacı (oyun oynama, sosyal medya, bilgi araştırma vd.), internet kullanım süresi ve anne babanın sosyal medya kullanım durumları değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır.

Veri toplamada “Sosyal Özyeterlik Algısı Ölçeği (SÖZYE)” ile “Siber Zorba-Mağdur Ölçeği (SZMÖ)” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. SÖZYE ve SMZÖ öğrenciler tarafından doldurulmuştur. Çevrimiçi olarak toplanan veriler bilgisayar ortamında analiz edilmiştir. Çalışmada, SÖZYE ve SMZÖ arasındaki ilişki kolerasyon analizi ile değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde Mann Whitney U, Kruskal Wallis, Anova ve T tesleri kullanılmıştır. SÖZYE’den alınan puanlarla SMZÖ’den alınan puanlar arasında düşük düzeyde anlamlı farklılık saptanmıştır. Araştırmanın sonucunda ayrıca SÖZYE puanları ile okul türü, hobiye sahip olma durumu, internette geçirilen sürenin amacı, internet kullanım süresi değişkenine göre anlamlı farklılıklar bulunmuştur. SZÖ puanları ile cinsiyet, yaş, kardeş durumu, algılanan gelir durumu, algılanan akademik başarı, okul türü, anne baba öğrenim durumu, kendine ait teknolojik cihazların olup olmayışı, internette geçirilen zamanın amacı (oyun oynama, sosyal medya, bilgi araştırma vd.), internette geçirilen süre ve anne babanın sosyal medya kullanım durumları arasında anlamlı farklılık belirlenmiştir. SMÖ puanları ile kardeş sayısı, baba eğitim durumu, internette geçirilen sürenin amacı, internet kullanım süreleri, sahip olunan teknolojik cihazlar değişkenleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Siber zorbalığın yansımaları ve etkileri konusunda ergenleri bilinçlendirmek çok önemlidir. Bu nedenle çocuklara ve ergenlere yönelik müdahale programları ile önleyici tedbirlerin alınması önemlidir. Siber zorba, kurban veya zorba-kurban tüm ergenlerin öz farkındalıklarını artırarak, zorbalara direnmelerine ve kurban olmalarını önlemelerine yardımcı olacak beceriler geliştirerek güçlendirilmelidir.

Anahtar Sözcükler : Ergenlik, sosyal öz yeterlik, siber zorbalık, siber mağduriyet

Bilim Kodu : 116001

ABSTRACT

M. Sc. Thesis

INVESTIGATION of the RELATIONSHIP BETWEEN ADOLESCENTS' SOCIAL SELF-EFFICACY PERCEPTIONS and LEVELS of CYBER BULLY and VICTIM

Cansu ÜNAL

**Karabük University
Institute of Graduate Programs
Department of Child Development Education**

Thesis Advisor:

Assoc. Prof. Dr. Özlem GÖZÜN KAHRAMAN

July 2021, 113 pages

In this study, the relationship between adolescents' perceptions of social self-efficacy and cyberbully-victim status was investigated. In addition, some personal variables and the differences between social self-efficacy and cyberbully-victim were examined. The study group consisted of 444 students attending the 9th and 10th grades of official secondary education institutions. In the study, the relationship between the perception of social self-efficacy and cyberbully-victim; gender, age, sibling status, perceived income status, perceived academic success, school type, parental education level, whether or not they have their own technological devices, having a hobby, purpose of time spent on the internet (playing games, social media, information research, etc.) duration of internet use and parents' social media usage status.

“Social Self-Efficacy Scale (SOZYE)”, “Cyber Bully-Victim Scale (SZMO)” and “Personal Information Form” were used to collect data. SOZYE and SMZO were filled in by the students. The data collected online were analyzed in computer environment. In the study, the relationship between SOZYE and SMZO was evaluated by correlation analysis. Mann Whitney U, Kruskal Wallis, Anova and T tests were used in the analysis of the data. There was a low level of significant difference between the scores obtained from SOZYE and the scores obtained from SMZO. As a result of the research, significant differences were found according to the SOZYE scores and the type of school, the status of having a hobby, the purpose of the time spent on the Internet, and the duration of internet use. SZO scores and gender, age, sibling status, perceived income status, perceived academic success, school type, parental education level, whether they have their own technological devices, the purpose of time spent on the internet (playing games, social media, information research, etc.), A significant difference was determined between the time spent on the internet and the social media usage status of the parents. Significant differences were found between the SMO scores and the number of siblings, father's educational status, purpose of the time spent on the internet, duration of internet use, and technological devices owned. It is very important to raise awareness of adolescents about the repercussions and effects of cyberbullying. For this reason, it is important to take preventive measures with intervention programs for children and adolescents. The cyberbully, victim, or bully-victim should be empowered by all adolescents by increasing their self-awareness, developing skills that will help them resist bullies and prevent them from becoming victims.

Keywords : Adolescence, social self-efficacy, cyber bullying, cyber victimization

Science Code : 116001

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans hayatıma başlamamdan bu yana bana birçok katkısı olan, beni her ihtiyacım olduğunda gece-gündüz fark etmeksizin saatin zamanın önemi olmadan ilgiyle dinleyip yardımcı olabilmek için elinden gelen her şeyi yapan, dertlerime ortak olan ve çözüm bulabilmek için çabalayan, akademik kariyeri boyunca yaptığı çalışmalara ve sürekli araştırma azmine hayran olduğum kıymetli danışman hocam Özlem GÖZÜN KAHRAMAN'a teşekkür ederim.

Her daim arkamda duran, bu süreci başarı ile atlatabileceğime dair inançlarımı koruyan sevgili annem Emine ÜNAL'a, kıymetli babam Menderes ÜNAL'a ve biricik teyzem Kamile YAHŐI TİLKİ'ye teşekkür ederim.

Bana ışık tutan yolumu aydınlatan her stresli anımda yardımcı olan sevgili arkadaşım Merve KURT'a, her aradığımda ulaşabildiğim beni sabırla dinleyen ve bana destek olan dostlarıma teşekkür ederim.

Bu günlere ulaşmamda emeği olan bütün öğretmenlerime kalpten minnetlerimi sunarak teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
KABUL.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGELER DİZİNİ	xii
KISALTMALAR.....	.xii
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1. AMAÇ VE KAPSAM.....	1
1.1.1 Araştırmanın Problemi.....	7
1.1.2. Araştırmanın Alt Problemleri.....	7
BÖLÜM 2.....	9
GENEL BİLGİLER.....	9
2.1. ÖZYETERLİK TANIMI VE KAPSAMI	9
2.2. SOSYAL ÖZYETERLİK TANIMI VE KAPSAMI.....	11
2.3. SOSYAL ÖZYETERLİK VE ERGENLİK.....	12
2.4. ZORBALIK TANIMI VE KAPSAMI.....	13
2.5. SİBER ZORBALIK TANIMI VE KAPSAMI.....	16
2.6. SİBER ZORBALIK VE GELENEKSEL ZORBALIK ARASINDAKİ	
FARKLAR.....	19
2.7. SİBER ZORBALIK ARAÇLARI	20
2.7.1. Anlık Mesajlaşma	21
2.7.2. Telefon	21
2.7.3. E-Posta	22
2.7.4. Sohbet (Chat) Odaları.....	22

	<u>Sayfa</u>
2.8. SİBER ZORBALIK NEDENLERİ.....	23
2.9. SİBER ZORBALIK YAYGINLIĞI	24
2.10. SİBER MAĞDURİYET TANIMI VE KAPSAMI.....	25
2.11. SİBER MAĞDURİYET NEDENLERİ.....	26
2.12. SİBER MAĞDURİYET TÜRLERİ.....	27
BÖLÜM 3.....	30
GEREÇ VE YÖNTEM.....	30
3.1. ARAŞTIRMANIN TİPİ.....	30
3.2. ARAŞTIRMANIN YERİ VE TARİHİ.....	30
3.3. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	31
3.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	34
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu.....	34
3.4.2. Sosyal Özyeterlik Algısı Ölçeği (SÖZYE).....	34
3.4.3. Siber Mağduriyet-Zorbalık Ölçeği (SMZÖ).....	35
3.5. VERİLERİN TOPLANMASI.....	36
3.6. VERİLERİN ANALİZİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER.....	38
3.7. ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ.....	39
3.8. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	39
BÖLÜM 4.....	40
BULGULAR.....	40
BÖLÜM 5.....	65
TARTIŞMA.....	65
BÖLÜM 6.....	82
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	82
6.1. SONUÇLAR.....	82
6.2.ÖNERİLER.....	84
6.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	84
6.2.2. Öğretmenlere Yönelik Öneriler.....	85

	<u>Sayfa</u>
6.2.2.1. Siber Zorba Öğrencilere Yönelik	85
6.2.2.2. Siber Mağdur Öğrencilere Yönelik.....	86
6.2.2.3. Ebeveynlere Yönelik Öneriler.....	87
KAYNAKLAR	88
EK AÇIKLAMALAR A. KİŞİSEL BİLGİ FORMU.....	109
EK AÇIKLAMALAR B. SOSYAL ÖZ YETERLİLİK ALGISI ÖLÇEĞİ (SÖZYE) (ÖRNEK MADDELER).....	110
EK AÇIKLAMALAR C. SİBER ZORBALIK- MAĞDURİYET ÖLÇEĞİ (SMZÖ) (ÖRNEK MADDELER).....	110
EK AÇIKLAMALAR D. ÖLÇEK KULLANIM İZİNLERİ.....	111
EK AÇIKLAMALAR E. ETİK KURUL İZİNİ.....	112
ÖZGEÇMİŞ.....	113

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 3.1. Demografik özelliklere ilişkin yüzde frekans dağılımları.....	31
Çizelge 3.2. Çalışma grubu ölçek puanlarına ilişkin betimleyici istatistikler.....	37
Çizelge 4.1. Ergenlerin SÖZYE ve SMZÖ puanları kolerasyon analizi sonuçları	40
Çizelge 4.2. SÖZYE puanlarının okul türlerine göre ANOVA sonuçları.....	41
Çizelge 4.3. SÖZYE puanlarının ergenlerin hobi sahibi olma durumuna göre t testi sonuçları.....	41
Çizelge 4.4.SÖZYE puanlarının internette geçirilen sürenin amacına göre ANOVA sonuçları.....	42
Çizelge 4.5.SÖZYE puanlarının ergenlerin internet kullanım sürelerine göre ANOVA sonuçları.....	42
Çizelge 4.6.SZÖ puanlarının kardeş sayılarına göre Kruskal-Wallis sonuçları.....	43
Çizelge 4.7.SZÖ puanlarının akademik başarılarına göre Kruskal-Wallis sonuçları.....	45
Çizelge 4.8.SZÖ puanlarının baba öğrenim durumuna göre Kruskal-Wallis sonuçları.....	47
Çizelge 4.9.SZÖ puanlarının ailenin gelir durumuna göre MannWhitney U sonuçları.....	48
Çizelge 4.10. SZÖ puanlarının hobiyeye sahip olma durumuna göre MannWhitney U sonuçları.....	49
Çizelge 4.11.SZÖ puanlarının internette geçirilen sürenin amacına göre Kruskal- Wallis sonuçları.....	49
Çizelge 4.12. SZÖ puanlarının sahip olunan teknolojik cihazlara göre Kruskal Wallis sonuçları.....	51
Çizelge 4.13. SZÖ puanlarının internet kullanım sürelerine göre Kruskal-Wallis sonuçları.....	52
Çizelge 4.14. SZÖ puanlarının babanın sosyal medya kullanımına göre Kruskal-Wallis sonuçları.....	54
Çizelge 4.15. SMÖ puanlarının kardeş sayılarına göre Kruskal-Wallis sonuçları.....	55

Sayfa

Çizelge 4.16. SMÖ puanlarının akademik başarılarına göre Kruskal-Wallis sonuçları.....	56
Çizelge 4.17. SMÖ puanlarının baba eğitim durumuna göre Kruskal-Wallis sonuçları.....	57
Çizelge 4.18. SMÖ puanlarının ailenin gelir durumuna göre Mann-Whitney U sonuçları.....	58
Çizelge 4.19. SMÖ puanlarının hobiyeye sahip olma durumuna göre Mann-Whitney U sonuçları.....	59
Çizelge 4.20. SMÖ puanlarının internette geçirilen sürenin amacına göre Kruskal-Wallis sonuçları.....	60
Çizelge 4.21. SMÖ puanlarının teknolojik cihazlara göre Kruskal-Wallis sonuçları.....	61
Çizelge 4.22. SMÖ puanlarının internet kullanım sürelerine göre Kruskal-Wallis sonuçları.....	63
Çizelge 4.23. SMÖ puanlarının baba sosyal medya kullanım durumuna göre Kruskal-Wallis sonuçları.....	64

KISALTMALAR

KG:	Kimliği Gizleme
SDM:	Siber Dilsel Mağduriyet
SDZ:	Siber Dilsel Zorbalık
SMÖ:	Siber Mağduriyet Ölçeği
SMZÖ:	Siber Mağdur Zorbalık Ölçeği
SÖZYE:	Sosyal Öz Yeterlik Algısı Ölçeği
SS:	Siber Sahtecilik
SZÖ:	Siber Zorbalık Ölçeği

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde çalışmanın genel amacı ve kapsamından bahsedilmiştir.

1.1. AMAÇ VE KAPSAM

İnsan hayatındaki tüm evreler ayrı önem arz eder. Fakat biyolojik, ruhsal ve sosyal anlamda hızlı ve net şekilde farklılaşmanın yaşandığı süreç şüphesiz ergenlik çağıdır. Bedende boy uzaması ve kilo artışıyla birlikte gerçekleşen değişime ek olarak ruhsal açıdan dalgalanmalar, bozulan sosyal ilişkiler, dış çevreye bağımlı olma, toplumda kabul gören bir kimlik kazanılmaya çalışılması gibi durumların gözlemlendiği ergenlik döneminin bireyin yaşamında çok önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. “Ergen” kelimesi Batı edebiyatında “Adolescent” sözcüğünün tanımı yerine kullanılmıştır. Latince’de büyümek, olgunlaşmak manasında kullanılan ‘adolescere’ fiilinin kökünden gelmekte olan bu kelime, var olan bir durum yerine ilerlemeye devam eden bir süreci belirtmektedir. Çağımızda ise, kişide süratli ve devamlı şekilde olarak geliştiği görülen bir evre biçiminde tanımlanmaktadır. Literatürde ergenlik kavramı ile alakalı farklı ölçütleri baz alarak gerçekleştirilmiş olan tanımlar bulunmaktadır. Örneğin, Lindgren ve Byrne, ergenliği çocukluk ve yetişkinlik arasındaki gelişim dönemi olarak tanımlarken Erikson, farklı toplum ve kültürlerde bireylerin birbirlerinde farklı bir şekilde değişim sergilediği bir zaman dilimi, Adams ise, çocuğun ebeveynlerinin himayesine ve korumasına daha az ihtiyaç duymaya başladığı, fizyolojik ve hormonal gelişimin yetişkin düzeyine yaklaştığı ve fizyolojik olgunluğun çocuğu toplumda sorumluluk yüklenme yönünde zorladığı bir dönem olarak tanımlamaktadırlar.

Bireyler ergenlik dönemi içerisinde teknoloji ile daha çok içli dışlı olurlar. Bu dönemde bireylerin aileleri ile geçirdikleri zaman azalmakta, arkadaşları ile

geçirdikleri zaman artmaktadır (Smetana vd., 2006). İnternet, tablet, telefon gibi teknolojik aletler, diğer bireylerle kolaylıkla haberleşebilme, hızlı şekilde veri elde edebilme, her konu ile ilgili bilgilere ulaşabilme, bireyin hislerini ve fikirlerini birbir iletişim getirdiği sınırlamalar olmadan rahat biçimde dile getirilebilmesi ve vaktin eğlenceli şekilde geçmesini sağlayan imkânlar sunma ve benzer faydaları sayesinde hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Gerçekleştirilen çalışmalar ergen bireylerin akıllı telefonları, tabletleri, bilgisayarları, interneti ve benzeri teknolojik aletleri olması gereken yoğunluğun üzerinde kullandığını göstermektedir (Akt.: Erdur ve Baker, 2007).

ABD’de yapılan bir çalışmaya göre 12-17 yaş arasındaki ergenlerin %95’inin interneti aktif olarak 7.5 saatten fazla kullandığı belirtilmektedir (Rideout, Foehr ve Roberts, 2010). Türkiye İstatistik Kurumu tarafından gerçekleştirilen araştırmaya göre, hane halkı internet kullanım oranı 2004 yılında %7 iken, 2009 yılında %30, 2010 yılında %41,6 2016 yılında %61,2 2019 yılında ise %83,8’e ulaşmıştır (TÜİK, 2019). Buna göre ülkemizde internet ve bilgisayar kullanımının her geçen gün artış gösterdiği söylenebilir. TÜİK 2017 verileri internet kullanım oranları açısından yaş gruplarına göre değerlendirildiğinde, interneti en çok kullananların, yaş aralığının 16-24 olduğu, 25-34 yaş aralığının ise hemen arkasından geldiği görülmektedir. Yaş arttıkça internet kullanım oranlarının kademeli olarak düştüğü görülmektedir (TÜİK, 2018). Literatürde ergenlerin %70 ile %98 arasında değişen oranlarla internet kullanıcısı olduğu belirtilmektedir (Arıca vd., 2008; Burnukara, 2009; Gross, 2004; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Madell ve Muncer, 2004; Smith vd., 2008; Tahiroğlu vd., 2008). TGI (Target Group İndex) araştırmasına göre, Türkiye’de 2014 yılında %87 olan mobil telefon sahipliği 2015 yılında % 90’a yükselmiştir. Akıllı telefon sahibi olma ise 2014 yılında %29 iken 2015 yılında %31’e yükselmiştir. Yaş dağılımlarına göre bakıldığında ise 15-24 yaş akıllı telefon kullanımında en yüksek orana sahiptir (Akt.: Connectedvivaki.com, 2015). Ayrıca ergenlerin %45 ile %84 arasında değişen oranlarla akıllı telefona sahip olduğu bulunmuştur (Arıca, 2009; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Lenhart ve Madden, 2007). Ergenlerin bilgisayar başında geçirdikleri zaman açısından değerlendiren bir çalışmada %25,6’sının haftada 5-10 saat, %15’inin 10-15 saat, %7,3’ünün 15-20 saat ve %5,6’sının 20 saatten daha fazla internet kullandığı görülmüştür (Smith vd., 2008). “We are social Batı Asya Raporu” na (2019)

göre Türkiye’de 59.36 milyon internet kullanıcısı, 52 milyon aktif sosyal medya kullanıcısı, 44 milyon aktif mobil sosyal medya kullanıcısı vardır. Türkiye’de kullanıcıların günde ortalama 7 saat internet kullandıkları ve bu 7 saatin yaklaşık 3 saatini sosyal medyada geçirdikleri görülmektedir. İnternette geçirilen vaktin neredeyse yarısı sosyal medya platformlarında geçmektedir. (Allen, Ryan, Gray vd., 2014).

Teknolojik gelişmeler, yaşanan zamanı değiştirmekte ve bu değişime çocuklar ve ergenler yetişkinlerden daha kolaylıkla uyum sağlamaktadır. Aynı zamanda bu gelişmeler çocuk ve ergen bireyleri sanal mecrada saldırganlık, rahatsız etme, istismar ve zorbalık gibi tavırla karşılaşmaya daha açık hale getirebilmektedir. Sanal zorbalık, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da grup tarafından diğerlerine kasıtlı olarak zarar verme maksadıyla gerçekleştirilen düşmanca tavır barındıran bir zorbalık çeşidi biçiminde tanımlanmaktadır (Patchin ve Hinduja, 2006). Okul etrafında genellikle karşılıklı etkileşimle gerçekleşen zorbalığı sanal zorbalıktan ayırmak için akran zorbalığı yerine geleneksel zorbalık tanımı kullanılmaya başlanmıştır (Smith vd., 2008). Dünya Sağlık Örgütü zorbalığı büyük bir toplum sağlığı sorunu olarak tanımlamıştır ve zorbalığın getirdiği risklerin ilgili tüm bireyleri olumsuz etkilediğine dikkat çekmiştir (Srabstein ve Leventhal, 2010). Saldırganlar, mağdurlar ve eğitim sistemi için olumsuz sonuçlar bildirilmiştir (Nansel vd., 2001). Bu anlamda, geleneksel zorbalık ve siber zorbalık önemli okul sorunları haline gelmiştir. Ampirik araştırmalar, ergenlik çağındaki erkek çocukların zorbalığa daha fazla dahil olmalarının, zorba ve mağdur olma olasılığının kızlardan daha fazla olduğuna işaret etmektedir (Baldry ve Farrington, 2000).

Yapılan araştırmalara göre sanal ortam içindeki zorbalık ile akranlar arasında okul ortamındaki zorbalığın benzerlik ve farklılıkları vardır. Bazı araştırmacılar sanal zorbalığı geleneksel zorbalığın ilişkisel bir çeşidi olarak ele almaktadır (Keith ve Martin, 2005). Bu iki tür zorbalığı ayırt edebilmek amacıyla öncelikle internet ortamının farklı taraflarına dikkat çeken pek çok görüş mevcuttur (Akt.: Li, 2006). Bu bağlamda araştırmacıların öncelikli olarak tartıştığı ve üzerinde bastırılarak durulan öncelikli kriter anonimliktir. Geleneksel zorbalık mağduru kişiler zorba bireyin kimliğini bilmektedirler. Fakat sanal mecrada zorba davranışlara maruz kalan mağdur

genellikle zorbanın kimliğini bilmemektedir (Akt.: Li, 2008). Bu durumun sonucunda bazı araştırmacılar, zorba kişilerin yapmış oldukları davranışın mağdur birey üzerindeki psikolojik ve sosyal açıdan olumsuz sonuçlarını bilmediklerinden dolayı empati kuramadıklarını ve bunun sonucunda zorba tavırlarından vazgeçmelerinin zorlaştığını öne sürmüşlerdir (Dehue vd, 2008).

Siber zorbalık türlerini Hinduja ve Patchin (2008) řu şekilde belirlemiştir; sanal ortamda, kişiyle dalga geçme, lakap takma, küçük düşürme etkinliklerden dışlama, tehdit etme, cinsel içerikli mesaja maruz bırakma şeklindedir (Hinduja ve Patchin, 2008). Eroğlu (2015) genel olarak sanal zorbalık türlerini, şifre kırma, aşağılayıcı sohbet ortamları oluşturma, kişinin izni olmadan sözlerini ve fotoğraflarını yayınlama, e-posta ve mesaj yoluyla tehdit içerikli konuşmalar, virüslü iletiler yollama gibi bazı durumlarda genel zorbalığa benzer özellikleri de olan sanal zorbalık türlerinin olduğunu incelemiştir. Siber zorbalık gösteren kişilerin davranışlarına maruz kalma durumu ise siber mağduriyet olarak tanımlanır.

Siber zorbalık, başkalarına karşı bir saldırganlık biçimi olduğundan, kısmen yüz yüze saldırmayla aynı nedenlerden dolayı ortaya çıkar. Aslında çoğu durumda, zorbalar mağdurlarla doğrudan yüzleşir ve ayrıca teknolojik cihazlar kullanarak onlara saldırgan davranışlar sergilerler. Saldırgan davranışlara yol açan bir faktör şiddete maruz kalmaktır. Charvat (2009), 1000 çocuk ile gerçekteştirilen bir çalışmanın sonucunda bazı çocuklarda medya şiddeti ile saldırgan davranışlar arasında güçlü bir nedensel bağlantı olduğunu ve saldırgan davranışlar sergileyen çocukların, sanal ortamda televizyon ve video oyunu şiddetine daha fazla maruz kaldığını belirtmiştir. Ayrıca şiddet içerikli eğlencenin, çocukların başkalarının acılarına daha az sempati duymasıyla birlikte daha fazla düşmanlık duygusuna sahip olmalarına neden olabileceği belirtilmiştir (Parents Television Council, 2011).

Siber zorbalık sorununu etkileyen bir diğer faktör 21. yüzyılda yoksulluğun artmasıdır. Amerikan Psikoloji Derneği (2012), maddi sorunların çocuklarda ve ergenlerde akranlarıyla geçinme zorluğu, davranış bozukluğu ve saldırganlık gibi birçok davranış problemiyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Dahası, yoksulluğun yol açtığı stres genellikle ebeveynlerin çocuklarına karşı sert davranışlar sergilemesine neden olur ve

bu durum çocukların sosyal ve duygusal olarak çevrelerine karşı zorbalık davranışlarını sergilemelerine yol açabilir. Son olarak, yoksulluk çocukların güvensiz yerleşkelerde ikamet etme olasılıklarını artırır bu durum onları daha fazla şiddete maruz bırakır. Yoksulluk içindeki çocukların teknolojiye erişim imkanları daha kısıtlı olsa da çoğu zaman çevreleri fırsat ortaya çıktığında teknolojiyi agresif bir şekilde kullanmaları için onları etkileyebilir. Tüm bunlara ek olarak can sıkıntısı içerisinde olmak, düşük benlik saygısı, kıskançlık duygusu, kimlik kaybı vadaşlar arası çeteleşme durumu siber zorbalığa neden olan başlıca faktörler arasında bulunmaktadır (Notar, Padgett ve Roden, 2013).

Yapılan çalışmalar incelendiğinde siber zorbalık davranışı sergileyen bireylerin daha çok yalnız, akademik çalışmayı seven, kitap okumayı tercih eden, kendilerinden yaş olarak küçük olan, stres ile başa çıkma düzeyi düşük olan, özgüven eksikliği yaşayan ve bir engel durumu bulunan kişileri mağdur olarak seçtikleri belirtilmiştir (Healey, 2011). Bu etkenler siber mağdur olma nedenleri üzerindeki önemli kriterlerdir. Siber mağduriyete uğramış bireyler aynı anda birçok psikolojik ve sosyal sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunların başında kendini toplumdan izole etme, yoğun depresyon durumu, kaygı ve stres bozukluğu, somatizasyon yer almaktadır (Selkie vd., 2016). Yapılan çalışmalara göre siber zorbalığa maruz kalan bireyin çevresi ile olan ilişkilerinin zayıfladığı belirtilmiştir. Bu noktada bireyin sosyal öz yeterlik algısı kişiler arası ilişkileri düzenlemesine yardımcı olabilecek bir faktördür (Southam ve Gerow, 2014). Sosyal öz yeterlik bireyin yaşantısı sürecinde her alanda aktif olabilmesini sağlar.

Yeterlik kavramı ilk kez Bandura tarafından 1977 senesinde ele alınmıştır. Bandura öz-yeterliliği “İnsanların belirlenmiş performans türlerine ulaşmak için gereken eylem planlarını düzenleme ve yürütme yetenekleri hakkındaki kararları” olarak tanımlamaktadır. Öz yeterlik kavramı kişinin var olan yetenekleri ile değil, var olan yetenekleriyle neler yapabileceğine dair yargılarla ilgilenir.

Sosyal öz yeterlik “bireyin kişilerarası ilişkileri başlatmak ve sürdürmek için gerekli sosyal etkileşim görevlerine girme yeteneğine olan güveni” olarak tanımlanmaktadır (Smith ve Betz, 2000). Sosyal öz-yeterlik, öğrencilerin sosyal etkileşimi içeren

akademik veya günlük bir durumda bir hedef davranışı başarıyla gerçekleştirebilmeleri veya tamamlayabilmeleri beklentisi olarak da düşünülebilir (Connolly, 1989). Sosyal öz yeterlik etkili sosyal davranışla ilgilidir ve psikolojik uyum ve psikolojik sağlık alanlarında yaygın olarak benimsenmiştir (İskender ve Akın, 2010).

Sosyal yeterlik kavramı tanımlamak için uzmanlar çeşitli boyutları ele almışlardır. Fei'x'e göre sosyal yeterlik bireyin kendisiyle olan ilişkileri, sorumluluk bilinci ve diğer bireylerle olan ilişkileri olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Bireyin kendisiyle olan ilişkileri boyutunda dürüstlük, eleştiriyi kabul edebilmek ve uyum sağlayabilme, istek ve beklentilerinin gerçekleşmesinde hoşgörülü olabilme, ihtiyaçlarına karşı duyarlılık, talep ve ihtiyaçlarını erteleme becerisi, öz kontrol ve yönetme rol mesafesi bulunmaktadır. Sorumluluk bilinci kendi sorumluluğunu doğaya uyarlama, toplumsal gruplara karşı saygı ile yaklaşma, kendi ahlakını geliştirme olarak ele alınmıştır. Son olarak diğer bireyler ile olan ilişkiler ise bireylerle ortak çalışabilme kabiliyeti, iletişim kuma ve uzlaşma kabiliyeti, hoşgörü, bireylerin varlığını kabul etmek, başkalarına anlayış gösterme, önyargılı olmama, centilmen ve empatik olabilme, dayanışma içerisinde olabilme becerilerini kapsamaktadır (Şahin, 2001).

Gresham ve Reschly (1988), sosyal yeterliliğin iki boyutu olduğunu belirtmektedir: Uyumsal davranış ve sosyal beceriler. Gresham (1986) sosyal yeterliliğe üçüncü bir alt boyut olarak "akran kabulünü" eklemiştir. Akran kabulü hem sosyal yeterliliğin bir parçası hem de yeterli sosyal davranışların bir sonucudur.

Belirli kişilerarası değişimler meydana geldiğinde, bireyler sosyal çevreye başarılı bir şekilde katılmak için algılanan becerileri ve güvenleri bakımından farklılık gösterecek ve sonuç olarak farklı kişilerarası sonuçlara yol açacaktır. Özellikle, yüksek sosyal öz-yeterliliğe sahip bireyler tipik olarak sosyal kişilerarası işlevleri yönetme yeteneğine sahiptir ve farklı yaşam stresleriyle başa çıkmak için olumlu duygulara sahip olma eğilimindedirler (Chiu, 2014). Buna karşın, sosyal öz-yeterliği düşük olan bireyler, sosyal etkileşim sürecinde kişisel eksiklikleri fazla vurgulama eğilimindedir ve bu da olumsuz sosyal beklentilere, sosyal kaygılara, hatta uyumsuz sosyal davranışlara yol açar (Grieve vd., 2014). İçinde bulunduğumuz çağda sosyal öz yeterlikleri düşük ergenlerin uyumsuz sosyal davranışları daha çok sanal ortamda görülmektedir.

Sosyal öz yeterlik, bireylerin sosyal davranışlarını açıklamak için yaygın olarak kullanılmaktadır (Chiu, 2014, İskender ve Akın, 2010, Wei vd., 2005). Örneğin, Wei ve arkadaşları (2005) sosyal öz yeterliliğin bağlanma kaygısı ve yalnızlık duyguları ile sonraki depresyon arasındaki ilişki üzerindeki aracı etkilerini incelemiş ve sosyal öz yeterliliğin yalnızlık hissi, depresif durumlar üzerinde anlamlı ve olumsuz bir etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. Bu durumun sosyal öz yeterlikleri düşük olan kişilerin siber mağdur olma olasılığını arttırdığı düşünülmektedir. Benzer şekilde, İskender ve Akın (2010) üniversite öğrencileri arasında sosyal öz yeterliliğin internet bağımlılığı ve akademik kontrol odağı üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Sosyal öz yeterliliğin üniversite öğrencilerinin internet bağımlılığını olumsuz yönde etkilediğini bulmuşlardır. Shim ve arkadaşları (2013) sosyal yeterlikleri yüksek olan öğrencilerin mutluluk ve sevgi hissiyatlarını yüksek düzeyde yaşama eğiliminde olduklarını bulmuşlardır. Özetle, mevcut araştırmaların çoğu, sosyal öz yeterliliğin bireyin uyumsuzluk belirtilerini hafifletebileceğini ve olumlu duygusal deneyimlerini artırabildiğini bulmuştur. Yakın zaman diliminde gerçekleştirilen bir araştırmaya göre Chiu (2014) üniversite öğrencilerinin akıllı telefon bağımlılığı ile bireylerin sosyal öz yeterlik düzeyleri arasında doğrusal bir ilişki bulunduğunu belirtmiştir. Çalışmanın sonucunda bireylerin akıllı telefon bağımlılık düzeyleri arttıkça sosyal öz yeterlik düzeylerinin de arttığı görülmüştür. Çalışmanın sonucu literatürdeki diğer çalışmalara göre farklılık göstermektedir (Güdük, 2008; Karabatak, 2014). Bu nedenle, sosyal öz yeterlik ile kullanıcıların sosyal davranışları arasındaki temel mekanizmanın, özellikle sanal ortamda daha fazla araştırılması gerekmektedir.

1.1.1. Araştırmanın Problemi

Bu araştırmanın temel problemi “Ergenlerin sosyal öz yeterlik düzeyleri ile siber mağdur-zorba olma durumları arasında ilişki var mıdır?” sorusudur. Bu problem temelinde aşağıdaki alt problemler yer verilmiştir.

1.1.2. Araştırmanın Alt Problemleri

1. Ergenlerin sosyal öz yeterlik algıları ile siber zorba ve mağdur olma düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

2. Ergenlerin sosyal öz yeterlik algıları cinsiyet, yaş, kardeş durumu, okul türü, algılanan akademik başarı, anne baba öğrenim durumu, algılanan gelir durumu, internette geçirilen zamanın amacı (oyun oynama, sosyal medya, bilgi araştırma vd.) kendine ait teknolojik cihazların olup olmayışı, internette geçirilen süre, hobiye sahip olma ve anne babanın sosyal medya kullanım durumları değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

3. Ergenlerin siber zorba olma durumları cinsiyet, yaş, kardeş durumu, okul türü, algılanan akademik başarı, anne baba öğrenim durumu, algılanan gelir durumu, internette geçirilen zamanın amacı (oyun oynama, sosyal medya, bilgi araştırma vd.) kendine ait teknolojik cihazların olup olmayışı, internette geçirilen süre, hobiye sahip olma ve anne babanın sosyal medya kullanım durumları değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

4. Ergenlerin siber mağdur olma durumları cinsiyet, yaş, kardeş durumu, okul türü, algılanan akademik başarı, anne baba öğrenim durumu, algılanan gelir durumu, internette geçirilen zamanın amacı (oyun oynama, sosyal medya, bilgi araştırma vd.) kendine ait teknolojik cihazların olup olmayışı, internette geçirilen süre, hobiye sahip olma ve anne babanın sosyal medya kullanım durumları değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

BÖLÜM 2

GENEL BİLGİLER

Bu bölümde sosyal öz yeterlik, siber zorba ve mağdur olma, siber zorba ve mağdur olmayı etkileyen faktörler, sosyal özyeterlik ile siber mağdur ve zorba olma ilişkisine dair bilgiler yer almaktadır.

2.1. ÖZYETERLİLİK TANIMI VE KAPSAMI

Öz yeterlik kavramı Bandura (1986) tarafından geliştirilen sosyal öğrenme teorisinden üretilmiştir. Bandura'nın sosyal-bilişsel kuramına (1977, 2001) dayandırılan öz yeterlik kavramı, bireylerin kendi yaşamları üzerinde kontrol sağlayacak şekilde performanslarını nasıl algıladıklarıyla ilgilidir. Bandura'nın sosyal bilişsel modelinde öz yeterlik, “İnsanların belirlenmiş performans türlerine ulaşmak için gereken eylem yollarını organize etme ve yürütme yeteneklerine ilişkin yargıları” olarak tanımlanır (Akt.: Chou, 2019). Bandura (1977), bir bireyin arzu edilen sonuçları üretebileceklerine inanmadıkları sürece zorluklar karşısında harekete geçmek veya direnmek için yeterli teşviğe sahip olamayacağını iddia eder. Bu öz yeterlik beklentileri veya kişinin davranışsal alanlardaki yetkinliklerle ilgili sahip olduğu inançların insan yapısının temelini oluşturduğu söylenmektedir (Akt.: Matsushima ve Shiomi, 2003).

Öz yeterlik kavramını Senemoğlu (2007), kişinin gelecek yaşantısında karşılaşılabileceği zorluklarla baş etmesindeki başarısı için kendisi hakkındaki kanıları olarak tanımlamıştır. Öz yeterlik; içeriğinde davranışsal, sosyal, bilişsel ve duygusal yetenekleri kapsayan genel bir yetidir (Aydın, 2010). Öz yeterlik inançları bilişsel, motivasyonel ve duygusal süreçleri düzenlemekle birlikte (Benight ve Bandura, 2004) kendine engel olabilen düşünce kalıplarını etkiler (Bandura,1989).

Öz yeterlik inançlarının etkileri, bireylerin kendileri için belirledikleri hedeflerde, bu hedeflere ulaşmaya adadıkları enerji miktarlarında ve bu hedefleri gerçekleştirme girişiminde bulunurken karşılaştığı zorluklar karşısında sergilediği tutum ve davranışlarda görülebilir (Zimmerman, Bandura ve Martinez-Pons, 1992). Öz yeterlik inançları bireyin yaşamın içindeki yoğun stres faktörleriyle baş etme kabiliyetine de katkıda bulunur. Öz yeterliliği yüksek olan bireyler, negatif ortamları pozitif ortamlara dönüştürerek stres ve kaygıdan uzak durabilmektedir (Bandura, 2004).

Düşük öz yeterlik düzeyine sahip bireyler kendilerine zor gibi görünen görev ve sorumluluklardan kaçınmaya daha yatkın olmaktadır. Kendileri için belirledikleri hedefleri gerçekleştirme noktasında hedeflerine olan bağlılıkları düşüktür (Bandura, 2000; Matsushima ve Shiomi, 2003). Öz yeterlik inancı, temel olarak ilgi alanına giren konularda veya bireylerin kendilerini kanıtlamaya çalıştıkları sahada bireysel yeterliklerine olan inancı ve bu duruma güvenmelerinin lüzumlu olduğunu belirten sosyal biliş kuramına dayanır (Gist ve Mitchell; Özerkan, 2007).

Öz yeterlik algısını Bandura (1977), yeterlik ve netice beklentisi olmak üzere iki katagoride incelemiştir. Oxford (2011), bir bireyin öğrenme performansını iyileştirmesine yardımcı olan herhangi bir stratejinin öz yeterlik algısını geliştirebileceğini vurgulamıştır. Başka bir deyişle, öğrenme sürecinde kişinin üstbilişsel ve bilişsel yönlerindeki, ezberindeki veya duygusal durumlarındaki eksiklikleri telafi etmeye yardımcı olan stratejiler daha iyi performansı teşvik edecek ve kişinin öz yeterliliğini artıracaktır. Bandura (1977) öz yeterliliğin dört faktörden etkilendiğini belirlemiştir. Bunlar geçmiş başarı ve başarısızlık deneyimleri, bir akranın başarısını veya başarısızlığını gözlemlemenin bireyin öz yeterlik seviyesini arttırmaya veya azaltmaya hizmet ettiği modelleme (dolaylı deneyim), diğer bireyler tarafından teşvik edilme veya cesaret kırılması ve bireyin kendi yeteneklerine olan inancıdır (Akt.: Margolis ve McCabe, 2006). Bireyin özyeterliliği kişisel ve çevresel çeşitli faktörlerden etkilenebildiği gibi kişisel ve çevresel pek çok durum üzerinde de etkili olmaktadır. Özellikle sosyal çevreyle iletişimde özyeterliliğin etkisinden bahsedilebilir. Özyeterlik kapsamında ele alınması gereken bir konu da sosyay özyeterliktir.

2.2. SOSYAL ÖZYETERLİLİK TANIMI VE KAPSAMI

Sosyal özyeterlik alanı, Bandura'nın (1977) öz yeterlik teorisini sosyal etkileşimlere uygulamaya odaklanır. Smith ve Betz (2000) bu alanı, bir bireyin sosyal ilişkileri kurmak ve sürdürmek için gerekli olan sosyal etkileşimsel görevlere girme ve kişilerarası ilişkilerde becerikli sosyal davranış sergileme becerisine duyduğu güven seviyesi olarak tanımlamaktadır. Sosyal öz yeterlik algısını bireyin diğer kişilerle sosyal ilişki ve arkadaşlık kurulabilip sürdürme yetisi olarak tanımlamıştır (Wei vd., 2005). Wheeler ve Ladd (1982), bu yapının akademik yeterlik veya fiziksel alanlardan ziyade akranlar arasında algılanan sosyal kabul ve öz saygı ile daha yakından ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Kerr ve Nelson (1989) ise, sosyal öz yeterlik kavramını sosyal kabiliyetleri doğru anda ve doğru yerde kullanabilme kabiliyeti ve bireyin davranış biçimi ile ilgili sosyal açıdan yargıya varabilmesi şeklinde belirtmektedir (Akt: Zirpoli, 1997).

Sosyal öz-yeterlik, bir çeşit soysal güven (Wallace ve Alden, 1997), sosyal kaçınma seviyesini hafifletebilecek bir çeşit baş etme ve güçlülük yönelimi (Palancı, 2004) şeklinde düşünülebilir. Sosyal öz yeterlik algısı, kişilerin sosyalleşmesini gerektiren durumlar için daha emniyetli tutumlar gösterebilmelerine yardımcı olacak bir araç ve aynı anda da bireyler arasındaki iletişimin sağlıklı biçimde kurulup sürdürülebilmesine yönelik önem arz eden bir etkidir (Caprara vd., 2003). Sosyal öz-yeterlik bir açıdan sosyal ortamlardaki sergilenen özgüven şeklinde de tanımlanabilir. İnsanların sosyalleşmelerini gerektiren durumlar için sağlıklı tutumlar sergileyerek bireylerin iletişimlerinin güvenli biçimde sürdürülebilmelerini destekleyen pozitif algıya katkı sağlar (Ulutaş, 2016).

Wei, Russell ve Zakalik (2005), sosyal öz yeterliği “bireylerin sosyal iletişim kurabileceklerine ve yeni arkadaşlıklar geliştirebileceklerine dair inancı” olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle, sosyal öz-yeterliği yüksek bir bireyin, bu deneyimlerin başarılı olacağı beklentisiyle sosyal deneyimler aramaya başlaması muhtemeldir. Sosyal deneyimler başarısızlık olarak algılanırsa, birey etkinlik beklentilerini düşürebilir ve sosyal etkileşim sıklığını azaltabilir.

Kişinin sosyal öz yeterliği, algılanan sosyal beceriler, kendi imajı, sosyal grupların üyeleri arasında algılanan ortaklıklar ve sözlü saldırganlık gibi çeşitli faktörlerden etkilenir. Bu faktörlerin kişinin duygularıyla doğrudan ilişkili olduğu, faktörler düşükken sosyal etkileşimleri çevreleyen olumsuz duygular, yüksek olduğunda olumlu duygular yarattığı gösterilmiştir (Martínez-Martí ve Ruch, 2017; Savage ve Tokunaga, 2017). Gelişimsel olarak farklı değişimlerin yaşandığı ve arkadaşlık ilişkilerin önem kazandığı ergenlik dönemi, sosyal yeterliğin önem kazandığı bir dönem olarak ele alınabilir.

2.3. SOSYAL ÖZYETERLİLİK VE ERGENLİK

Öz yeterlik, ergenlik döneminde büyük önem taşır. Bandura (2006) ergenliğin yeni becerilere ve sosyal ilişkilere hakimiyet yoluyla kişisel gelişim için ideal bir zaman olduğunu ve ortaokul ile lise yıllarının öz yeterlikçi inançların yetiştirilmesi için en önemli zaman dilimi olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte bu yıllar boyunca aşırı çevresel ve sosyal değişiklikler, bir bireyin yaşamındaki olaylar üzerindeki kontrol hissini de zayıflatabilir ve öz yeterlikçi inançların gelişimini engelleyebilir. Ergenlerde öz yeterlik inançlarının yeterince gelişmesini potansiyel olarak engelleyebilecek faktörler arasında içinde bulunulan kültür, olumsuz rol modelleri, gelir durumu ve ebeveyn eğitim düzeyi yer alır (Bandura, 1997; Schunk ve Meece, 2006).

Somalili ergen mültecilere odaklanan bir çalışmada, Kia-Keating ve Ellis (2007), savaş, şiddet ve yerinden edilme gibi aşırı koşullara maruz kalmanın, depresyon seviyelerini, Travma sonrası stres bozukluğu semptomlarını ve azalmış öz-yeterlik seviyelerinin önemli ölçüde artırdığını saptamıştır.

Literatürdeki farklı araştırmalar, düşük sosyal öz-yeterlik düzeylerinin pozitif sosyal ilişkilerin oluşumunu bozabileceğini ve anksiyete, depresyon ve kaçınma gibi zararlı duygusal ve psikolojik sonuçlara karşı tampon oluşturmaya yardımcı olan ağları destekleyebileceğini göstermiştir (Herman ve Betz, 2004). Dahası araştırmalar, gençlerde algılanan sosyal öz yeterlik düzeyinin, benlik kavramı, kendine güven, öz değer ve öz saygı gibi diğer beklentilerle ilgili yapıların bağlantılı olabileceğini göstermiştir (Connolly, 1989). Bu durumda sosyal ve akademik alanlardaki

performansı etkileyebilmektedir. Ayrıca ergenlik döneminde sosyal öz-yeterlik ve kişilerarası stres üzerine odaklanan bir çalışmada, Matsushima ve Shiomi (2003), sosyal öz yeterliği yüksek olan bireylerin, kişilerarası ilişkilerinde stres durumlarıyla daha olumlu başa çıkabileceklerini belirlemiştir.

Sosyal öz-yeterlik ve duygusal çevre arasındaki bağlantı araştırmacıların ilgisini çekmiştir (Bandura, 1997; Savage ve Tokunaga, 2017). Bandura ve arkadaşları (2003), yaptıkları çalışmada sosyal öz yeterliğin kişinin dış çevresinden doğrudan etkilendiğini belirtmişlerdir. Olumsuz duygulanımın genellikle uyumsuz ve bölücü etkilerinin aksine, olumlu duygulanım sosyal bağlılığı ve bağı teşvik ettiği, olumlu sosyal deneyimlerin, bilişsel işlevselliği ve dolayısıyla kişinin öğrenme yeteneğini geliştirebildiği de vurgulanmıştır. Başarı gibi akademik faktörlerin diğer öğrencilerle iyi ilişkiler gibi sosyal faktörlerden olumlu etkilenebileceğini belirterek bu kavramı özetlemişler, bu sosyal faktörlerin dış çevrede bulunanların davranışlarından büyük ölçüde etkilendiğini belirtmişlerdir. Erozkın ve Deniz'e (2012) göre sosyal öz yeterlik algısı; çatışmayla başa çıkma, yeni arkadaşlar edinme ve grup ortamında iddialı olma gibi davranışları içermektedir. Bir bireyin bir grup ortamında etkileşim kurma yeteneği doğrudan kişisel başarıya bağlıdır ve bireylerin sosyal etkileşimlerde rahat hissetme yetenekleri farklılık göstermektedir. Genel olarak, bir kişinin algıladığı sosyal öz yeterlik, sosyal güven düzeyini yansıtmaktadır.

Gençlerin arkadaşlık müdahalesine katılımının, sosyal öz-yeterlik konusundaki inançlarında değişikliklere yol açtığı, bu durumun onların güvenlerini ve belirli davranışları yerine getirme isteklerini artırdığı, hedefe ulaşma ve mesleki performans ve tatmin ile sonuçlandığı düşünülmüştür (Dunst vd., 2007). Arkadaşlıkların sürdürülmesi konusunda olumsuz bir durum olarak akla gelen kavramlardan biri akran zorbalığıdır. Bu bağlamda zorbalığın sosyal öz yeterlikle yakından ilişkili olduğu düşünülebilir.

2.4. ZORBALIK TANIMI VE KAPSAMI

Zorbalık; sosyal, duygusal, sağlık ve eğitimde dahil olmak üzere pek çok alanda gençlik üzerinde zararlı bir etkiye sahip olabilen kalıcı bir olgudur (Baiden vd., 2017;

Kowalski ve Limber, 2013; TroopGordon vd., 2015). Zorbalık kavramından ilk defa Dan Olweus bahsetmiştir. Zorbalık, gücü daha az olan bireye, daha güçlü bir birey veya grup tarafından sıkıntı / zarar verme niyetiyle tekrarlanan saldırıları içerir (Olweus, 1993). Zorbalık kendini savunma kapasitesine sahip olmayan kişilere karşı uygulanan ruhsal çıktılarını olan, daimi bir biçimde gerçekleşen şiddet boyutudur (Karaman Kepenekçi ve Çınkır, 2003).

Olweus ve arkadaşlarına (1999) göre ortaya konan tavrın zorbalık olarak adlandırılabilmesi için üç önemli ölçütün olması gerektiğini vurgulamıştır.

Bu kriterler;

1. Kasıtlı olarak zarar vermeye yönelik davranışlar olması,
2. Kasıtlı olan bu davranışların daimi olarak gösterilmesi,
3. Davranışa maruz kalan kişinin davranışa oranla daha güçsüz ve savunmasız olmasıdır.

Zorbalık, mağdurlar için kısa ve uzun vadede zararlı sonuçları olan olumsuz bir davranıştır (Klomek vd., 2017). Araştırmacılar, ulusal eğilimleri belirlemek için zorbalık yaygınlığını değerlendirmek istemektedirler. Ayrıca, yaygınlığına ilişkin bilgiler ulusal kanunların ve politikaların gelişimini de etkilemektedir (Limber ve Small, 2003). Zorbalık üzerine yapılan araştırmalar, büyük ölçüde farklılık gösteren yaygınlık düzeylerini belirlemiştir ve bu da durumun net bir şekilde anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bunun bir örneği, öğrencilerin %36,2'sinin zorbalığa uğradığını tespit eden İsveç Ulusal suç önleme Konseyi'nin (2018) bir raporu ile İsveç Halk Sağlığı Ajansı'nın (2019) sadece %6,2'sinin zorbalığa uğradığını tespit eden bir raporu arasındaki farktır. Her iki çalışmada 9. sınıftaki Ulusal Öğrenci örneklerini kullanarak 2017 yılına ait verileri toplamış, ancak yine de plevansın tamamen farklı olduğunu ortaya koymuştur. Zorbalığı tanımlamak için araştırmada kullanılan yaygın bir yol, Olweus (1993) tarafından önerilen bir tanımlı kullanmaktır: “Bir öğrenci, bir veya daha fazla öğrencinin olumsuz eylemlerine tekrar tekrar ve uzun süre maruz kaldığında zorbalığa uğramış veya mağdur edilmiş olmaktadır”. Olweus'un (1993) tanımının uyarlanmış versiyonları birçok çalışmada kullanılmıştır, ancak zorbalığın nasıl tanımlanması gerektiğine dair evrensel bir tanım bulunmamaktadır (Younan, 2019).

Fakat Olweus'un zarar verme, tekrarlama ve güce ilişkin tanımsal kriterleri zorbalık belirtileri arasında kabul edilmekte, kullanılmakta ve alıntılanmakta. Zorbalık kavramının tanımındaki farklılıklara ek olarak bir davranışın zorbalık olarak tanımlanabilmesi için geçerli olan süre konusunda da araştırmacılar uzlaşma sağlayamamışlardır. Olweus (1984) ve Roland (1989), ortaya çıkan davranışın zorbalık tanımlaması kapsamına girebilmesi için bir aylık bir süreç içerisinde en az dört defa görülmesi gerektiğini vurgularken Lowenstein (1978) ise davranışın en az altı ay boyunca devam etmesi gerektiğini belirtmektedir (Akt.: Yaman, 2011).

Pişkin (2002)'e göre kendilerine kıyasla psikolojik ve fizyolojik olarak daha zayıf olan yaşlılarına devamlı olarak karşısındaki bireye sıkıntı ve huzursuzluk verecek bir biçimde davranış sergileyen kişi ve kişi grupları “zorba“ olarak tanımlanmaktadır. Zorbalığın geniş kategorisinin içine yerleştirilmiş dört ana alt tip vardır: fiziksel, sözlü, ilişkisel ve siber zorbalık. Fiziksel zorbalık, vurma, tekmeleme, itme ve itme gibi fiziksel saldırganlığı içeren doğrudan bir zorbalık biçimidir. Sözlü zorbalık, fiziksel olarak agresif olmasa da başka bir doğrudan zorbalık biçimi, tipik olarak isim takmayı, alay etmeyi ve tehdit etmeyi içerir. Siber zorbalık, elektronik ortamda gerçekleşen ve hem sözlü hem de ilişkisel biçimleri içeren zorbalıktır (Gladden vd., 2014). İlişkisel zorbalık, sosyal dışlanma, sosyal reddedilme ve söylenti yayma gibi dolaylı fiziksel olmayan saldırganlığı ifade eder (Griffen ve Gross, 2004).

Ailedeki ebeveynler tarafından çocuklara gösterilen sıcak aile ortamının ve destekleyici tavırların eksikliğinden kaynaklı sorunlarda şiddetin bir çözüm yöntemi olarak benimsendiği ortamlarda bulunan çocuk ve ergenlerde zorba davranışların daha sık görüldüğü gözlemlenmiştir (Koç, 2007).

Zorba tutum sergileyen bireylerin davranış biçimleri incelendiğinde davranışlarının sıklıkla dürtüsellik ve saldırganlık üzerine kurulu olduğu gözlenmiştir. Zorba tutum sergileyen bireylere göre zorbalık davranışını uyguladıkları bireyler kışkırtıcı ve tahrik edici davranışlarda bulunmuşlardır. Yapılan çalışmalar zorbalık yapan bireylerin etraflarındaki kişilere oranla daha az empati yaptıkları ve daha çok katı-sert tutum sergileyerek bunu yüz ifadelerine de yansıttıkları bulgularına ulaşılmıştır. Tüm bunlar ele alındığında zorba tutum sergileyen bireylerin toplumsal hayatta çok daha fazla

sayıda olumsuz tutum sergiledikleri görülmektedir. Ek olarak zorbalık yapan bireylerin davranışı sadece akranlarına karşı değil aynı zamanda yetişkin bireylere de sergiledikleri, kural tanımazlık yaptıkları ve sosyal davranışlarında eksiklik olduğu bilinmektedir (Ayas, 2008).

Teknolojinin gelişmesi ve sosyal ağların çocuk ve ergenlerin hayatının önemli bir noktası haline bürünmesi dış çevrede gösterdikleri zorba tutumları fiziksel araçlar ile göstermek yerine teknolojik araçlar aracılığıyla sanal mecralarda ortaya koymaya başlamışlardır. Bu durumda yeni bir oluşum olan siber zorbalık doğmuştur (Yaman vd., 2011).

2.5. SİBER ZORBALIK TANIMI VE KAPSAMI

Siber zorbalık çağımızın önemli ve büyük sorunlarından biri haline gelmiştir. Bilim teknolojilerinin kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte siber zorbalık olaylarında artış olduğu söylenebilir.

Siber zorbalık net tanımı olmayan bir kavramdır. Siber zorbalık ile alakalı yapılan ilk çalışmalarda siber zorbalığın, çevrimiçi olarak başka bir bireye yapılan kasti ve açık saldırgan tavırlar olarak tanımlanmıştır (Kavuk, 2016). Lacey (2007), dijital ortamlarda elektronik haberleşme vasıtaları ile gerçekleştirilen zorbalığın bir türü biçiminde kabul etmektedir. Shariff ve Gouin (2005), siber zorbalığı internet ortamında ve akıllı telefonlarla yapılan, bireylerin psikolojilerini olumsuz olarak etkileyen bir saldırı biçimi olarak tanımlamıştır. Li'ye (2006) göre siber zorbalık, bir kişi ya da kişi grupları tarafından kasıtlı bir biçimde internet, akıllı telefon, mail ve web siteleri üzerinden yapılan saldırgan davranışlardır. Hinduja ve Patchin (2009) ise siber zorbalığı elektronik aletler aracılığıyla kasıtlı ve tekrarlanan zarar verici saldırgan davranışlar olarak tanımlamaktadır. Siber zorbalık, günümüzün teknoloji çağı haline gelmesiyle birlikte gelişen haberleşme cihazlarının kullanımının artması dolayısıyla teknolojik cihazlar üzerinden farklı bir bireyi tehdit etmek, rahatsızlık vermek, taciz etmek ve aşağılayıcı hakaretlerde bulunmaktır. Hinduja ve Patchin'e (2009) göre gerçekleştirilen davranışın siber zorbalık olarak tanımlanabilmesi için belirli kriterleri taşınması lazımdır. Bu kriterler ısrar edicilik, tekrar etme, zarar verme ve elektronik

araçlardır. Hindjun ve Patchin'e (2012) göre çoğu insan akıllı telefonlarını her zaman yanlarında taşıdığından siber zorbalık davranışları genellikle telefon üzerinden gerçekleştirilmektedir. Willard (2005) siber zorbalık kavramı için internet veya diğer dijital iletişim cihazlarını kullanarak zarar verecek mesajlar veya görüntüler göndermek veya yayınlamak tanımını kullanmıştır. Siber zorbalık olarak sayılan davranışların içerikleri şöyledir (Akman, 2019):

Online Kavga: Bir kişiye veya kişi grubuna özel olarak çevrimiçi ortamda bir gruba yönelik kızgınlık ifadesi içeren, kaba mesajlar göndermek.

Zarar Verme: Bir kişiye tekrar tekrar saldırgan davranışlar sergilemek.

Siber Taciz: Zarar verme tehditleri içeren veya kişiyi rencide edici ifadeler kullanmak.

Aşağılama (küçümseme): Bir kişi hakkında zararlı, doğru olmayan veya acımasız ifadeler göndermek veya yayınlamak.

Başka Bir Kimliğe Bürünme: Başka biriymiş gibi davranmak ve o kişiyi kötü gösteren veya o kişiyi potansiyel tehlikeye atan materyal göndermek veya yayınlamak.

Başkalarının Bilgilerini İnternette İzinsiz Kullanmak: Bir kişi hakkında hassas, özel veya utanç verici bilgiler içeren materyallerin gönderilmesi veya yayınlaması, özel mesajların veya resimlerin kullanılması.

Dışlama: Bir kişiyi özellikle ve kasıtlı olarak çevrimiçi bir gruptan dışlayan eylemlerde bulunulması.

Zorbalık, genellikle bir güç dengesizliğinin olduğu taraflar arasında tekrarlanan saldırgan davranış olarak tanımlanır (Limber, 2005). Geleneksel olarak zorbalık, vurma ve itme gibi fiziksel eylemleri, alay etme ve isim takma gibi sözlü tacizi içerir. Tüm bunların yanı sıra sosyal dışlanma ve söylenti çıkarma gibi eylemleri de içermektedir. Elektronik iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması çocuklarda ve gençlerde siber zorbalık türünün görülmesine yol açmıştır. Siber zorbalık elektronik

zorbalık, mail, çevrimiçi mesajlaşma, sohbet odası, web sitesi, akıllı telefonuna gönderilen dijital mesajlar veya görüntüleri içerir (Shariff ve Gouin, 2005).

Arıcak'a (2011) göre siber zorbalık, "bir kişi veya kişi topluluğuna bilgi ve haberleşme uygulamalarını kullanarak zarar verme maksatı ile gerçekleştirilen davranışların tamamıdır." Telefona gelen kayıtsız aramalar, isimsiz spam içerikli mailler, bir birey ya da birey topluluklarını kötölemeye ve karalamaya yönelik iletişim teknolojileri ile yayılan mesaj, görüntü, video, ses kayıtları ve benzeri içerikler siber zorbalık kavramı kapsamına girmektedir (Arıcak, 2009).

Siber zorba davranışları internet siteleri, anlık mesajlaşma, sosyal medya hesapları, e-posta ve kişisel bloglar üzerinden gerçekleştirilmektedir. Zorba kişiler mesaj yoluyla gerçekleştirdikleri zorba davranışlarını anlık mesajlaşma, mail veya tartışma grupları üzerinden gerçekleştirmektedir. Zorbalık yapan kişi mağdur kişinin tanıdığı bir birey olabilmekle birlikte online ortamdaki bir yabancı da olabilir.

Siber zorbalık bazen cinsel içerikli bir tacizi kapsayabilir ya da sanal veya gerçek hayattaki ikili bir ilişkinin bitmesinin ardından taraflardan birinin zorbalık davranışını sergilemesi ile gerçekleşebilir. Siber zorbalık bazı durumlarda ise kültürler arası farklılıklarda kendini gösterebilir. Bu farklılıklar dini veya ırksal boyutlarda ön plana çıkmaktadır.

Limber (2005), gençlerin cihazlarına ebeveynleri tarafından el konulacağından korktukları için genellikle siber zorbalık olaylarını bildirmediklerine işaret etmektedir. Siber zorbalık, birçok sorunun yanı sıra depresyon, anksiyete, madde bağımlılığı, izolasyon, yalnızlık, okuldan uzak durmaya vb. gibi psikolojik problemlere yol açabilir (Popovac ve Leoschut 2012). Siber zorbalık, aşırı durumlarda intihara yol açabilir. Bununla birlikte, Sabella ve arkadaşları (2013) intihar olaylarını doğrudan siber zorbalıkla ilişkilendirmek için kesin bir kanıt olmadığını, ancak intiharı ağırlaştırabilecek daha geniş bir yaşam koşulunun parçası olduğunu belirtmiştir.

2.6. SİBER ZORBALIK VE GELENEKSEL ZORBALIK ARASINDAKİ FARKLAR

Siber zorbalığın geleneksel zorbalıktan temel farkı iletişim teknolojilerinin kullanılarak gerçekleştirilmesine bağlı olarak daha geniş kitlelere ulaşım sağlayabilmesidir. Sax (2010), geleneksel zorbalığın siber zorbalıktan başlıca önemli iki farkının olduğunu açıklamaktadır: (1) Siber zorbalık kesintisizdir ve mağdur zorba davranışlardan kaçamaz (örneğin, insanlar her zaman telefonlarını yanlarında taşır). (2) Zorba, kolayca anonim kalabilir. Siber zorbanın anonim olabilmesi ve bir başkasına psikolojik açıdan şiddetli zarar verdiği gerçeği geleneksel zorbalıktan daha rahatsız edici bir etkiye sahiptir (Akt.: Tustin ve Goodness, 2014).

Siber zorbalığın kapsamı geleneksel zorbalığa oranla daha geniştir. Siber zorbalar, istedikleri zaman kurbanlarını karalayan çevrimiçi gönderiler oluşturabilir. Geleneksel zorbalık ise daha kısıtlı, fiziksel bir alanda gerçekleşir. Siber zorbalığın online ortamda gerçekleşmesi nedeniyle geleneksel zorbalığa oranla mağdurların daha geniş kitleler önünde duygusal olarak istismar edilmesi olasılığı yüksektir. Yapılan araştırmalar zorbanın bilinmemesinin, mağdurların daha büyük oranda korku duyduklarını belirtmektedir. Yine aynı şekilde yapılan çalışmalar incelendiğinde siber zorbalığın geleneksel zorbalığa kıyasla daha uzun sürdüğü belirtilmiştir (Akt.: Rauschnabel ve Honeycutt, 2019).

Geleneksel zorbalık ile siber zorbalığın bir diğer farkı ise siber zorbalık kapsamına giren bazı davranışların zorba bireylerce “oyun” olarak kabul edilmesidir. Zorba bireyler zorba tutumlarını oyun ve şaka kavramı altında açıklayarak sorumluluk üstlenmekten kaçınmaktadır (Willard, 2006). Zorba kişiye göre oyun gibi görünen davranışın, mağdur için zorbalık olarak algılandığı söylenebilir. Law ve arkadaşları (2012) siber zorbalık olgusunun geleneksel zorbalık olgusundan oldukça farklı olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte Campbell (2005), siber zorbalığın geleneksel zorbalık ile aynı zorbalık olgusu taşıdığını ancak tek farkının dijital medya ve araçlarda meydana gelmiş olduğu fikrini savunmaktadır.

Geleneksel zorbalığın ve siber zorbalığın farklılıkları olduğu gibi benzer özelliklerinin de olduğu bilinmektedir. Her iki zorbalık türü de bir hedefe zarar vermek veya hedef ile alay etmek için tasarlanmış saldırganlık içermektedir. Her iki zorba türü de acı vermekle ilgilenmektedir ve her iki tür de tekrar tekrar ortaya çıkabilmektedir. Her iki tür zorbalık da, güç dengesinin zorbayı desteklediği bir güç dengesizliği içerir.

Siber zorbalığa maruz kalan birey zorba ile bir temasta olmamasına karşın psikolojik açıdan oldukça kötü sonuçlar yaşamaktadır. Aynı duygu durum bozuklukları geleneksel zorbalığın sonuçları arasındada bulunmaktadır. Mağduriyet yaşayan ergen bireylerde depresif duygu durum bozuklukları, benlik saygısında azalma, utanç, üzüntü, hayal kırıklığı, korku vb. gibi hislerin yaşandığı görülmektedir (Hinduja ve Patchin, 2005). Lee (2011) siber zorbalığın daha fazla bireye ulaşmanın kolay olmasından kaynaklı olarak mağdur olan bireyin gruplardan dışanmasına neden olabileceğini belirtmiştir. Siber zorbalık ve geleneksel zorbalık arasındaki farklardan biri de zorbalık amacıyla kullanılan araçlar olabilir.

2.7. SİBER ZORBALIK ARAÇLARI

Günümüzde teknoloji geliştikçe iletişim araçları sadece iletişim kurma özelliğini aşır farklı yetilere de sahip olmuştur. Sosyalleşmeyi büyük oranda etkileyen bu araçlar internet bağlantısının olduğu her alanda aktif olarak kullanılabilmesi özelliğiyle gün geçtikçe daha da yaygınlaşmaktadır. Bu durum iletişim araçlarının olumsuz durumlara aracılık etmesini de kolaylaştırmaktadır. Zorba bireyler siber zorbalık davranışlarını kısa mesaj, anlık mesajlaşma, e-posta, web siteleri, sosyal medya uygulamaları vb. gibi uygulamalar üzerinden gerçekleştirmektedirler.

Carvalho ve Tippett (2006), gerçekleştirdikleri bir çalışmada 11-16 yaş grubundaki ergen bireylerin siber zorbalık araçlarını web sitesi, chat, telefon, anlık mesaj, video, sms olarak sınıflandırmıştır. Slonje ve Smith (2008), zorbaların kimliklerini gizlemelerinin kolaylaşması açısından zorba davranışları daha çok akıllı telefonlar ve mailler üzerinden gerçekleştirdiklerini belirtmiştir. Hinduja ve Patchin (2008) zorbalığa uğrayan mağdurların %10'u izinsiz şekilde kişisel resim ya da videolarının

yayınlanmasıyla, %16'sı sohbet (chat) esnasında ve %32'i anlık mesajlaşmalarla zorbalık davranışına mağruz kaldıklarını belirtmiştir.

2.7.1. Anlık Mesajlaşma

Anlık mesajlaşma, eş zamanlı olarak en az iki birey arasında internet üzerinden gerçekleşen bir iletişim biçimidir. Willard (2007) aynı anda gerçekleştirilen yazışma türünü anlık mesajlaşma olarak adlandırmıştır. Anlık mesajlaşma Amerikan Online, Microsoft Network, Google Konuşma, Messenger, Yahoo vb. gibi uygulamalar üzerinden bir başka bireyle yazışma yolu ile iletişim halinde olunmasıdır. Özellikle ergen bireyler arasında jeopolitik olarak farklı konumlardaki bireylere ulaşmanın kolaylığından dolayı oldukça yaygındır (Yaman vd., 2011).

Anlık mesajlaşma yoluyla gerçekleştirilen zorba davranışlar gerçek dışı profile bürünme, başka bireylere ya da gruplara kişinin izni olmadan iletisini gönderme şeklinde görülmektedir. Zorbalar anlık mesajlaşmayı diğer kişilerin şahsi bilgilerine ulaşım sağlayarak onları utanç duygusu içine sokma ve aşağılama gibi hedeflerde kullanabilmektedirler.

2.7.2. Telefon

Telefon sözel iletişim aracıdır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte iletişim aracı olarak telefonların kullanımı da artmıştır. Telefonların özelliklerinde de önemli değişiklikler olmuştur.

Akıllı telefon günümüzde iletişim kurmak için en sık kullanılan araçlardan biridir. İletişim kurmanın en kolay yollarından birisi akıllı telefonu ile iletişim kurmak olduğundan dolayı zorbaların zorbalık davranışını en çok akıllı telefonu aracılığıyla sergiledikleri görülmektedir (Yaman, 2011). İletişim kurmanın kolaylığının yanında gelişen teknoloji ile birlikte akıllı telefonların yaygınlaşmasının ve kamera/video gibi özelliklerinin bulunması zorbalık davranışında bulunulmasını kolaylaştırmaktadır (Slonje ve Smith, 2008).

Akıllı telefonlar sayesinde ise günün her anı ve her yerde görüntülü olarak internet üzerinden iletişime geçme fırsatı bulunmaktadır. Ayrıca akıllı telefonlar üzerinden her uygulamaya farklı şifreler konulabilir, ekran kişiselleştirilebilir ve telefon sahibinin numarası ve benzeri kişisel özellikleri gizli tutularak başka bireylerle iletişime geçilebilir.

2.7.3. E-Posta

E-posta bireylerin kişisel veya farklı bir alanda, kişiler ve kurumlar arasında yazılı, görsel içerikleri barındıran mesajlaşma sistemidir. Günümüzde e-posta kullanımı oldukça yaygındır. E-postalar anlık mesajlaşma araçları kadar hızlı şekilde iletişim halinde olunmasına imkan sunar.

İnternet bağlantısı ile anlık veya anlık dışı olarak ileti alma/gönderme hizmeti olan e-posta kullanımı oldukça yaygındır. Kullanımının avantajlarının yanı sıra zorba kişilerce kırıcı, tehdit ya da taciz içeren iletiler göndermek amacıyla da kullanılabilir. Suç unsuru sayılabilmesine karşın kişilerin şahsi e-posta adresleri hacklenebilmekte ve özel verilerine ulaşılabilir.

2.7.4. Sohbet (Chat) Odaları

Sohbet odaları eş zamanlı olarak birden fazla kişinin etkileşimli bir şekilde iletişim kurduğu platformdur. Sohbet odalarında konuşmanın yanı sıra kişiler birbirleri ile görüntü, video, ses, dosya paylaşımı yapabilmektedir (Bauman, 2014). Sohbet odalarında konuşulan kişiler bilinen kimliklerinin dışında bir kimliğe sahip olabilmektedir. Bireyler kimliklerini saklayan kişilere karşı savunmasız durumdadırlar. Sanal alandaki kurulan iletişimler gerçek dünyaya kıyasla daha çekici hale gelip bağımlılık oluşturabilmektedir.

Sohbet odalarına telefon, bilgisayar, tablet gibi çeşitli teknolojik aletler aracılığıyla ulaşım sağlanabilmektedir. Sohbet odalarında birden çok kişi aynı anda iletişim halinde olabilir. Bireyler tarafından gönderilen iletiler tercih durumuna bağlı olarak belirli bireylerle veya grup içerisindeki tüm bireylerle paylaşılabilir.

2.8. SİBER ZORBALIK NEDENLERİ

Siber zorbalık yapmanın nedenleri arasında kimlik karmaşasının yaşanması, can sıkıntısı, özgüven eksikliği, eğlence arayışı ve intikam gibi duygular yatmaktadır (Notar, Padgett ve Roden, 2013). Mesch (2009), zorbalık nedenlerinin büyük çoğunlukla olumsuz ilerleyen ya da sonuçlanan ikili ilişkiler sonucunda ortaya çıktığını savunmaktadır. Özel (2013) zorbalığın tek bir nedenden kaynaklanmadığına, birden çok nedenin birikimi ile gerçekleştiğini belirtmiştir.

Yapılan çalışmalar ergen bireylerin akranları tarafından algılanan sosyal desteğin azlığında, çevrelerinden psikolojik ve fizyolojik şiddete mağruz kaldıklarında, arkadaş gruplarından dışlandıklarında zorba olma eğilimi içerisine girdiklerini göstermektedir (Akt.: Calvete, Orue, Estévez, Villardón ve Padilla, 2010).

Türkileri (2012), gerçekleştirmiş olduğu araştırmasının bulgularında zorba kişilerin sorumluluk üstlenmeme, agresif olma, ben merkezci davranma, saygı kurallarına uymama vb.gibi bireysel özelliklerinin olduğunu ve psikolojik sağlıklarının yeterli düzeyde olmadığını belirtmektedir.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, zorba davranışları gerçekleştirmenin nedenleri arasında teknolojik araçları (telefon, tablet, bilgisayar) iyi düzeyde kullanabilme, çevreye karşı güçlü görünebilme ve akademik alandaki düşük başarı duygusunun örtülmesi bulgularına ulaşılmaktadır (Akt.: Sarak, 2012).

Gerçek hayattaki güç dengesizliği ergen bireylerce çoğu zaman sanal alemde eşitlenmeye çalışılabilmektedir. Ayrıca ergenler siber zorbalık davranışını gerçekleştirme durumlarında kimliklerinin gizli kalmasından dolayı zorbalık yapmaya meyilli olabilmektedirler (Reeckman ve Cannard, 2009).

Tüm bunlara ek olarak bazı araştırmacılara göre, ruh sağlığının bozuk olması ve madde bağımlılığın zorba davranışları sergilemeye yol açmaktadır (Desmet vd., 2015).

2.9. SİBER ZORBALIK YAYGINLIĞI

Yapılan çalışmalar teknolojik aletlerin ve internet kullanımının her geçen gün arttığını işaret etmektedir. “Digital in 2018” raporunun bulgularına bakıldığında, dünya çapında aktif olarak interneti kullacıları 4 milyarın üzerindedir. Kullanıcı sayısındaki yükselişe paralel olarak bireylerin günlük interneti kullanma süreleri de artmaktadır. Araştırmalar bireylerin ortalama olarak günlerinin dörtte birini internette geçirdikleri bulgularına değinmektedir.

İngiltere’de siber zorbalıkla ilgili ilk araştırma National Children's Home tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma 11-19 yaş aralığındaki gençlerin %25’inin siber mağdur, %11’inin siber zorba olduğunu belirtmektedir (NCH 2005). National Children's Home ve Tesco Mobile ile gerçekleştirilen bir çalışmada ise yaşları 11-19 arası olan gençlerin %97’sinin akıllı telefon kullandığı, %20’sinin en az bir defa siber mağduriyet yaşadığı ve %11’inin zorba davranışlar sergilediği görülmektedir.

Avustralya’da 12-13 yaş aralığında 120 öğrenci üzerinde uygulanan bir çalışmada ise öğrencilerin %14 oranında siber mağduriyet yaşadıklarını bildirmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nde 2018 yılında yapılan bir çalışmada öğrencilerin %33,6’sının mağduriyet yaşadığı bildirmiştir (Patchin, 2018). Finlandiya’da, 13-16 yaş arası 2215 ergenle yapılan bir çalışmanın sonucunda ergenlerin %22’sinin mağdur olduğu %7’sinin zorba olduğu belirtilmiştir (Sourander vd., 2010).

Portekiz’de 3.525 ergen katılımcı ile yapılan bir çalışmada ise, öğrencilerin %7,6’sının mağdur, %3,9’unun zorba olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmanın bulgularına göre mağdurların %26,8’i zorbayı tanıdığını belirtmektedir. Zorbayı tanıdığını belirten öğrencilerin %39,3’ü zorbanın sınıf arkadaşı olduğunu da söylemektedir (Armanda vd., 2018). Inchley ve arkadaşları 2016 yılında gerçekleştirdikleri bir çalışmanın bulgularına göre, Avrupa’da yaşları 9-16 arasındaki bireylerin %12’sinin en az bir defa sanal ortamda tacize uğramıştır.

İngiltere’de 2009 yılında yapılan bir diğer çalışmada ise yaşları 11-16 arası olan 2094 katılımcının %33’ünün zorba, %30’unun kurban olduğu bildirilmektedir (Cross vd.,

2009). Türkiye’de 2009 yılında lise öğrenimine devam etmekte olan ergenler üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmaya göre katılımcıların %54’ünün mağdur ve %20’sinin zorba olduğu bulgularına ulaşılmaktadır (Arıca, 2009). Ülkemizde 413 ortaokul öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmaya göre ise öğrencilerin %18,6’sının kurban, %11,6’sının zorba olduğu bildirilmektedir (Ayas ve Horzum, 2012). TÜİK 2018 verileri incelendiğinde internet kullanımı 2017-2018 dönemi aralığında %66,8 oranından %72,9 oranına yükselmiştir. Bu artış internet kullanımının zararlı yanlarının daha fazla yaşanmasına yol açmaktadır.

2.10. SİBER MAĞDURİYET TANIMI VE KAPSAMI

Ergenler arasında siber mağdur olmak son yıllarda artan endişeler arasındadır (Gerson ve Rappaport, 2011). Yapılan araştırmalar ergenlerin %90’ından fazlasının gün içerisinde uyanık olduğu zaman diliminin üçte birini elektronik cihazlarda çevrimiçi olarak geçirdiklerini belirtmektedir (Lenhart vd., 2010). Siber mağduriyet, bireyleri intihara kadar sürükleyen büyük bir sorundur (Pilkington, 2010). Siber mağduriyet; düşük benlik saygısı, anksiyete, depresyon semptomları ve intihar düşüncesi gibi çeşitli olumsuz sonuçlarla ilişkilidir (Kowalski vd., 2014). Ancak araştırmaların yetersizliği siber mağduriyetin potansiyel psikolojik etkisini anlamayı sınırlamaktadır.

Siber mağduriyet için standart bir tanım olmasa da tüm tanımlar genellikle teknoloji kullanımının neden olduğu kasıtlı ve tekrarlanan zarar unsurlarını içermektedir. Örneğin Hinduja ve Patchin (2008) siber zorbalığı “elektronik metin aracılığıyla kasıtlı ve tekrarlanan zarar” olarak tanımlamaktadır. Mason (2008) siber zorbalığı “teknolojik araçlar kullanarak zalim metin ve/veya grafikler göndererek veya yayınlamak başka bir kişi veya gruba kasıtlı ve tekrarlanan taciz veya tehdidi kolaylaştırmak için elektronik teknolojileri içeren bilgi ve iletişimi kasten kullanan bir kişi veya grup” olarak tanımlamıştır. Siber zorbalık davranışlarına maruz kalan kişiler ise siber mağdur olarak kabul edilmektedir.

Yapılan çalışmalar duygusal sorunlarla mağduriyet arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir (Dyregrov ve Idsøe, 2012). Geleneksel mağduriyet üzerine yapılan bir dizi araştırma, kızların erkeklere oranla daha fazla mağduriyet yaşadığı bulgularına

ulaşmıştır (Boulton ve Underwood, 1992). Ancak siber mağduriyet üzerine yapılan araştırmalar, anlamlı sayılamayacak kadar küçük farklar olduğunu göstermektedir. Örneğin, 35 ülkedeki mağduriyeti karşılaştıran bir çalışmada siber mağduriyetin cinsiyet ile anlamlı bir ilişkisi bulunamamıştır (Craig ve Harel, 2004).

Araştırmalara göre teknolojinin gelişmesi ve teknolojik araçların kullanımının artması ile ergenlerin siber mağdur olma olasılığının artış gösterdiği görülmektedir (Lenhart, 2007).

2.11. SİBER MAĞDURİYET NEDENLERİ

Siber mağduriyet nedenleri teknolojik gelişmeler ve kişisel veya ailesel bazı özelliklerden kaynaklanabilir. Bu nedenlerden bazıları aşağıda sıralanmıştır.

Siber mağduriyet nedenlerinden bir teknolojik araçların kullanımı olabilir. Teknolojik araçların kullanım sürelerinin ve sanal ortamda çevrimiçi geçirilen zamanın, yaşanan siber mağduriyetle pozitif olarak ilişkili olduğunu belirtilmektedir (Erdur ve Baker, 2010).

Siber mağdur olmanın nedenleri arasında düşük özgüven ve sosyal becerilerde gerilik yer almaktadır (Brewer ve Kerslake, 2015). Zorbaya göre yaş olarak küçük olmak, içe dönük ve asosyal olmak, çekingen olmak, kurallara uymakta zorlanmak, fiziksel olarak akranlarından farklılık göstermek de mağduriyet nedenleri arasında bulunmaktadır (Yaman, 2011). Siber zorbalık, akademik başarıyla da ilişkilendirilmiştir. Birkaç meta analitik çalışma akademik performansın siber mağduriyet yaşamaktaki rolünü araştırmıştır. Araştırma sonuçları, iyi akademik performansın düşük siber zorbalıkla ve siber mağdur olma ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Kowalski vd., 2014 ; Zych vd., 2018).

Aile tutumlarının da mağduriyet yaşama durumu ile ilişkili bulunmuştur. Baskıcı ve otoriter tutumun ve ilgisiz/duyarsız tutumun baskın olduğu aile ortamında yetişmiş bireylerin siber zorbalık ve mağduriyet sürecine dahil olma olasılığının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmalar ayrıca aile içinde kabul görmede güçlük yaşayan

bireylerin mağdur olma olasılığının yüksek olduğunu göstermektedir (Kokkinos vd., 2016). Ek olarak, güvensiz ebeveyn-çocuk bağları bildiren ergenlerin geleneksel ve siber zorbalık ve mağduriyet yaşama riskleri daha yüksek olmaktadır (Murphy vd., 2017). Ebeveynler arası yaşanan çatışmanın geleneksel ve siber zorbalıkla ilişkili olduğu da belirtilmektedir (Hemphill vd., 2014; Kretschmer vd., 2015).

Kişinin okul iklimine ilişkin algısı olumlu olduğunda hem geleneksel hem de siber zorbalık ve mağduriyet olaylarına dahil olma riski düşük olmaktadır (Holfeld ve Leadbeater, 2017). Araştırmalar, okullarına daha bağlı hisseden öğrencilerin hem geleneksel hem de siber mağdur olma olasılıklarının daha düşük olduğunu belirtmektedir (Akt.: Kowalski vd., 2014).

Ergenlik dönemindeki bireyler, kademeli olarak ebeveynlerinden bağımsızlaşmaya başlamaktadır. Bu süreçte akran etkisinin önemi artmaktadır. Bu nedenle akranlar, zorbalık ve mağduriyetle ilişkili önemli bir sosyal etki kaynağıdır (Wang vd., 2009). Yapılan çalışmalar arkadaş grubuna dahil olan bireylerin daha az siber mağduriyet yaşadıklarını göstermektedir. Benzer şekilde önceki araştırmalar, güvenli akran bağlanmalarının hem geleneksel hem de siber mağdur olma riskini azalttığını bulmuştur (Murphy vd., 2017; Wright vd., 2015).

2.12. SİBER MAĞDURİYET TÜRLERİ

Siber mağduriyet farklı şekillerde incelenebilir. Araştırmacılara göre mağduriyetin dört farklı türü bulunmaktadır. Bunlar masum mağdur, pasif mağdur, kışkırtıcı mağdur ve olası mağdurdur.

Masum Mağdur; zorba bireylerle hiçbir bağlantısı bulunmadığı halde zorba davranışlarla karşı karşıya kalan, ancak içinde bulunduğu durum ile baş edebilen mağdur türüdür (Yaman, 2011).

Pasif Mağdur; zorbalık davranışına boyun eğen ve durumu kabullenen mağdur türüdür. Zorba davranışlara mağruz kalan mağdurların çoğunluğu pasif mağdur

türündedir. Pasif mağdurlar genellikle zorba kişilerin tehditlerini ve isteklerini yerine getirmektedir.

Pasif mağdurların bazı özellikleri aşağıdaki gibidir:

- İçe kapanıklardır ve özgüvenleri düşüktür (Anderson, 2007).
- Sosyal ilişkiler kurmakta ve ilişkileri sürdürmekte yetersizlerdir
- Kendilerini fiziksel olarak yeterli görmezler (Serin, 2012).
- İnsanlarla çok konuşmayı ve iletişim kurmayı tercih etmezler.
- Tepkilerini içselleştirilmiş davranışlar ile gösterirler (Koç, 2006).
- Zorba davranışlar karşısında kendilerini savunmazlar (Smith ve Sharp 1994).
- Çoğunun çocukluk travması bulunmaktadır.

Kışkırtıcı Mağdur; genel olarak zorbalık davranışı karşısında zorbanın tepkisini arttıracak davranışlar sergileyen mağdur türü olarak tanımlamaktadır (Bıyık, 2016). Bu tür mağdurlar, zorba davranışların dozunu kasıtlı olarak arttırdığının bilincinde olmaktadır. Bazı araştırmacılar kışkırtıcı mağdurların pasif mağdurların aksine tepkilerini dışsallaştırılmış davranışlarla verdiklerini belirtmektedir.

Kışkırtıcı mağdurların bazı özellikleri aşağıdaki gibidir:

- Genellikle akranları ile birlikte hareket etmeyi sevmezler, yalnız takılırlar (Satan, 2006).
- Özellikle akranlarına oldukça fazla fiziksel saldırıda bulunurlar.
- Çoğunluğunun DEHB ve disleksi tanısı bulunmaktadır.
- Tartışma yaşadıkları bireyler ile uzlaşma yoluna girmeyi tercih etmezler.

Olası Mağdur; herhangi bir zorbalık durumuna şahit olan ya da zorba bireyin davranışları hakkında bilgisi olan, zorba bireyin kimliğini tanıyan ve bu sebepten ötürü zorba davranışlara mağruz kalma ihtimali bulunan mağdur türü olarak tanımlanmaktadır. Olası mağdur olan bireylerin tanınması oldukça zor olmaktadır. Bu türdeki mağdurlar, yaşadıkları korku duygusu sebebiyle yüksek düzeyde olumsuz psikolojik etkileri üzerlerinde taşımaktadırlar (Anderson, 2007).

Olası mağdurların bazı özellikleri aşağıdaki gibidir:

- Sürekli olarak zorba davranışlarla karşı karşıya kalmanın korkusu içindedirler.
- Empati duyguları gelişmiştir, diğer bireylerin yaşadıkları sorunları anlayabilirler.
- Zorba davranışlarda bulunan bireylerle karşı karşıya gelmekten çekinirler.

Genel olarak bakıldığında siber mağdurların içe kapanık, daha az sosyal etkileşimde bulunan bireyler olduğu görülmektedir.

BÖLÜM 3

GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, araştırmanın yeri ve tarihi, araştırmanın çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin toplanması, verilerin değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler, araştırmanın etik yönü ve araştırmanın sınırlılıklarıyla ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. ARAŞTIRMANIN TİPİ

Araştırmada ergenlerde sosyal öz yeterliliğin siber zorba-mağdur olma durumu arasındaki ilişkiyi incelemek amacı ile ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, en az iki değişken arasında gerçekleşmekte olup değişkenlerin ilişkisini incelemektedir. Bu araştırmalar, değişkenler arasındaki ilişkileri inceler ve ilişkilerin belirlenmesi bireyin varsayımda bulunabilmesini sağlar. İlişkisel tarama modelinde değişkenler sabittir (Karasar, 2009). Tarama modelini tercih eden araştırmacılar aynı soruları yanıtlayan çok sayıda katılımcıyı ve çeşitli değişkenleri ölçer, öncelikli olarak hipotezleri test eder. Geçmişte olan deneyimler, özellikler veya davranışlardan zaman sırasıyla ilgili sonuçlar çıkarır. İstatistik yöntemlerle değişkenler arasındaki ilişki ölçülür (Neuman, 2013).

3.2. ARAŞTIRMANIN YERİ VE TARİHİ

Araştırma, Tekirdağ İlinde bulunan 9. ve 10. Sınıfa devam eden öğrencilerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri 2020-2021 eğitim-öğretim dönemine aittir.

3.3. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın örneklemini lise 9. ve 10. sınıfa devam etmekte olan 444 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma evrenini, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Tekirdağ İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı merkez ilçede bulunan 9. ve 10. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Tekirdağ İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan verilere göre il merkezinde toplam 4912 öğrenci lise bir ve lise ikinci sınıfta eğitim görmektedir. Bu evrenden .05 anlamlılık düzeyinde örneklem sayısının 358 olması, evreni temsil etme bakımından yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2010). Bu durumda, bu çalışmanın örnekleminin evreni temsil edebilecek büyüklükte olduğu söylenebilir. Araştırmada, evrenden Olasılık Dışı Yöntemlerden Uygun Örnekleme Tekniği kullanılarak ulaşılan 444 ergen birey araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Uygun örnekleme yöntemi, ulaşılmaması kolay gönüllü bireyler üzerinden yapılan örneklemedir (Christen, Johnson ve Turner, 2015).

Örneklem grubunun demografik bilgileri Çizelge 3.1'de verilmiştir.

Çizelge 3.1. Demografik özelliklere ilişkin yüzde frekans dağılımları(devam ediyor)

Değişkenler	Kategori	f	%
Cinsiyet	Kız	304	68,5
	Erkek	140	31,5
Yaş	14	132	29,7
	15	192	43,2
	16	101	22,7
	17	19	4,3
Kardeş Sayısı	Kardeşi Yok	14	3,2
	1 kardeşe sahip	58	13,1
	2 kardeşe sahip	225	50,7
	3 ve üstü kardeşe sahip	147	33,1

Devam edilen okul	Fen Lisesi	66	14,9
	Anadolu Lisesi	243	54,7
	Meslek Lisesi	94	21,2
	İmam Hatip Lisesi	41	9,2
Algılanan Akademik Başarı düzeyi	Düşük	12	2,7
	Orta	107	24,1
	İyi	270	60,8
	Çok iyi	55	12,4
Anne öğrenim durumu	İlkokul	146	32,9
	Ortaokul	56	12,6
	Lise	144	32,4
	Üniversite	77	17,3
	Lisansüstü	21	4,7
Baba öğrenim durumu	İlkokul	90	20,3
	Ortaokul	64	14,4
	Lise	151	34,0
	Üniversite	112	25,2
	Lisansüstü	27	6,1
Ailenin gelir durumu	Düşük	17	3,8
	Orta	211	47,5
	İyi	200	45,0
	Çok İyi	16	3,6
Annenin sosyal medya kullanımı	Kullanıyor	354	79,7
	Kullanmıyor	90	20,3
Babanın sosyal medya kullanımı	Kullanıyor	340	76,6
	Kullanmıyor	104	20,3
İnternette geçirilen sürenin amacı	Oyun Oynama	66	14,9
	Sosyal Medya	270	60,8
	Bilgi araştırma	66	14,9
	Diğer	42	9,5

Sahip olunan teknolojik cihazlar	Telefon	247	55,6
	Bilgisayar	25	5,6
	Tablet	4	,9
	Hepsi	154	34,7
	Hiçbiri	14	3,2
Kullanılan Sosyal Medya Platformu	İnstagram	238	53,6
	Youtube	134	30,2
	Twitter	21	4,7
	Diğer	51	11,5
Düzenli hobiye sahip olma durumu	Evet	337	75,9
	Hayır	107	24,1
İnternette geçirilen süre	2 saatten az	73	16,4
	2-4 saat	174	39,2
	4-6 saat	126	28,4
	6-8 saat	42	9,5
	8 saatten fazla	29	6,5
Toplam		444	100,0

Çizelge 1’de yer alan bulgular incelendiğinde araştırmaya katılan ergenlerin %68,5’i kız, %31,5’i erkektir. Tablodaki yaş dağılımı incelendiğinde öğrencilerin %29,7’sinin 14, %43,2’sinin 15, %22,7’sinin 16 ve %4,3’ünün 17 yaşında olduğu görülmektedir. Kardeş sayısı incelendiğinde katılımcıların %3,2’sinin kardeşi olmadığı, %13,1’inin 1 kardeş sahibi, %50,7’sinin 2 kardeş sahibi, %33,1’inin 3 ve üzeri kardeş sahibidir. Ergenlerin %14,9’u Fen Lisesi’ne, %54,7’si Anadolu Lisesi’ne, %21,2’si Meslek Lisesi’ne, %9,2’si İmam Hatip Lisesi’ne devam etmektedir. Algılanan akademik başarı düzeyleri incelendiğinde ergenlerin %2,7’sinin düşük, %24,1’inin orta ve %60,8’inin yüksek başarı düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Anne öğrenim durumunda ilk sırada %32,9 ile ilkokul yer alırken baba öğrenim durumunda %34 ile lise yer almaktadır. Geliri orta düzeyde algılanan ergenlerin yüzdesi %47,5 iken geliri iyi düzeyde algılanan ergen sayısı %45’dir. Ebeveynlerin sosyal medya kullanım durumları incelendiğinde annelerin %79,7’sinin ve babaların %76,6’sının sosyal medya kullanıcısı oldukları görülmektedir. İnternette geçirilen sürenin amacı

incelendiğinde katılımcıların %60,8'inin sosyal medya amacıyla internette zaman geçirdikleri görülmektedir. Katılımcıların %55,6'sı telefon kullanırken %3,2'si herhangi bir teknolojik cihaza sahip olmadığını belirtmiştir. Ergenlerin %53,6'sı sosyal medya aracı olarak instagramı, %30,2'si youtube kullandıkları görülmektedir. Ergenlerin %75,9'u düzenli bir hobiye sahip olduklarını belirtmektedir. Ergenlerin %16,4'ü internette 2 saatten az vakit geçirdiğini belirtirken %39,2'si 2-4 saat, %9,5'i 4-6 saat, %28,4'ü 6-8 saat ve %6,5'i 8 saatten fazla zaman geçirdiklerini belirtmişlerdir.

3.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada örneklem grubundaki ergenler ve ebeveynleriyle ilgili bilgi alabilmek amacıyla oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu”, ergenlerin sosyal öz yeterlik algılarını belirlemek için “Sosyal Öz-yeterlik Algısı Ölçeği” ve siber mağduriyet ve zorbalık durumlarını belirlemek amacıyla “Siber Mağdur-Zorbalık Ölçeği” kullanılmıştır.

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan bu formda 9. ve 10. Sınıfa devam eden öğrenciler ve ebeveynleriyle ilgili demografik bilgiler sorgulanmıştır. Formda öğrencilerin cinsiyeti, yaşı, kardeş durumu, algılanan gelir durumu, algılanan akademik başarı düzeyleri, okul türleri, kendisine ait teknolojik cihazlar, internette geçirilen zaman (oyun oynama, sosyal medya, bilgi araştırma vd.), anne-babasının öğrenim durumu ve sosyal medya kullanım durumları değişkenlerine ilişkin sorular bulunmaktadır.

3.4.2. Sosyal Öz-yeterlik Algısı Ölçeği (SÖZYE)

Araştırmada kullanılan Sosyal Öz-yeterlik Algısı Ölçeği Smith-Betz (2000) tarafından ergenlerin ve üniversite öğrencilerinin sosyal öz-yeterlik algılarını ölçebilmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması Palancı ve Özbay (2001) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Ölçek 25 maddeden oluşmaktadır. Sosyal etkileşim, arkadaşlık ilişkileri, sosyal girişkenlik, kalabalık önünde rahat olabilme, gruba katılabilme ve sosyal destek sunabilme boyutlarını içermektedir. Ölçek “Hiç güvenim yok” (1) ve “Tamamen güvenim var” (5) arasında beşli likert tipinde derecelendirilir. Ölçekte yüksek puan almak bireyin sosyal öz yeterlik algısının yüksek olduğunu ifade eder. Ölçeğin İç tutarlılık yöntemi ile güvenilirlik katsayısı 0,89 olarak hesaplanmıştır (Özbay ve Palancı, 2001).

3.4.3. Siber Mağduriyet-Zorba Ölçeği (SMZÖ)

Araştırmada kullanılan Siber Mağduriyet ve Zorbalık Ölçeği (SMZÖ) Çetin, Yaman ve Peker (2011) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek lise öğrencileri üzerinde uygulanmaktadır. Ölçek siber mağduriyet ve siber zorbalık olmak üzere iki formdan oluşmaktadır. Katılımcılar siber mağdur olma durumlarını “Bana Yapıldı”, siber zorbalık içeren davranışları yapma düzeylerini ise “Ben Yaptım” kısmında yer alan (1) “Asla”, (2) “Nadiren”, (3) “Bazen”, (4) “Sık Sık” ve (5) “Daima” olmak üzere 5’li likert tipi bir derecelendirme kullanarak belirtmektedir. Ölçeğin siber zorbalık ve mağduriyet formundan alınabilecek en düşük puan 22, en yüksek puan ise 110’dur. Ölçeğin siber zorbalık formundan yüksek puan alınması siber zorbalık içeren eylemleri yapma, siber mağduriyet formundan yüksek puan alınması ise siber zorbalığa maruz kalma sıklığının yüksekliğine işaret etmektedir. Ölçeğin siber zorbalık ve mağduriyet formu Siber Sahtecilik (SS), Siber Dilsel Zorbalık (SDZ) ve Kimliğini Gizleme (KG) olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. İç tutarlılık güvenilirlik katsayısı hem siber mağdur hem de siber zorba formunun bütünü için 0,89 olarak bulunmuştur. 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7. sorular siber dilsel zorbalık/siber dilsel mağduriyet alt boyutlarıyla, 8., 9., 10, 11, 12. sorular kimliği gizleme alt boyutlarıyla ve 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 21., 22. sorular ise siber sahtecilik alt boyutları ile ilgilidir.

3.5. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırma süreci boyunca etik ilkeler göz önüne alınarak gerekli izinler alınmıştır. Verilerin toplanmasının öncesinde çalışmada kullanılması için gerekli ölçekler ölçek sahipleri ile mail yoluyla görüşülerek (EK- 4) kullanım izinleri alınmıştır. Ölçek izinlerinin alınmasının sonrasında Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurul İzni (EK- 5) alınmıştır. Etik kurul izninin alınmasının ardından çevrimiçi ortamda hazırlanan anket soruları 9. ve 10. Sınıf öğrencilerinin ebeveynlerine ulaştırılmış, ebeveynlerden sınıf gruplarında paylaşılması istenmiştir. Çalışmaya katılmaya onay veren ebeveynlerin çocukları çevrimiçi ortamda ölçek sorularını yanıtlamışlardır. Fen lisesi, anadolu lisesi, imam hatip lisesi ve meslek liseleri olmak üzere toplam 6 okulda gerçekleştirilen araştırmada anketler 603 öğrenci tarafından doldurulmuş olup 444 ölçek analiz için uygun görülmüştür. Veriler yaklaşık olarak üç hafta sürecinde toplanmıştır.

3.6. VERİLERİN ANALİZİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER

Verilerin analizinde SPSS 22.0 paket programı kullanılmıştır. Veriler analize alınmadan önce uç değerler kontrol edilmiştir. Verilerin “doğrusallık” ve “normallik” sayıltılarına zarar verecek uç değerler olup olmadığını anlamak amacıyla Mahalanobis uzaklık değerleri hesaplanmıştır. Uç değerleri 1 in üzerinde olan 159 veri analiz dışı bırakılmıştır. Verilerin analizini olumsuz yönde etkilemeyecek şekilde eksiksiz olan 444 ölçme aracı araştırmaya dahil edilmiştir. Daha sonra her bir analiz tekniği için ön koşullar olan verilerin normal dağılıp dağılmadığı kontrol edilmiştir. Bu işlem Kolmogorov-Smirnov değerleri ile Skewness ve Kurtosis değerleri birlikte ele alınarak gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmadaki Kolmogorov-Smirnow, çarpıklık katsayıları ve basıklık değerleri birlikte incelendiğinde SÖZYE’ye ilişkin Kolmogorov-Smirnov değeri ,086, Skewness değeri ,331, Kurtosis değeri -,041 bulunmuştur ($p>,05$). Bu bulgular doğrultusunda, verilerin normal dağıldığı belirlenmiştir. SMZÖ’ye ait verilerin normal dağılmadığı ($p<,05$) saptanmıştır. Ölçeğin toplamında Kolmogorov-Smirnov değeri ,323, Skewness değeri 1,347, Kurtosis değeri 1,741 bulunmuştur ($p<,05$). Siber Dilsel

Zorbalık (SDS) alt boyutuna ilişkin Kolmogorov-Smirnov değeri ,180, Skewness değeri 2,148, Kurtosis 4,601 bulunmuştur ($p<,05$). Kimliği Gizleme (KG) alt boyutunda Kolmogorov-Smirnov değeri ,272, Skewness değeri 1,150, Kurtosis değeri ,627 bulunmuştur ($p<,05$). Siber Sahtecilik (SS) alt boyutunda Kolmogorov-Smirnov değeri ,444, Skewness değeri 1,347, Kurtosis değeri 1,741 bulunmuştur ($p<,05$). Büyüköztürk (2013), sürekli değişkenden elde edilen puanların normal dağılıp dağılmadığını incelerken çarpıklık katsayısının ± 1 arasında olduğunda puanların normal dağıldığını, bunun dışında kalan değerlerin normal dağılmadığını belirtmiştir.

Normal dağılımlar için parametrik testlerde ikili karşılaştırmalarda bağımsız örneklem t testi (independent sample t test), frekans, yüzde dağılımları, ikiden fazla değişkenin olduğu karşılaştırmalarda tek yönlü varyans analizi (One-way Anova) kullanılırken; normal olmayan dağılımlar için ise non-parametrik (parametrik olmayan) testlerden ikili grupların karşılaştırılmasında kullanılan Mann-Whitney U testi ile birlikte normal dağılımlarda tek yönlü varyans analizine karşılık gelen ve ikiden fazla gruplu karşılaştırmalarda kullanılan Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2013). Normal dağılım gösteren verilerde üç ve daha çok sayıdaki gruplar için kullanılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında değişkenlerin alt grupları arasında farklılık olup olmadığını anlamak için tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerinden scheffe testi uygulanmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki ise değişkenlerden birisi normal diğeri normal dağılmadığı için Sperman Brown korelasyon katsayısı ile hesaplanmıştır.

Çizelge 3.2. Çalışma grubu ölçek puanlarına ilişkin betimleyici istatistikler

Ölçekler	N	Min	Max	χ^2	ss
SÖZYETOP	444	25,00	46,00	33,3896	4,26164
SDZ	444	7,00	15,00	7,9234	1,55660
KG	444	5,00	12,00	6,1982	1,47252
SS	444	10,00	13,00	10,3536	,66428
SZÖTOP	444	22,00	35,00	24,4752	2,70303
SDM	444	7,00	34,00	9,4662	4,23905
KG	444	5,00	18,00	6,4887	2,07802
SS	444	10,00	42,00	12,6014	3,85647
SMÖTOP	444	22,00	94,00	29,6284	9,34487

Betimsel istatistikler incelendiğinde Sosyal Özyeterlik ölçeğinden alınan en düşük puanın 25, en yüksek puanın 46 olduğu görülmüştür. Ortalama puan ise $\bar{X} = 33$ olarak hesaplanmıştır.

Siber zorbalık ölçeğine ilişkin betimsel istatistikler incelendiğinde ölçeğin ilk alt boyutu olan siber dilsel zorbalık (SDZ) alt boyutundan alınan en düşük puanın 7 en yüksek puanın 15 olduğu ve ortalama puanın ise $\bar{X} = 7,92$ olduğu görülmektedir. İkinci alt boyut olan kimliğini gizleme (KG) alt boyutundan alınan en düşük puanın 5 en yüksek puanın 12 olduğu ve ortalama puanın $\bar{X} = 6,19$ olduğu görülmektedir. Üçüncü alt boyut olan siber sahtecilik (SS) alt boyutunda ise en düşük puanın 10, en yüksek puanın 13 olduğu ve ortalama puanın $\bar{X} = 10,35$ olduğu görülmektedir. Siber zorbalık ölçeğinin (SZÖTOP) tamamında ise alınan en düşük puan 22 en yüksek puan ise 35 ve ortalama puanın ise $\bar{X} = 24,47$ olduğu görülmektedir.

Siber mağduriyet ölçeğine ilişkin betimsel istatistikler incelendiğinde ölçeğin ilk alt boyutu olan siber dilsel mağduriyet (SDM) alt boyutundan alınan en düşük puanın 7 en yüksek puanın 34 olduğu ve ortalama puanın ise $\bar{X} = 9,46$ olduğu görülmektedir. İkinci alt boyut olan kimliğini gizleme (KG) alt boyutundan alınan en düşük puanın 5 en yüksek puanın 18 olduğu ve ortalama puanın $\bar{X} = 6,48$ olduğu görülmektedir. Üçüncü alt boyut olan siber sahtecilik (SS) alt boyutunda ise en düşük puanın 10, en yüksek puanın 42 olduğu ve ortalama puanın $\bar{X} = 12,60$ olduğu görülmektedir. Siber mağduriyet ölçeğinin (SMÖTOP) tamamında ise alınan en düşük puan 22 en yüksek puan ise 94 ve ortalama puanın ise $\bar{X} = 29,62$ olduğu görülmektedir.

3.7. ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ

Araştırmada kullanılan ölçeklerle alakalı ilk olarak ölçek sahiplerine mail üzerinden ulaşılmış olup gerekli izinler 31.05.2020 ve 05.06.2020 tarihlerinde alınmıştır. Ölçeğin okullarda uygulanabilmesi için 06/08/2020 tarihinde etik kurul izni için başvurulmuş olup 16.09.2020 tarih 2020/11 toplantı numaralı Karar 4 numaralı Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu İzni alınmıştır. Etik

kurul izni sonrasında veri toplama sürecine başlanmıştır.

3.8. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

- Bu çalışma 2020-2021 yıllarında ailelerin izin verdiği, çalışmaya gönüllü katılan ve kendilerine çevrimiçi olarak ulaşılabilen 9. ve 10. sınıfa devam eden öğrenciler ile sınırlıdır.

- Araştırmada elde edilen bulgular, çalışma grubuna uygulanan veri toplama araçlarının ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.

BÖLÜM 4

BULGULAR

Araştırmanın bu kısmında ergenlerin sosyal öz-yeterlik algıları ile siber zorba- mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı incelenmiştir.

Çizelge 4.1’de SÖZYE ile SMZÖ’den elde edilen puanların korelasyon sonuçları gösterilmektedir.

Çizelge 4.1. Ergenlerin SÖZYE ve SMZÖ puanları korelasyon analizi sonuçları

Ölçekler	1	2	3
SZÖ (1)	1,000		
SMÖ (2)	,230**	1,000	
SÖZYE (3)	,303**	,219**	1,000

**p<,01

Çizelgede yer alan bulgular incelendiğinde ergenlerin SÖZYE ile siber zorbalıkları SZÖ puanları arasında düşük düzeyde pozitif korelasyon olduğu görülmektedir ($r=,303^{**}$). Ergenlerin sosyal öz yeterlik algıları (SÖZYE) ile siber mağduriyetleri arasında (SMÖ) düşük düzeyde pozitif korelasyon olduğu görülmektedir ($r=,219^{**}$). Ergenlerin sosyal öz yeterlik algıları arttıkça siber zorbalık ve siber mağdur olma durumları da artmaktadır.

Çizelge 4.2’de okul türüne göre SÖZYE’den alınan puanların sonuçları görülmektedir.

Çizelge 4.2. SÖZYE puanlarının okul türlerine göre ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Gruplararası	179,998	3	59,999	3,356	,019*	Anadolu Lisesi-İmam Hatip Lisesi
Gruplariçi	7865,594	440	17,876			
Toplam	8045,592	443				

p<*0,05

Çizelge 4.2’de verilen analiz sonuçları, öğrencilerin sosyal öz yeterlik algılarının okul türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği yönündedir, [$F_{(3,440)}=3,356$; $p<,05$]. Okullar arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre Anadolu Lisesi’nde okuyan öğrencilerin ($\bar{X}=33,77$) sosyal öz yeterlik algılarının İmam Hatip Lisesi’nde ($\bar{X}=31,63$) okuyan öğrencilerinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 4.3’te ergenlerin sahip oldukları hobiye göre SÖZYE’den alınan puanların t sonuçları görülmektedir.

Çizelge 4.3. SÖZYE puanlarının ergenlerin sahip oldukları hobilere göre t testi sonuçları

Hobiye sahip olma durumu	n	χ^2	S	sd	t	p
Evet	337	33,66	4,26	442	2,453	,015*
Hayır	107	32,51	4,13			

* p<0,05

Çizelge 4.3 incelendiğinde ergenlerin sosyal öz yeterlik algıları hobiyeye sahip olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir [$t_{(442)}=2,453$; $p<,05$]. Hobisi olanların sosyal öz yeterlik algıları ($\bar{X}=33,66$), olmayanlara göre ($\bar{X}=32,51$) daha olumludur.

Çizelge 4.4'te internette geçirilen süreye göre SÖZYE'den alınan puanların ANOVA sonuçları görülmektedir.

Çizelge 4.4. SÖZYE puanlarının internette geçirilen sürenin amacına göre ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Gruplararası	172,677	3	57,559	3,217	,023	Sosyal medya-Diğer
Gruplarıçi	7872,916	440	17,893			
Toplam	8045,592	443				

Çizelge 4.4'teki analiz sonuçları, öğrencilerin sosyal öz yeterlik algılarının internette geçirilen sürenin amacına göre anlamlı farklılık gösterdiği yönündedir, [$F_{(3,440)}=3,217$, $p<,05$]. İnternette geçirilen sürenin amacına ilişkin farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre sosyal medya kullanan ergenlerin ($\bar{X}=33,61$) sosyal özyeterlik algılarının, diğer amaçlarla internette süre geçirenlerden ($\bar{X}=31,47$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 4.5'te internet kullanım sürelerine göre SÖZYE'den alınan puanların ANOVA sonuçları görülmektedir.

Çizelge 4.5. SÖZYE puanlarının ergenlerin internet kullanım sürelerine göre ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anamlı fark
Gruplararası	341,293	4	85,323	4,862	,001*	2 saatten az-4-6 saat 2-4 saat,4-6 saat
Gruplarıçi	7704,299	439	17,550			
Toplam	8045,592	443				

* p<,05

Çizelge 4.5'teki analiz sonuçları, ergenlerin sosyal öz yeterlik algılarının internette geçirilen süreye göre anlamlı farklılık gösterdiği yönündedir, [$F_{(3,440)}=4,862$, $p<,05$]. İnternette geçirilen sürenin amacına ilişkin farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre 2 saatten az internet kullanan ergenlerin ($\bar{X}=32,05$) sosyal öz yeterlik algılarının, 4-6 saat internet kullanan ergenlere ($\bar{X}=34,61$) göre daha düşük olduğu, yine 2-4 saat internet kullanan ergenlerin ($\bar{X}=33,02$) internet kullanan ergenlerin sosyal öz yeterlik algılarının 4-6 saat internet kullanan ergenlere ($\bar{X}=34,61$) göre daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 4.6'da kardeş sayılarına göre SZÖ'nden alınan puanların Kruskal-Wallis sonucu görülmektedir.

Çizelge 4.6. SZÖ puanlarının kardeş sayılarına göre Kruskal-Wallis sonuçları (devam ediyor)

Ölçekler	Kardeş Sayısı	n	Sıra Ort	sd	χ^2	p
SDZ	Kardeşi yok	14	215,14	3	3,066	,382
	1 kardeşe sahip	58	198,88			
	2 kardeşe sahip	225	227,20			
	3 ve üstü kardeşe sahip	147	225,32			
KG	Kardeşi yok	14	243,43	3	1,278	,734
	1 kardeşe sahip	58	210,85			
	2 kardeşe sahip	225	226,21			
	3 ve üstü kardeşe sahip	147	219,42			
SS	Kardeşi yok	14	212,54	3	9,707	,021
	1 kardeşe sahip	58	208,66			
	2 kardeşe sahip	225	236,81			
	3 ve üstü kardeşe sahip	147	207,01			

SZÖ	Kardeşi					
	yok	14	231,11	3	3,266	,352
	1 kardeşe sahip	58	200,72			
	2 kardeşe sahip	225	231,42			
	3 ve üstü kardeşe sahip	147	216,63			

* p<,05

Çizelge 4.6'daki yapılan analiz sonuçları incelendiğinde, ergenlerin sahip oldukları kardeş sayıları ile siber sahtecilik (SS) puanları [$X^2_{(sd=3,n=444)}=9,707$; p<,05] arasında anlamlı farklılık oluşmuştur. SS alt ölçeğine ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde kardeşe sahip olmayan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=212,54$, tek kardeşe sahip ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=208,66$, iki kardeşe sahip ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=236,81$ ve 3 ve üstü kardeşe sahip ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=207,01$ olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda iki kardeşe sahip ergenlerin SS durumunu daha fazla sergiledikleri söylenebilir. Ölçeğin tamamı ve diğer alt boyutlarda ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (p>,05).

Çizelge 4.7'de akademik başarılarına göre SZÖ'nden alınan puanların Kruskal-Wallis sonucu görülmektedir.

Çizelge 4.7. SZÖ puanlarının algılanan akademik başarı durumuna göre Kruskal-Wallis sonuçları (devam ediyor)

Ölçekler	Algılanan Akademik Başarı	n	Sıra Ort	sd	χ^2	p
SDZ	Düşük	12	313,75	3	12,615	,006
	Orta	107	213,19			

	İyi	270	227,92			
	Çok İyi	55	194,08			
KG	Düşük	12	261,04	3	3,100	,376
	Orta	107	232,50			
	İyi	270	220,18			
	Çok İyi	55	206,05			
SS	Düşük	12	246,58	3	2,870	,412
	Orta	107	230,14			
	İyi	270	221,69			
	Çok İyi	55	206,34			
SZÖ	Düşük	12	282,46	3	5,025	,170
	Orta	107	223,01			
	İyi	270	224,75			
	Çok İyi	55	197,36			

* p<,05

Çizelge 4.7'deki yapılan analiz sonuçları incelendiğinde, ergenlerin akademik başarıları ile siber dilsel zorbalık (SDZ) puanları [$X^2_{(sd=3, n=444)}=12,615$; p<,05)] arasında anlamlı farklılık oluşmuştur. SDZ alt ölçeğine ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde düşük akademik başarıya sahip ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=313,75$, orta düzeyde başarıya sahip ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=213,19$, iyi düzeyde başarıya sahip ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=227,92$ ve çok iyi düzeyde başarıya sahip ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=194,08$ olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda düşük akademik başarıdaki ergenlerin SDZ durumunu daha fazla sergiledikleri söylenebilir. Ölçeğin tamamı ve diğer alt boyutlarda ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (p>,05).

Çizelge 4.8'de baba eğitim durumuna göre SZÖ'nden alınan puanların Kruskal-Wallis sonucu görülmektedir.

Çizelge 4.8. SZÖ puanlarının baba öğrenim durumuna göre Kruskal-Wallis sonuçları

Ölçekler	Öğrenim Durumu	n	Sıra Ort	sd	χ^2	p
SDZ	İlkokul	90	225,22	4	1,494	,828
	Ortaokul	64	234,94			
	Lise	151	215,49			
	Üniversite	112	221,21			
	Lisansüstü	27	228,48			
KG	İlkokul	90	204,13	4	14,180	,007*
	Ortaokul	64	242,52			
	Lise	151	225,62			
	Üniversite	112	237,79			
	Lisansüstü	27	155,43			
SS	İlkokul	90	216,58	4	4,387	,356
	Ortaokul	64	212,09			
	Lise	151	227,56			
	Üniversite	112	232,49			
	Lisansüstü	27	197,19			
SZÖ	İlkokul	90	212,05	4	5,669	,225
	Ortaokul	64	239,47			
	Lise	151	219,19			
	Üniversite	112	235,13			
	Lisansüstü	27	183,22			

Çizelge 4.8’deki yapılan analiz sonuçları incelendiğinde, ergenlerin babalarının eğitim durumları ile kimliği gizleme (KG) puanları [$X^2_{(sd=4, n=444)}=14,180$; $p<,05$] arasında anlamlı farklılık oluşmuştur. KG alt ölçeğine ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde babası ilkokul mezunu olan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=204,13$, babası ortaokul mezunu olan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=242,52$, babası lise mezunu olan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=225,62$, babası üniversite mezunu olan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=237,79$ ve babası lisanüstü eğitim mezunu olan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=155,43$ olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda babası ortaokul

mezunu olan ergenlerin KG durumunu daha fazla sergiledikleri söylenebilir. Ölçeğin tamamı ve diğer alt boyutlarda ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>,05$).

Çizelge 4.9'da ailelerinin ekonomik durumuna göre SZÖ'nden alınan puanların Kruskal-Wallis sonucu görülmektedir.

Çizelge 4.9. SZÖ puanlarının ailelerinin gelir durumuna göre Kruskal-Wallis sonuçları

Ölçekler	Gelir Durumu	n	Sıra Ort	sd	χ^2	p
SDZ	Düşük	17	220,41	3	2,700	,440
	Orta	211	215,77			
	İyi	200	226,87			
	Çok İyi	16	258,84			
KG	Düşük	17	306,65	3	9,878	,020*
	Orta	211	223,67			
	İyi	200	216,58			
	Çok İyi	16	191,66			
SS	Düşük	17	216,12	3	3,329	,344
	Orta	211	217,57			
	İyi	200	225,08			
	Çok İyi	16	262,06			
SZÖ	Düşük	17	275,94	3	4,804	,187
	Orta	211	215,29			
	İyi	200	223,02			
	Çok İyi	16	254,34			

* $p<,05$

Çizelge 4.9'daki analiz sonuçları incelendiğinde, ergenlerin ailelerinin ekonomik durumları ile kimliği gizleme (KG) puanları [$X^2_{(sd=3,n=444)}=9,878$; $p<,05$] arasında anlamlı farklılık oluşmuştur. KG alt ölçeğine ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde ailesinin ekonomik düzeyi düşük olan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=306,65$, ailesinin ekonomik düzeyi orta olan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=223,67$, ailesinin

ekonomik düzeyi iyi olan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=216,58$ ve ailesinin ekonomik düzeyi çok iyi olan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=191,66$ olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda ailesinin ekonomik düzeyi düşük olan ergenlerin KG durumunu daha fazla sergiledikleri söylenebilir. Ölçeğin tamamı ve diğer alt boyutlarda ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>,05$).

Çizelge 4.10'da hobiyeye sahip olma durumuna göre SZÖ'nden alınan puanların Mann-Whitney U sonucu görülmektedir.

Çizelge 4.10. SZÖ puanlarının hobiyeye sahip olma durumuna göre Mann-Whitney U sonuçları

Ölçekler	Hobiyeye Sahip Olma	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
SDZ	Evet	337	220,85	74427,00	17474,000	,586
	Hayır	107	227,69	24363,00		
KG	Evet	337	223,93	75464,50	17547,500	,657
	Hayır	107	218,00	23325,50		
SS	Evet	337	218,82	73741,00	16788,000	,161
	Hayır	107	234,10	25049,00		
SZÖ	Evet	337	221,77	74736,00	17783,000	,828
	Hayır	107	224,80	24054,00		

Ergenlerin siber zorbalık durumları hobiyeye sahip olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>,05$).

Çizelge 4.11'de internette geçirilen sürenin amacına göre SZÖ'nden alınan puanların Kruskal-Wallis sonucu görülmektedir.

Çizelge 4.11. SZÖ puanlarının internette geçirilen sürenin amacına göre Kruskal-Wallis sonuçları

Ölçekler	İnternet sürenin amacı	n	Sıra Ort	sd	χ^2	p
SDZ	Oyun oynama	66	232,77	3	5,619	,132
	Sosyal medya	270	228,92			
	Bilgi araştırma	66	200,17			
	Diğer	42	200,17			
KG	Oyun oynama	66	244,58	3	4,938	,176
	Sosyal medya	270	217,57			
	Bilgi araştırma	66	207,48			
	Diğer	42	243,08			
SS	Oyun oynama	66	257,42	3	14,682	,002*
	Sosyal medya	270	223,48			
	Bilgi araştırma	66	199,73			
	Diğer	42	197,13			
SZÖ	Oyun oynama	66	253,61	3	7,584	,055
	Sosyal medya	270	222,84			
	Bilgi araştırma	66	193,83			
	Diğer	42	216,46			

Çizelge 4.11'deki analiz sonuçları incelendiğinde, ergenlerin internette geçirdikleri sürenin amacı ile siber sahtecilik (SS) puanları [$X^2_{(sd=3,n=444)}=14,682$; $p<,05$] arasında anlamlı farklılık oluşmuştur. SS alt ölçeğine ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde internette oyun oynayan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=257,42$, sosyal medyada vakit geçiren ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=223,48$, internette bilgi araştıran ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=199,73$ ve internette diğer aktivitelerle vakit geçiren ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=197,13$ olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda internette

oyun oynayarak vakit geçiren ergenlerin SS durumunu daha fazla sergiledikleri söylenebilir. Ölçeğin tamamı ve diğer alt boyutlarda ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>,05$).

Çizelge 4.12’de sahip oldukları teknolojik cihazlara göre SZÖ’nden alınan puanların Kruskal-Wallis sonucu görülmektedir.

Çizelge 4.12. SZÖ puanlarının sahip oldukları teknolojik cihazlara göre Kruskal-Wallis sonuçları

Ölçekler	Sahip olunan teknolojik cihaz	n	Sıra Ort	sd	χ^2	p
SDZ	Telefon	247	216,60	4	5,015	,286
	Bilgisayar	25	235,34			
	Tablet	4	133,50			
	Hepsi	154	233,27			
	Hiçbiri	14	210,71			
KG	Telefon	247	239,10	4	13,452	,009*
	Bilgisayar	25	216,26			
	Tablet	4	107,00			
	Hepsi	154	201,65			
	Hiçbiri	14	203,18			
SS	Telefon	247	217,62	4	5,088	,278
	Bilgisayar	25	232,32			
	Tablet	4	165,00			
	Hepsi	154	232,81			
	Hiçbiri	14	194,07			
SZÖ	Telefon	247	228,05	4	7,302	,121
	Bilgisayar	25	232,32			
	Tablet	4	72,00			
	Hepsi	154	218,60			
	Hiçbiri	14	192,93			

Çizelge 4.12'deki analiz sonuçları incelendiğinde, ergenlerin sahip oldukları teknolojik cihaz türleri ile kimliği gizleme (KG) puanları [$X^2_{(sd=4,n=444)}=13,452; p<,05$] arasında anlamlı farklılık oluşmuştur. KG alt ölçeğine ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde telefon sahibi ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=239,10$, bilgisayar sahibi ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=216,26$, tablet ergenlerin ortalama puanının $X=107,00$, bütün teknolojik cihazlara sahip ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=201,65$ ve hiçbir teknolojik cihaza sahip olmayan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=203,18$ olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda telefon sahibi ergenlerin KG durumunu daha fazla sergiledikleri söylenebilir. Ölçeğin tamamı ve diğer alt boyutlarda ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>,05$).

Çizelge 4.13'de internet kullanım sürelerine göre SZÖ'nden alınan puanların Kruskal-Wallis sonucu görülmektedir.

Çizelge 4.13. SZÖ puanlarının internet kullanım sürelerine göre Kruskal-Wallis . sonuçları (devam ediyor)

Ölçekler	İnt. Kullanım Süresi	n	Sıra Ort	sd	χ^2	p
SDZ	2 saatten az	73	184,49	4	12,706	,013*
	2-4 saat	174	223,77			
	4-6 saat	126	227,34			
	6-8 saat	42	247,21			
	8 saat üstü	29	253,78			
KG	2 saatten az	73	191,97	4	6,580	,160
	2-4 saat	174	222,66			
	4-6 saat	126	235,58			
	6-8 saat	42	233,83			
	8 saat üstü	29	225,17			
SS	2 saatten az	73	185,27	4	22,542	,000
	2-4 saat	174	218,75			
	4-6 saat	126	242,50			
	6-8 saat	42	211,62			

	8 saat üstü	29	267,60			
SZÖ	2 saatten az	174	169,38	4	17,441	,002
	2-4 saat	126	224,64			
	4-6 saat	42	237,80			
	6-8 saat	29	238,65			
	8 saat üstü	174	253,53			

Çizelge 4.13'teki analiz sonuçları incelendiğinde; ergenlerin internet kullanım süreleri ile siber dilsel zorbalık (SDZ) [$X^2(sd=4, n=444)=12,706$; $p<,05$] puanları, siber sahtecilik (SS) [$X^2(sd=4, n=444)=22,542$; $p<,05$] puanları ve siber zorbalık ölçeği (SZÖ) [$X^2(sd=4, n=444)=17,441$; $p<,05$] puanları tamamında anlamlı farklılık oluşmuştur. SDZ alt ölçeğine ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde; 2 saatten az internet kullanan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=184,49$, 2-4 saat arası internet kullanan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=223,77$, 4-6 saat arası internet kullanan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=227,34$, 6-8 saat arası internet kullanan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=247,21$ ve 8 saat ve üstü internet kullanan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=253,78$ olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda 8 saat ve üstü internet kullanan ergenlerin SDZ durumunu daha fazla sergiledikleri söylenebilir.

SS alt ölçeğine ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde; 2 saatten az internet kullanan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=185,27$, 2-4 saat arası internet kullanan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=218,75$, 4-6 saat arası internet kullanan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=242,50$, 6-8 saat arası internet kullanan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=211,62$ ve 8 saat ve üstü internet kullanan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=267,60$ olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda 8 saat ve üstü internet kullanan ergenlerin SS durumunu daha fazla sergiledikleri söylenebilir.

SZÖ ölçeğinin tamamına ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde; 2 saatten az internet kullanan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=169,38$, 2-4 saat arası internet kullanan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=224,64$, 4-6 saat arası internet kullanan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=237,80$, 6-8 saat arası internet kullanan ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=238,65$ ve 8 saat ve üstü internet kullanan ergenlerin ortalama puanının

$\bar{X}=253,53$ olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda 8 saat ve üstü internet kullanan ergenlerin daha fazla siber zorba davranışı sergiledikleri söylenebilir.

Ölçeğin KG alt boyutlarda ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>,05$).

Çizelge 4.14'de babanın sosyal medya kullanımına göre SZÖ'nden alınan puanların Mann-Whitney U testi sonucu görülmektedir.

Çizelge 4.14. SZÖ puanlarının babanın sosyal medya kullanımına göre Mann-Whitney U testi sonuçları

Ölçekler	Sosyal Medya Kullanımı	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
SDZ	Kullanıyor	340	225,84	76787,00	16543,000	,260
	Kullanmıyor	104	211,57	22003,00		
KG	Kullanıyor	340	224,16	76216,00	17114,000	,598
	Kullanmıyor	104	217,06	22574,00		
SS	Kullanıyor	340	229,75	78115,50	15214,500	,005
	Kullanmıyor	104	198,79	20674,50		
SZÖ	Kullanıyor	340	225,87	76797,00	16533,000	,306
	Kullanmıyor	104	211,47	21993,00		

* $p<,05$

Çizelge 4.14'teki analiz sonuçları incelendiğine, ergenlerin babaların sosyal medya kullanımları ile siber sahtecilik (SS) durumları [$\bar{X}=229,75$; $U= 15214,500$; $p<,05$] arasında anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Ölçeğin tamamı ve diğer alt boyutlarda ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>,05$).

Çizelge 4.15'de kardeş sayılarına göre SMÖ'nden alınan puanların Kruskal-Wallis sonucu görülmektedir.

Çizelge 4.15. SMÖ puanlarının kardeş sayılarına göre Kruskal-Wallis sonuçları

Ölçekler	Kardeş Sayısı	n	Sıra Ort	sd	χ^2	p
SDM	Kardeşi yok	14	432,07	3	241,287	,000*
	1 kardeşe sahip	58	385,89			
	2 kardeşe sahip	225	229,57			
	3 ve üstü kardeşe sahip	147	127,25			
KG	Kardeşi yok	14	379,46	3	150,601	,000*
	1 kardeşe sahip	58	350,61			
	2 kardeşe sahip	225	230,97			
	3 ve üstü kardeşe sahip	147	144,04			
SS	Kardeşi yok	14	429,86	3	255,114	,000*
	1 kardeşe sahip	58	375,66			
	2 kardeşe sahip	225	244,68			
	3 ve üstü kardeşe sahip	147	108,36			
SMÖ	Kardeşi yok	14	437,43	3	367,403	,000*
	1 kardeşe sahip	58	401,36			
	2 kardeşe sahip	225	259,31			
	3 ve üstü kardeşe sahip	147	75,12			

* p<,05

Yapılan analiz sonuçları incelendiğinde, ergenlerin sahip oldukları kardeş sayıları ile siber dilsel mağduriyet (SDM) puanları [$\bar{X}^2(sd=3,n=444)=241,287$; p<,05], kimliği

gizleme (KG) puanları [$\bar{X}^2(sd=3,n=444)=150,601$; $p<,05$], siber sahtecilik puanları (SS) [$\bar{X}^2(sd=3,n=444)=255,114$; $p<,05$], ve siber mağduriyet ölçeğinin (SMÖ) tamamında puanları [$\bar{X}^2(sd=3,n=444)=367,403$; $p<,05$], arasında anlamlı farklılık oluşmuştur. Ölçeğin tamamı ve alt ölçeğine ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde kardeşi olmayan ergenlerin ortalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda kardeşi olmayan öğrencilerin siber mağduriyet durumuna daha fazla maruz kaldığı söylenebilir.

Çizelge 4.16'da akademik başarılarına göre SMÖ'nden alınan puanların Kruskal-Wallis sonucu görülmektedir.

Çizelge 4.16. SMÖ puanlarının algılanan akademik başarıya göre Kruskal-Wallis sonuçları

Ölçekler	Algılanan akademik başarı	n	Sıra Ort	sd	χ^2	p
SDM	Düşük	12	204,96	3	2,196	,533
	Orta	107	216,04			
	İyi	270	221,62			
	Çok İyi	55	243,20			
KG	Düşük	12	166,75	3	6,971	,073
	Orta	107	222,43			
	İyi	270	218,25			
	Çok İyi	55	255,66			
SS	Düşük	12	129,67	3	9,958	,019*
	Orta	107	212,19			
	İyi	270	225,31			
	Çok İyi	55	249,05			
SMÖ	Düşük	12	118,42	3	10,466	,015
	Orta	107	212,88			
	İyi	270	226,44			
	Çok İyi	55	244,59			

* $p<,05$

Çizelge 4.16'daki analiz sonuçları incelendiğinde, ergenlerin akademik başarıları ile siber sahtecilik (SS) puanları [$X^2_{(sd=3,n=444)}=9,958$; $p<,05$] arasında anlamlı farklılık oluşmuştur. SS alt ölçeğine ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde çok iyi akademik başarıya sahip ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=249,05$ olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda çok iyi akademik başarıdaki ergenlerin siber sahtecilik durumunu daha fazla sergiledikleri söylenebilir..Ölçeğin tamamında ise ergenlerin akademik başarıları ile siber sahtecilik (SS) puanları [$X^2_{(sd=3,n=444)}=10,466$; $p<,05$] arasında anlamlı farklılık oluşmuştur..SMÖ alt ölçeğine ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde çok iyi akademik başarıya sahip ergenlerin ortalama puanının $\bar{X}=244,59$ olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda çok iyi akademik başarıdaki ergenlerin siber mağduriyet durumunu daha fazla yaşadıkları söylenebilir. Diğer alt boyutlarda ise anlamlı farklılık oluşmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 4.17'de baba eğitim durumuna göre SMÖ'nden alınan puanların Kruskal-Wallis sonucu görülmektedir.

Çizelge 4.17. SMÖ puanlarının baba öğrenim durumuna göre Kruskal-Wallis sonuçları (devam ediyor)

Ölçekler	Öğrenim Durumu	n	Sıra Ort	sd	χ^2	p
SDM	İlkokul	90	190,44	4	12,871	,012*
	Ortaokul	64	210,77			
	Lise	151	237,77			
	Üniversite	112	240,18			
	Lisansüstü	27	198,46			
KG	İlkokul	90	174,38	4	20,958	,000*
	Ortaokul	64	210,95			
	Lise	151	242,93			
	Üniversite	112	237,59			
	Lisansüstü	27	233,44			
SS	İlkokul	90	178,84	4	17,518	,002*
	Ortaokul	64	207,37			
	Lise	151	235,87			
	Üniversite	112	241,87			

	Lisansüstü	27	248,76			
SMÖ	İlkokul	90	162,82	4	31,305	,000*
	Ortaokul	64	202,08			
	Lise	151	247,41			
	Üniversite	112	247,46			
	Lisansüstü	27	226,98			

* p<,05

Çizelge 4.17'deki analiz sonuçları incelendiğinde, ergenlerin babalarının eğitim durumları ile siber dilsel mağduriyet (SDM) puanları [$X^2_{(sd=3,n=444)}=12,871$; p<,05], kimliği gizleme (KG) puanları [$X^2_{(sd=3,n=444)}=20,958$; p<,05], siber sahtecilik puanları (SS) [$X^2_{(sd=3,n=444)}=17,518$; p<,05], ve siber mağduriyet ölçeğinin (SMÖ) tamamında [$X^2_{(sd=3,n=444)}=31,305$;p<,05] anlamlı farklılık oluşmuştur. Ölçeğin tamamı ve alt ölçeğine ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde üniversite ve lisans üstü mezunu babaların ortalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda babası üniversite ve lisanüstü eğitim seviyesinde olan öğrencilerin daha fazla siber mağduriyet durumunu yaşadıkları söylenebilir.

Çizelge 4.18'de ailelerinin gelir durumuna göre SMÖ'nden alınan puanların Kruskal-Wallis sonucu görülmektedir.

Çizelge 4.18. SMÖ puanlarının ailelerinin gelir durumuna göre Kruskal-Wallis sonuçları (devam ediyor)

Ölçekler	Gelir Durum	n	Sıra Ort	sd	χ^2	p
SDM	Düşük	17	211,06	3	3,820	,282
	Orta	211	213,23			
	İyi	200	234,71			
	Çok İyi	16	204,19			
KG	Düşük	17	233,47	3	3,305	,347
	Orta	211	211,84			
	İyi	200	233,10			

	Çok İyi	16	218,91			
SS	Düşük	17	182,76	3	3,662	,300
	Orta	211	215,73			
	İyi	200	231,97			
	Çok İyi	16	235,72			
SMÖ	Düşük	17	193,06	3	5,637	,131
	Orta	211	210,94			
	İyi	200	237,95			
	Çok İyi	16	213,19			

Çizelge 4.18'deki analiz sonuçları incelendiğinde, ergenlerin ailelerinin ekonomik durumları ile ölçeğin tamamı ve diğer alt boyutlarda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>,05$).

Çizelge 4.19'da hobiye sahip olma durumuna göre SMÖ'nden alınan puanların Kruskal-Wallis sonucu görülmektedir.

Çizelge 4.19. SMÖ puanlarının hobiye sahip olma durumuna göre Mann-Whitney U sonuçları

Ölçekler	Hobiye Sahip Olma	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
SDM	Evet	337	220,19	74204,50	17251,500	,474
	Hayır	107	229,77	24585,50		
KG	Evet	337	224,82	75763,00	17249,000	,475
	Hayır	107	215,21	23027,00		
SS	Evet	337	224,67	75714,00	17298,000	,516
	Hayır	107	215,66	23076,00		
SMÖ	Evet	337	225,34	75939,00	17073,000	,406
	Hayır	107	213,56	22851,00		

Ergenlerin siber mağduriyet durumları hobiye sahip olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>,05$).

Çizelge 4.20'de internette geçirilen sürenin amacına göre SMÖ'nden alınan puanların Kruskal-Wallis sonucu görülmektedir.

Çizelge 4.20. SMÖ puanlarının internette geçirilen sürenin amacına göre Kruskal-Wallis sonuçları

Ölçekler	İnternet süresinin amacı	n	Sıra Ort	sd	\bar{X}^2	p
SDM	Oyun oynama	66	203,45	3	8,869	,031*
	Sosyal medya	270	234,67			
	Bilgi araştırma	66	216,30			
	Diğer	42	183,93			
KG	Oyun oynama	66	262,96	3	10,621	,014*
	Sosyal Medya	270	219,76			
	Bilgi Araştırma	66	212,98			
	Diğer	42	191,50			
SS	Oyun oynama	66	237,09	3	4,937	,176
	Sosyal medya	270	224,85			
	Bilgi araştırma	66	222,69			
	Diğer	42	184,19			
SMÖ	Oyun oynama	66	236,39	3	8,468	,037*
	Sosyal medya	270	229,99			
	Bilgi araştırma	66	208,65			
	Diğer	42	174,26			

* p<,05

Çizelge 4.20'deki analiz sonuçları incelendiğinde, ergenlerin internette geçirdikleri sürenin amacı ile siber dilsel mağduriyet (SDM) puanları [$X^2_{(sd=3,n=444)}=8,869$; $p<,05$], kimliği gizleme (KG) [$X^2_{(sd=3,n=444)}=10,621$; $p<,05$] ve ölçeğin tamamında puanları [$X^2_{(sd=3,n=444)}=8,468$; $p<,05$], arasında anlamlı farklılık oluşmuştur. Alt ölçekler ve ölçeğin tamamına ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde ise, internette oyun oynama ve sosyal medyaya ilişkin ortalama puanların yüksek olduğu görülmektedir. Ölçeğin diğer alt boyutunda ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>,05$). Bu doğrultuda internette oyun oynayan öğrencilerin kimliği gizleme ve siber mağduriyet durumuna daha fazla mağruz kalırken sosyal medya kullanan öğrencilerin siber dilsel mağduriyete mağruz kaldıkları söylenebilir.

Çizelge 4.21'de sahip oldukları teknolojik cihazlara göre SMZÖ'nden alınan puanların Kruskal-Wallis sonucu görülmektedir.

Çizelge 4.21. SMÖ puanlarının sahip olunan teknolojik cihazlara göre Kruskal-Wallis sonuçları (devam ediyor)

Ölçekler	Sahip olunan teknolojik cihaz	n	Sıra Ort	sd	\bar{X}^2	p
SDM	Telefon	247	203,59	4	25,573	,000*
	Bilgisayar	25	266,34			
	Tablet	4	220,13			
	Hepsi	154	253,11			
	Hiçbiri	14	141,86			
KG	Telefon	247	215,07	4	15,835	,003*
	Bilgisayar	25	279,30			
	Tablet	4	191,13			
	Hepsi	154	234,21			
	Hiçbiri	14	132,32			

SS	Telefon	247	201,59	4	35,745	,000*
	Bilgisayar	25	264,92			
	Tablet	4	183,63			
	Hepsi	154	260,42			
	Hiçbiri	14	109,64			
SMÖ	Telefon	247	200,03	4	50,014	,000*
	Bilgisayar	25	274,92			
	Tablet	4	192,88			
	Hepsi	154	265,00			
	Hiçbiri	14	66,29			

* p<,05

Çizelge 4.21'deki analiz sonuçları incelendiğinde, ergenlerin sahip oldukları teknolojik cihaz türleri ile siber dilsel mağduriyet (SDM) puanları [$X^2_{(sd=4,n=444)}=25,573$; p<,05], kimliği gizleme (KG) puanları [$X^2_{(sd=4,n=444)}=15,835$; p<,05], siber sahtecilik (SS) puanları [$X^2_{(sd=4,n=444)}=35,754$; p<,05] ve siber mağduriyet ölçeğinin (SMÖ) tamamında [$X^2_{(sd=4,n=444)}=50,014$; p<,05] anlamlı farklılık oluşmuştur. Ölçeğin tamamı ve alt ölçeklere ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde, bilgisayar sahibi ergenlerin ortalama puanları daha yüksek olduğundan, söz konusu durumlara daha fazla maruz kaldıkları söylenebilir.

Çizelge 4.22'de internet kullanım sürelerine göre SMÖ'nden alınan puanların Kruskal-Wallis sonucu görülmektedir.

Çizelge 4.22. SMÖ puanlarının internet kullanım sürelerine göre Kruskal-Wallis sonuçları

Ölçekler	İnt. Kullanım Süresi	n	Sıra Ort	sd	\bar{X}^2	p
SDM	2 saatten az	73	195,95	4	10,062	,039*
	2-4 saat	174	220,80			
	4-6 saat	126	219,98			
	6-8 saat	42	254,18			
	8 saat üstü	29	264,59			
KG	2 saatten az	73	198,43	4	12,776	,012*
	2-4 saat	174	222,79			
	4-6 saat	126	212,25			
	6-8 saat	42	257,04			
	8 saat üstü	29	275,84			
SS	2 saatten az	73	201,99	4	4,252	,373
	2-4 saat	174	220,77			
	4-6 saat	126	224,50			
	6-8 saat	42	241,06			
	8 saat üstü	29	248,95			
SMÖ	2 saatten az	174	181,98	4	13,990	,007*
	2-4 saat	126	220,87			
	4-6 saat	42	227,34			
	6-8 saat	29	250,99			
	8 saat üstü	174	272,02			

* p<,05

Çizelge 4.22'deki analiz sonuçları incelendiğinde; ergenlerin internet kullanım süreleri ile siber dilsel mağduriyet (SDM) [$X^2_{(sd=4,n=444)}= 10,062$; p<,05] puanları, siber sahtecilik (SS) [$X^2_{(sd=4,n=444)}=12,776$; p<,05] puanları ve siber mağduriyet ölçeği (SMÖ) [$X^2_{(sd=4,n=444)}=13,990$; p<,05] puanları tamamında anlamlı farklılık oluşmuştur. Ölçeğin tamamı ve alt ölçeklerine ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde; 8 saat ve üstü internet kullanan ergenlerin ortalama puanlarının daha yüksek olduğu

görülmektedir. Bu doğrultuda 8 saat ve üstü internet kullanan ergenlerin siber mağduriyete daha fazla maruz kaldıkları söylenebilir.

Çizelge 4.23’de babanın sosyal medya kullanımına göre SMÖ’nden alınan puanların Mann-Whitney U sonucu görülmektedir.

Çizelge 4.23. SMÖ puanlarının babanın sosyal medya kullanımına göre Mann-Whitney U sonuçları

Ölçekler	Sosyal Medya Kullanımı	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
SDM	Kullanıyor	340	224,20	76226,50	17103,500	,592
	Kullanmıyor	104	216,96	22563,50		
KG	Kullanıyor	340	219,44	74610,00	16640,000	,337
	Kullanmıyor	104	232,50	24180,00		
SS	Kullanıyor	340	224,26	76249,50	17080,500	,591
	Kullanmıyor	104	216,74	22540,50		
SMÖ	Kullanıyor	340	225,24	76580,50	16749,500	,415
	Kullanmıyor	104	213,55	22209,50		

Çizelge 4.23’deki analiz sonuçları incelendiğine, ergenlerin babaların sosyal medya kullanımları ile ölçeğin tamamı ve diğer alt boyutlarda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>,05$).

BÖLÜM 5

TARTIŞMA

Çalışmada ergenlerin sosyal öz-yeterlik algıları ile siber zorba-mağdur olma durumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca cinsiyet, yaş, kardeş durumu, algılanan gelir durumu, algılanan akademik başarı, okul türü, anne baba öğrenim durumu, kendine ait teknolojik cihazların olup olmayışı, hobiye sahip olma durumu, internette geçirilen zaman (oyun oynama, sosyal medya, bilgi araştırma vd.) ve anne babanın sosyal medya kullanım durumları değişkenleri ile öz yeterlik algıları ve siber zorba-mağdur olma durumu arasında fark olup olmadığına bakılmıştır. Bu bölümde, çalışmanın alt problemleri ışığında elde edilen bulgular alan yazın doğrultusunda tartışılmıştır.

Çalışmada ergenlerin sosyal öz yeterlik ile siber zorba-mağdur olma durumu arasındaki ilişki incelendiğinde ergenlerin SÖZYE puanları ile SMÖ puanları ve siber SZÖ puanları arasında düşük düzeyde pozitif kolerasyon olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre ergenlerin sosyal öz yeterlik puanlarının artmasına bağlı olarak siber mağduriyet (SMÖ) ve siber zorbalık (SZÖ) puanlarının da arttığı belirlenmiştir. Görülen anlamlı farklılık öngörülen bulgular arasındadır.

Bu çalışmada ergenlerin sosyal öz yeterliliği ve siber zorba-mağdur olma durumu arasındaki ilişkiyi değerlendirilmekle birlikte literatürde öz yeterlik kavramının siber zorba-mağdur olma durumuyla daha az çalışıldığı ancak sosyal yetkinlik, sosyal beceriler, empati, kişilerarası iletişim gibi kavramlarla daha çok çalışıldığı görülmüştür. Bu kavramların da sosyal öz yeterliği karşılayan becerileri içerdiği bilinmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın bulguları sosyal yetkinlik, sosyal beceriler, empati, kişilerarası iletişimle ilgili yapılan çalışma sonuçlarıyla da karşılaştırılmıştır. İncelenen literatürde sosyal öz yeterlik, sosyal yetkinlik, sosyal beceriler, empati, kişilerarası iletişim ve siber zorba-mağdur olma durumu arasındaki ilişkiyi

değerlendiren çalışmalar mevcuttur. Bu çalışma sonuçlarının tutarsızlık gösterdiği söylenebilir. Çalışma sonuçlarındaki bu tutarsızlıklar konuyla ilgili daha fazla çalışma yapılması gerektiğini göstermektedir. Ergenlerin sahip oldukları sosyal öz yeterlilik algıları ve siber zorba olma durumları arasındaki ilişkinin pozitif yönde olduğunu gösteren araştırma sonuçları çalışmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir (Berger ve Caravita, 2016; Cappadocia, 2008; Cappadocia vd., 2013; Felix vd., 2016; Görzig ve Frumkin, 2013; Lambert ve Gravelle, 2012; Laurinavicius vd., 2012; Martinez vd., 2020; Tynes and Giang, 2009; Vandebosch ve Van Cleemput, 2009; Whittle vd., 2013). Ancak çalışmamızın bulguların tam tersi sonuçların olduğu araştırma sonuçları da (Boulton ve Smith, 1994; Calvete vd., 2010; Gomez- Ortiz vd., 2017; Katzer, Fetchenhauer ve Belschak, 2009; Romera vd., 2016; Zych vd., 2017) bulunmaktadır. Avrupa çapında, internet kullanan çocukların yaklaşık %18'i çevrimiçi zorbalık veya tacize maruz kalmıştır (Haddon, Hasebrink, Livingstone ve Ólafsson, 2009). Farmer ve arkadaşları (2012) geleneksel zorbaların, zorba-kurbanların, kurbanların ve siber zorbalık veya mağduriyete dahil olmayan bireylerin kişilerarası becerilerini inceleyen bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışma sonucunda zorbaların, kurbanlardan veya zorba-kurbanlardan daha olumlu kişilerarası becerilere sahip olduğunu bulmuşlardır. Bu doğrultuda siber zorbaların sosyal öz yeterlik düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir. Drummelsmith (2015) sosyal yeterliliğin zorbalığa dahil olmayla ilişkili olduğunu ve sosyal yeterliliğin artmasıyla zorbalık davranışı gerçekleştirme riskinin de arttığı belirtmiştir. Felix ve arkadaşları (2016) tarafından sosyal öz yeterlik ve akran ilişkilerinin siber zorbalık durumu üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmada sosyal öz yeterlik düzeyi ile siber zorba olma durumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Bu anlamda çalışmanın bulguları araştırmayı desteklemektedir. Martinez ve arkadaşları (2020) ergenlerde siber zorbalığın benlik saygısı, empati ve sosyal yeterlik değişkenleri arasındaki ilişkisini inceledikleri çalışmalarında araştırmamıza paralel şekilde siber zorbalık durumu ile sosyal yeterlik değişkenleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Görzig ve Machaccove (2015) 9-16 yaş aralığında 25.142 bireyin katıldığı EU Kids Online Finaly Report verilerini inceledikleri çalışmalarında da ergenlerde sosyal öz yeterlik ile siber zorba-mağdur olma durumu arasında doğrusal ilişki saptamışlardır. Mishna ve arkadaşları (2010) tarafından gerçekleştirilen ve 2186 katılımcının dahil olduğu bir çalışmada zorbalık

davranışları sergilemenin zorba bireylerin eğlenmiş, sosyal olarak güçlü ve kabul edilmiş hissetmelerine neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ergenlik dönemi içerisinde akran kabulü oldukça önemli bir faktördür. Akranları tarafından kabul gören bireylerin sosyal öz yeterlik algıları yükselmektedir (Ryan ve Shim, 2008). Bu sebeple ergen bireylerin sosyal çevre içerisinde tanınma arzusu, akranları arasında güçlü görünme, arkadaş grupları içerisinde baskın olma ve öne çıkma istekleri sebebiyle diğer bireylere siber zorbalık davranışları yaptıkları düşünülmektedir. Teknoloji kullanımının artmasıyla birlikte çevrimiçi ortamda geçirilen sürenin fazlalaşması, ergen bireylerin sanal ortamda güç ve statü kazanma arzularını tetiklemektedir.

Literatürde ergenlerin sahip oldukları sosyal öz yeterlilik algıları ve siber mağdur olma durumları arasındaki ilişkinin pozitif yönde ve anlamlı düzeyde olduğunu gösteren araştırma sonuçları çalışmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir (Felix, 2016; Fousiani vd., 2016; Rodríguez Hidalgo vd., 2013; Zych vd., 2016; Zych vd., 2019). Fousiani ve arkadaşları (2016) lise öğrencileri üzerine gerçekleştirdikleri çalışmalarında yüksek empati düzeyi ile siber mağdur olma durumu arasında doğrusal bir ilişki saptamışlardır. Felix ve arkadaşları (2016) benzer şekilde yüksek sosyal yetkinliğe sahip bireylerin daha fazla siber mağdur olduklarını belirtmişlerdir. Sosyal öz yeterlik, sosyal yetkinlik, empati ile siber mağduriyet arasındaki ilişkilere ilişkin bilimsel sonuçlar farklılık göstermektedir. Literatürde çalışmanın bulgularının tersine düşük sosyal öz yeterlik düzeyinin siber mağduriyete neden olduğunu belirten araştırmalar da mevcuttur (Boulton ve Smith, 1994; Cook vd., 2010; Haynie vd., 2001; Zych vd., 2017). Zych ve arkadaşları (2017) tarafından İspanya'da 2014-2015 ortaöğretim öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen çalışmada siber mağdur olan bireylerin sosyal öz yeterlik algılarının daha düşük olduğu belirtilmiştir. Haynie ve arkadaşları (2001) zorbalı, zorba-mağdurlar ve kurbanlar için sosyal öz yeterlik düzeylerinin farklılık gösterdiğini belirtmiş ve çalışmalarının sonucunda kurbanların sosyal yeterlik konusunda karşılaştırma grubuna göre daha düşük puan aldığı bulgularına ulaşmışlardır. Cook ve arkadaşları (2010), çocukluk ve ergenlik döneminde zorbalık ve mağduriyetin yordayıcılarını inceleyerek yürüttükleri meta-analiz çalışmasında zorba ve kurbanların düşük sosyal yeterliliğe sahip olduğunu

bulmuşlardır. Boulton ve Smith (1994) tarafından yapılan bir araştırmanın bulguları ise zorba ve kurban olan bireylerin sosyal olarak reddedilen gruba ait olma olasılıklarının yüksek olduğunu öne sürmektedir. Bu bulguyla da zorba ve mağdur bireylerin sosyal iletişimdeki becerilerinin sınırlı olduğunu ve dolayısıyla sosyal becerilerinin daha zayıf olduğunu gösterdiği sonucuna varılabilir.

Ergen bireylerin sosyal öz yeterlik düzeyleri ile siber mağdur olma durumları arasındaki ilişkinin pozitif yönde anlamlı düzeyde olmasının nedeni de iki farklı şekilde açıklanabilmektedir. Öncelikli olarak ergen bireyler arasında sosyal öz yeterlik düzeyi yüksek olan bireylerin akran gruplarına daha çok dahil oldukları ve daha yüksek düzeyde akran desteğine sahip oldukları görülmektedir. Mağdur olan ergenlerle ilgili yapılan çalışmalar bu çocukların empati düzeylerinin yüksek olduğunu ve karşı tarafı incitmemek için olumlu davranışları daha çok sergilediklerini göstermektedir (Li, 2006; Zych vd., 2016). Bu durum bireylerin akranları tarafından kıskanılma duygusuyla hedef tahtası haline gelmelerine yol açabilir. Sosyal öz yeterlik ve siber mağdur olma durumu arasındaki pozitif yönlü anlamlı ilişkinin bir diğer nedeni olarak ise bireylerin sosyal öz yeterlik düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki doğrusal ilişkinin varlığı gösterilebilmektedir. Malecki ve Demaray (2006) çalışmalarında öğrencilerin sosyal becerileri ile akademik başarıları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiye ratlamıştır. Akademik açıdan başarılı olan bireyler akranları tarafından rakip olarak algılanabilmektedir. Bu sebepten dolayı sosyal öz yeterlik düzeyi yüksek olan ergenlerin akademik motivasyonlarının düşmesi amacıyla siber mağduriyete uğrayabilecekleri düşünülmektedir. Ergenler, sosyal medyadaki etkileşimlerinde kullandıkları kaba sözler, gruptan atma, alay etme vb. iletişim yolunu zorbalık veya mağdur olma şeklinde tanımlamayıp bunu normal bir iletişim şekli olarak görüyor olabilirler. Hatta dışarıdan gözlendiğinde zorbalık olarak nitelendirilebilecek durumları sosyal medyada iletişime geçmenin doğal bir yolu olarak değerlendirebilirler. Bu açıdan bakıldığında, ergenlerin hangi durumların zorbalık veya hangi durumların zorbalığa uğramak anlamına geldiği konusundaki farkındalıklarının dikkate alınmasında fayda vardır.

Literatür incelendiğinde siber zorbal-mağdur olma durumu ve sosyal özyeterliliği inceleyen çalışmaların tamamının yabancı kaynaklı olduğu görülmektedir. Ülkemizde

ergenler üzerinde gerçekleştirilen benzer bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu bakımdan değerlendirildiğinde, çalışmanın bulguları oldukça önemli görülmektedir.

Araştırmada sosyal öz yeterlik düzeyinin cinsiyet, yaş, kardeş durumu, algılanan gelir durumu, algılanan akademik başarı, anne-baba öğrenim durumu, kendine ait teknolojik cihazların olup olmayışı, hobiye olma durumu ve anne babanın sosyal medya kullanım durumları değişkenleri açısından anlamlı farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

Sosyal öz yeterlik ile okul türü arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Anlamlı farklılık incelendiğinde ise Anadolu Lise'sine devam eden bireylerin İmam Hatip Lise'sine devam eden bireylere oranla sosyal öz yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Literatür incelendiğinde çalışmanın bulgularını destekleyen araştırmaların mevcut olduğu görülmektedir (Kurbanoglu ve Tarkunyacı, 2012; Şentürk, 2010). Bu durumun eğitim hayatı içerisinde bazı derslerin zorunlu tutulmasının ergenlerin sosyal öz yeterlik düzeylerini etkileyebileceği düşünülmektedir. Ülkemizde öğrenciler lise eğitimleri öncesinde bir sınava tabi olmaktadır ve Anadolu Lise'lerine yerleşmek için gerekli akademik başarı puanı diğer liselere kıyasla daha yüksek olabilmektedir. Akademik başarısı yüksek olan bireyin sosyal öz yeterlik algısının da yüksek olacağı varsayıldığından Anadolu Lise'lerine devam etmekte olan ergenlerin sosyal öz yeterlik algılarının diğer okul türündeki ergenlere oranla daha yüksek çıkması Anadolu Lise'lerinin akademik olarak daha iyi seviyede olmasından kaynaklı olabilir. Ayrıca Anadolu Lise'lerine devam etmekte olan öğrencilerin sahip oldukları akademik beceriler sorunlar karşısında daha akılcı çözümler üretmeyi kolaylaştırabilir. Literatürde araştırmanın aksine sosyal öz yeterliliğin okul türü ile anlamlı farklılık oluşturmadığını saptayan çalışmaların olduğu görülmektedir (Çilingir, 2006; Çubukçu ve Girmen, 2007; Güdük, 2008).

Ergenlerin hobiye sahip olma değişkeni ile sosyal öz yeterlilik algıları arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Hobisi olan bireylerin hobisi olmayan bireylere oranla daha yüksek düzeyde sosyal öz yeterlilik algılarının olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Literatür incelendiğinde çalışmanın bulgusunu destekleyen araştırmaların mevcut olduğu görülmektedir (Gerson ve Perlman, 1979; Gilman ve ark, 2000). Hobi

sahibi olan ergen bireylerin sosyal öz yeterlilik algılarının yüksek olması beklenen bulgular arasındadır. Hobi sahibi olmanın psikolojik açıdan bireyi güçlendirdiği ve bireyin ruhsal durumunu pozitif yönde geliştirdiği bilinmektedir. Bu açıdan incelendiğinde herhangi bir hobi ile ilgilenmenin sosyal öz yeterliliği arttırdığı görülmektedir. Bireylerin grup içerisinde gerçekleştirdikleri aktiviteler ergenlere diğer bireylerle sosyal iletişim içerisinde olma, sosyal ilişkilerini geliştirme, dolayısıyla sosyal yeterlilik algılarını artırma olanağı sunmaktadır. Akran grup faaliyetlerinin çoğunlukla ortak bir hobiden oluştuğu bilindiğinden dolayı ergenlerin bir hobiyeye sahip olmalarının sosyal öz yeterlilik düzeylerine olumlu katkı sağladığı düşünülmektedir.

İnternette geçirilen sürenin amacı değişkeni ile sosyal öz-yeterlik arasındaki ilişki incelendiğinde internette geçirilen sürenin amacının anlamlı farklılık oluşturduğu belirlenmiştir. İnterneti sosyal medyayı kullanmak amacıyla tercih eden ergenlerin sosyal öz-yeterlik algılarının, diğer amaçlarla internette süre geçiren ergen bireylere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Literatür araştırmanın bulgularını desteklemektedir (Karabatak, 2014; Köroğlu, 2014; Toğay, Aktur, Yetişken ve Bilici, 2013). Bu bulguda sosyal medyanın beğeni amacıyla kullanılan bir platform olması ve gençlerin beğeni sayıları ile popüler olmalarının paralel ilerlemesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca dış dünyanın ve çevredeki insanların görüşlerinin oldukça önemli olduğu ergenlik çağında, bireylerin sosyal medya platformunda kendilerini olmak istedikleri birey olarak yansıtabilmelerinin bireylerin sosyal öz yeterlik algılarının yüksek olmasını sağladığı öngörülmektedir.

İnternette geçirilen süre değişkeni ile sosyal öz yeterlik değişkeni arasında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Ergenlerin internette geçirdikleri süre ile sosyal öz yeterlik algıları arasında anlamlı farklılık olması beklenen bir sonuç olup analizler neticesinde günlük 2 saatten az internet kullanan ergenlerin sosyal öz yeterlik algılarının, 4-6 saat arası internet kullanan ergenlere göre daha düşük olduğu, aynı şekilde 2-4 saat internet kullanan ergenlerin sosyal öz yeterlik algılarının 4-6 saat internet kullanan ergenlere göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Campbell (2005) sanal ortamdaki iletişimin karşılıklı iletişime oranla daha düşük risk bulundurması nedeniyle sosyal açıdan iletişim kurmakta korku yaşayan ergenlerin interneti iletişim aracı olarak kullanarak sosyalleşme ihtiyaçlarını gidereceklerini belirtmiştir. Ergen

bireylerin internet kullanım süreleri ile sosyal öz yeterlik algılarının olumlu yönde etkilenmesi, sanal ortamda geçirdikleri süre arttıkça sanal ortamda akranları ile olan iletişimlerinin artması ve düşüncelerini daha özgür şekilde ifade edebilme olanaklarına sahip olmalarından kaynaklı olması ile açıklanabilir. İnsanlar sosyal varlıklardır ve bundan dolayı biyolojik ihtiyaçlarına ek olarak toplum tarafından kabul görme, kendisiyle benzer fikirdeki bireylerle bir arada bulunma, gündem olayları hakkında bilgi sahibi olma, düşüncelerini beyan etme ve diğer bireylerden dönüt alma ihtiyacı duyarlar. Ergen bireylerin sanal ortamda geçirdikleri süre arttıkça sosyal ihtiyaçlarının daha çok doyuma ulaşacağı görüşünden dolayı araştırmanın bu şekilde sonuçlandığı düşünülmektedir. Literatürde araştırmanın bulgularını destekleyen çalışmalar mevcuttur (Caplan, 2005; Okur ve Özkur, 2015; Serin, 2011). Liseye devam etmekte olan öğrenciler ile gerçekleştirilen bir çalışma sonucunda, öğrencilerin interneti kullanım süreleri ile sosyal yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (Evcı, 2018). Yapılan diğer bir araştırma incelendiğinde ise benzer şekilde internet kullanımı ile sosyal öz-yeterlik arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır (Esen, Aktas ve Tuncer, 2013). Engelberg ve Sjöberg, (2004) çalışmalarının sonucunda internet kullanım süresi ile sosyal yeterlik arasında negatif ilişkinin olduğunu belirtmişlerdir. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada ise sosyal öz-yeterlik ile internet kullanım süresi arasında negatif yönlü ilişki bulgusuna rastlanmıştır (Akın ve İskender, 2010). Literatürdeki bulgunun farklılığının nedeni olarak, çalışma grubunu mahalle kültüründe yaşayan ve şehir hayatına göre sosyal iletişimin çok daha yoğun olduğu bölgelerdeki bireylerin oluşturuyor olması düşünülmektedir.

Araştırmada ergenlerin SDZ, KG ve SS ve SZÖ'den aldıkları puanların ergen bireylerin cinsiyet, yaş, okul türü, anne öğrenim durumu, annenin sosyal medya kullanımı, hobiyeye olma durumu ve kullanılan sosyal medya platformu değişkenleri açısından anlamlı farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

Araştırmada ergenlerin SDZ, KG, SS ve SZÖ'den aldıkları puanlar ergen bireylerin akademik başarı düzeyleri değişkenine göre incelendiğinde düşük akademik başarı düzeyine sahip bireylerin orta düzeyde başarıya sahip ergenlere, iyi düzeyde başarıya sahip ergenlere ve çok iyi düzeyde başarıya sahip ergenlere göre daha yüksek oranda

siber zorba oldukları bulgularına ulaşılmıştır. Bu doğrultuda düşük akademik başarıdaki ergenlerin dilsel zorbalık durumunu daha fazla sergiledikleri söylenebilir. Litaretürde araştırmanın bulgularını destekleyen çalışmaların olduğu görülmektedir (Beran ve Li, 2005; Gwen ve Glew, 2005; Price ve Dangleish, 2010; Raskauskas ve Stoltz, 2007; Thomas, 2006; Ybarra, Diener-West ve Leaf, 2007). Gwen ve Glew (2005) tarafından ilkokuldaki çocukların psikososyal uyum ve akademik başarıları ile siber zorbalık durumlarını inceledikleri çalışmada düşük akademik düzeydeki öğrencilerin daha çok siber zorbalık davranışı sergilediği bulgularına ulaşılmıştır. Düşük akademik başarı düzeyindeki öğrencilerin akranları tarafından dışlanma / kabul görme davranışını daha yüksek oranda yaşayacağından dolayı, akademik başarı düzeyi yüksek olan akranlarına karşı siber zorbalık davranışlarını sergilediği düşünülmektedir.

Araştırmada ergenlerin SDZ, KG, SS ve SZÖ'den aldıkları puanlar ergen bireylerin kardeş sayısı değişkenine göre incelendiğinde iki kardeşe sahip olan bireylerin siber sahtecilik durumunu daha fazla sergiledikleri bulgularına ulaşılmıştır. İlgili araştırmalar incelendiğinde Bostan vd. (2020) tarafından lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyleri ve siber zorbalığa karşı verdikleri tepkilerin çeşitli değişkenler açısından incelendiği çalışmada kardeş sayısı ile siber zorbalık arasında ilişki bulunamamıştır. Bayraktar ve Polat (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise aynı şekilde kardeş sayısı ile siber zorba-mağdur olma durumu arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ülkemizde ortalama kardeş sayısının iki olmasından ve iki kardeş arasındaki kıskançlık boyutunun çok kardeş sayısına oranla yüksek olacağı tahmin edildiğinden, bulgularda iki kardeş sayısı ile siber zorba olma durumu arasında anlamlı farklılığa rastlanıldığı düşünülmektedir. Çalışma bulgusunda katılımcıların çoğunluğunun 3 ve üzere kardeş sayısına sahip olmasının etkili olabileceği varsayılmaktadır. Ayrıca kardeş sayısı arttıkça ebeveyn ilgisinin ve sosyal desteğinin azalacağı, kardeşler arası çatışma deneyimleri olasılığından kaynaklı olarak iki kardeşe sahip bireylerin kardeşe sahip olmayan bireylere olan bireylere kıyasla daha çok zorba davranışlar sergilediği düşünülmektedir.

SZÖ'nün SDZ, KG ve SS alt boyutları ve toplam puanlarında, ergenlerin babalarının öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Babası ortaokul mezunu

olan ergenlerin, babası lise mezunu, babası üniversite mezunu ve babası lisanüstü eğitim mezunu olan ergenlere göre kimliği gizleme durumunu daha fazla sergiledikleri söylenebilir. Lüteratür incelendiğinde araştırmanın bulgularını destekleyen çalışmalar bulunmaktadır (Bostan vd., 2020; Dilmaç ve Aydoğan, 2010; Sarak, 2012). Bostan ve arkadaşları (2020) tarafından yürütülen çalışmanın bulgularında da babası ortaokul mezunu öğrencilerin diğer öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık davranışı sergilediği bulgusuna ulaşılmıştır. Sarak (2012) ergenlerle yaptığı çalışmasında babaların eğitim düzeyinin düşmesi sonucu ergenlerde siber zorba ve siber mağdur olma durumunun arttığını belirtmiştir. Ebeveyn eğitim düzeyi yükseldikçe ebeveynlerin demokratik aile tutumu sergileme olasılıkları da artmaktadır. Bu sebeple düşük eğitim düzeyinin otoriter-sert tutuma yaklaşacağı ve bu durumun ergenleri siber zorba davranışlar sergilemeye itebileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu fark baba eğitim düzeyinin artmasıyla babanın teknolojik aletleri daha sık kullanması ve sanal ortamdaki platformalara daha yüksek derecede hakim olması olasılığının artması ile açıklanabilir. Dilmaç ve Aydoğan (2010a) araştırmalarında otoriter tutumun siber zorbalık davranışını arttırdığını belirtmeleri yorumu doğrular niteliktedir. Literatür incelendiğinde çalışmanın bulguları ile örtüşmeyen araştırmaların da mevcut olduğu görülmektedir (Akman vd., 2018; Çiftci, 2015; Evegü, 2014; Karlier ve Soydaş, 2011; Türkoğlu, 2013). Akman ve arkadaşları (2018) ergenler üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmada, baba eğitim durumu ile siber zorbalık davranışları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlamamışlardır. Karlier ve Soydaş (2011) ve Çiftci (2015) de benzer şekilde ergenlerin siber zorba olma durumları ile baba eğitim durumu arasında anlamlı farklılık olmadığını belirtmişlerdir. Evegü (2014) ve Türkoğlu (2013) ise çalışmalarında baba eğitim durumu ile ergenlerin siber zorba olma durumları arasında pozitif yönlü ilişkiye rastlamışlardır.

Babanın sosyal medya kullanımı ile ergenlerin SDZ, KG ve SS ve SZÖ puanları arasındaki ilişki incelendiğinde ergenlerin babaların sosyal medya kullanımları ile SS durumları arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Buna göre babası sosyal medya kullanan ergenlerin daha yüksek oranda siber zorbalık davranışı sergilediği görülmüştür. Literatür incelendiğinde ergenlerin zorba davranışlar sergilemesi ile babaların sosyal medya kullanması arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğunu savunan çalışmalar mevcuttur (Franek, 2006; Görzig ve Frumkin, 2013; Keith ve

Martin, 2005; Laftman, Modin ve Östberg, 2013; Livingstone vd., 2013; Serin, 2012). Görzig ve Machaccove (2015) 9-16 yaş aralığında 25.142 bireyin katıldığı EU Kids Online Finaly Report verilerini inceledikleri çalışmalarında ise araştırmanın bulgusuna paralel olarak ebeveyn internet ve sosyal medya kullanımının çocukların mağdur olma olasılığını arttırdığı belirtilmiştir. Bu çalışmada babanın sosyal medya kullanımı ile ergen bireyin siber zorbalık davranışının artacağı bulgusunun babanın ev yaşantısındaki zaman diliminde sosyal medyaya vakit ayırmasından kaynaklı aile içi iletişimin azalması ve ergen bireylerin teknoloji ile daha çok içli dışlı olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmada ergenlerin SDZ, KG ve SS ve SZÖ'nün ailelerin ekonomik düzeyleri değişkenine göre incelendiğinde, ergenlerin ailelerinin ekonomik durumları ile kimliği gizleme (KG) puanları arasında anlamlı farklılık oluşmuştur. Kimliği gizleme alt ölçeğine ilişkin veriler incelendiğinde ailesinin ekonomik düzeyi düşük olan ergenlerin, ailesinin ekonomik düzeyi orta olan ergenlere, ailesinin ekonomik düzeyi iyi olan ergenlere ve ailesinin ekonomik düzeyi çok iyi olan ergenle göre daha fazla siber zorbalık davranışı sergilediği görülmüştür. Bu doğrultuda ailesinin ekonomik düzeyi düşük olan ergenlerin siber zorba olma durumunu daha fazla sergiledikleri söylenebilir. Literatür incelendiğinde araştırmanın bulgularını destekleyen çalışmalara rastlanmaktadır (Festl vd., 2014; Menesini ve Spiel, 2012; Mishna vd., 2012; Syts, 2004; Toraman ve Usta, 2017; Waasdorp ve Bradshaw, 2015). Toraman ve Usta (2017) ekonomik düzeyi düşük olan ailelerde yetişen ergen bireylerin ekonomik düzeyi orta olan ailede yetişen ergen bireylere oranla daha fazla siber zorbalık davranışı sergilediğini bulgularına ulaşmıştır. Syts'in (2004) çalışmasında elde edilen bulgular da araştırmayı desteklemektedir. Bu durumun düşük ekonomik düzeyin bireyde oluşturduğu depresyon, öfke vb. gibi ruhsal bozukluklardan kaynaklı başka insanlara saldırma, diğer bireyleri suçlama eğilimine sahip olabileceğinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bu durum ekonomik sıkıntıların aile içi sorunlara yol açması ve aile içi sorunların bireyi siber zorba davranışı sergilemeye yöneltmesinden kaynaklanmış olabilir. Tüm bunlara ek olarak, düşük ekonomik düzeyde yetişen ergen bireylerin interneti bilinçli kullanma farkındalığının yetersiz olmasının siber zorbalık davranışları sergileyebileceklerini düşündürmektedir. Sosyaekonomik düzeyi düşük ailelerin daha az teknolojik cihaza sahip olmaları, gelir durumu düşük ailedeki

ergenlerin internet cafe gibi dış ortamlardan sanal dünyaya dahil olmalarının zorbalık davranışını arttığı düşünülmektedir. Görzig ve Machaccove (2015) 9-16 yaş aralığında 25.142 bireyin katıldığı EU Kids Online Finaly Report verilerini inceledikleri çalışmalarında ise yüksek ekonomik düzeye sahip ailelerin çocuklarının daha çok zorbalık davranışı sergilediği belirtmişlerdir. Wang ve arkadaşları (2009) da yüksek gelir durumuna sahip gençlerin daha çok siber zorba oldukları bulgularına ulaşmıştır.

Araştırmada ergenlerin SDZ, KG ve SS ve SZÖ ergenlerin internette geçirdikleri sürenin amacı değişkenine göre incelendiğinde, ergenlerin internette geçirdikleri sürenin amacı ile siber sahtecilik (SS) arasında anlamlı farklılık oluşmuştur. Siber sahtecilik alt ölçeğine ilişkin veriler incelendiğinde internette oyun oynayan ergenlerin, sosyal medyada vakit geçiren ergenlere, internette bilgi araştıran ergenlere ve internette diğer aktivitelerle vakit geçiren ergenlere göre daha yüksek düzey siber sahtecilik davranışını sergiledikleri görülmüştür. Bu doğrultuda internette oyun oynayarak vakit geçiren ergenlerin siber zorba olma durumunu daha fazla sergiledikleri söylenebilir. Literatürdeki araştırmalar çalışmanın bulgularını desteklemektedir (Craig, McInroy, McCreedy ve Alaggia, 2015; Gadalla ve Daciuk, 2012; Kavuk ve Keser, 2016; Mişna, Khoury-Kassabri, Brooks, 2015). Kavuk ve Keser (2016) çalışmalarında interneti oyun oynamak amacıyla kullanan ergenlerin diğer amaçla kullanan ergenlere göre daha yüksek oranda siber zorbalık davranışı sergilediklerini belirtmişlerdir. Sanal ortamda oyun içerisinde özellikle grupta oynanan oyunlarda ergen bireylerin kendilerini kabullendirme, grup içerisinde yer edinebilme ve statüsünü artırma gibi nedenlerden ötürü zorbalık davranışlarını sergiledikleri belirtilmektedir (Ko, Yen, Liu, Huang ve Yen, 2009). Sanal oyunlarda kimliğin ve kişisel bilgilerin gizli olabilmesinin de siber zorbalık davranışını arttıracığı düşünülmektedir.

Araştırmada ergenlerin SDZ, KG ve SS ve SZÖ ergenlerin internet kullanım süreleri değişkenine göre incelendiğinde, ergenlerin internette geçirdikleri süre ile SDZ puanları, SS puanları ve SZÖ puanlarının tamamında anlamlı farklılık oluşmuştur. SDZ alt ölçeğine ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde; 8 saat ve üstü internet kullanan ergenlerin SDZ durumunu daha fazla sergiledikleri belirlenmiştir.

SZÖ ortalama puanları incelendiğinde; 8 saat ve üstü internet kullanan ergenlerin daha fazla siber zorbalık davranışları sergilediği belirlenmiştir. Literatür incelendiğinde çalışmanın bulgularını destekleyici araştırmalar olduğu görülmektedir (Laurinavičius vd., 2012; Staksrud vd., 2013; Stald ve Ólafsson, 2012).

SS alt ölçeğine ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde; 8 saat ve üstü internet kullanan ergenlerin, SS durumunu daha fazla sergiledikleri belirlenmiştir. Literatür bulguları ile çalışmanın bulguları birbirini desteklemektedir (Burnukara, 2009; Casas vd., 2013; Çifçi, 2010; Çimen, 2018; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Hinduja ve Patchin, 2008; Juvonen ve Gross, 2008; Manap, 2012; Özdemir ve Akar, 2011; Serin, 2012). Eroğlu ve arkadaşları (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da internet kullanım süresi ile siber zorba olma durumu arasında doğrusal bir ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde Karlier ve Soydaş (2011) araştırmalarında sanal ortamda daha fazla vakit geçiren kızların siber zorbalık davranışını daha sık gerçekleştirdikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Sanal ortamda fazla vakit geçirmek sosyal ilişkilere zarar verecek ve bireyin psikolojisini olumsuz anlamda etkileyecektir. Olumsuz psikolojiye sahip bireyin sanal ortam içerisindeki ilişkilerinde de olumsuz tutum ve davranışlar sergilemesi muhtemeldir. Ayrıca sanal ortamda geçirilen sürenin artması ile problemlerli internet kullanım davranışlarının arttığı belirtilmiştir (Yang ve Tung, 2007). Tüm bunlara ek olarak siber zorbalık davranışları sanal ortamda gerçekleştiğinin sanal ortamda geçirilen sürenin artmasıyla birlikte zorba davranışların artması beklenen bulgular arasındadır (Livingstone vd., 2012).

Araştırmada ergenlerin dilsel zorbalık (SDZ), kimliği gizleme (KG) ve siber sahtecilik (SS) ve siber zorbalığın ergen bireylerin sahip oldukları teknolojik cihazlar değişkenine göre incelendiğinde, anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Ergenlerin sahip oldukları teknolojik cihaz türleri ile kimliği gizleme (KG) puanları arasında anlamlı farklılık oluşmuştur. Telefon sahibi ergenlerin siber zorba olma durumunu daha fazla sergiledikleri belirlenmiştir. Literatür çalışmanın bulgularını desteklemektedir (Bridge ve Dumar, 2019; Coral vd., 2011; Görzig ve Frumkin, 2013). Görzig ve Machaccove (2015) 9-16 yaş aralığında 25.142 bireyin katıldığı EU Kids Online Finaly Report verilerini inceledikleri çalışmalarında akıllı telefon kullanan gençlerin herhangi bir siber zorbalığa maruz kalma olasılığının, kullanmayan gençlere

göre %8 oranla daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Benzer şekilde Bridge ve Dumar (2019), araştırmalarında telefon sahibi gençlerin daha çok siber zorba ve mağdur oldukları bulgusuna ulaşmışlardır. Telefonun taşınabilir olması, her an kolay ulaşılabilmesi ve internet kullanımının en basit yollarından biri olması nedeniyle ergenlerin zorba davranışları en çok telefonla gerçekleştirdiği düşünülmektedir. Akıllı telefon üzerinden bütün sitelere ve uygulamalara erişimin açık olmasının, zorba ve mağdur olma olasılığını arttırdığı öngörülmektedir. Ayrıca ergenlerin zorbalık davranışı için mağdur bireye ulaşımın kolay olması açısından da akıllı telefonlarını öncelikli olarak tercih ettikleri düşünülmektedir. Ek olarak telefonun kişisel bir araç olmasıyla ekranı yalnızca bireyin görebilmesinin, bireylere zorba davranışlar sergilemek için cesaret verdiği düşünülmektedir.

Araştırmada ergenlerin dilsel mağduriyet (SDM), kimliği gizleme (KG) ve siber sahtecilik (SS) ve siber mağduriyet ölçeğinin ergen bireylerin akademik başarı düzeyleri değişkenine göre incelendiğinde yüksek akademik başarı düzeyine sahip bireylerin orta düzeyde başarıya sahip ergenlere, kötü düzeyde başarıya sahip ergenlere ve iyi düzeyde başarıya sahip ergenlere göre daha yüksek oranda siber mağdur oldukları, kısaca düşük akademik başarıdaki ergenlerin siber sahtecilik durumunu daha fazla sergiledikleri saptanmıştır. Literatürde araştırmanın bulgularını destekleyen çalışmaların olduğu görülmektedir (Li, 2007a; Ma, 2001; Ostivik ve Rudmin, 2001; Ryan ve Deci, 2000a; Woods ve Wolke, 2004). Ma, (2001) akademik başarı yüksek olan öğrencilerin aynı zamanda zorbalık davranışlarının hedefi olduğunu belirtmiştir. Li, (2007a) Kanada'da gerçekleştirmiş olduğu ergenler üzerindeki çalışmasının sonucunda, siber kurbanların yarısının ortalamasının üzerinde okul notlarına sahip olduğunu bildirmiş ve akademik başarının evrensel bir siber zorbalık faktörü olabileceğini öne sürmüştür. Yüksek akademik başarıya sahip ergenlerin arkadaşları tarafından düşmanca davranışlara mağruz kalması beklenen sonuçlar arasındadır. Araştırma sonucunun, yüksek akademik başarıya sahip öğrencilerin akranlarınca rakip olarak görülebileceğinden ve motivasyonlarını düşürmek amacıyla gerçekleştirilebileceğinden dolayı siber mağduriyet yaşadıkları düşünülmektedir. Ayrıca akademik başarı düzeyi yüksek olan öğrencilerin öğretmenleri ile ilişkisinin daha kuvvetli olması ihtimali, siber mağduriyet yaşama olasılıklarının yüksek olabileceğini düşündürmektedir.

Literatür incelendiğinde çalışmanın bulguları ile literatür bulgularının örtüşmediği araştırmaların da olduğu görülmektedir (Glew vd., 2005; Nansel vd., 2001; Raskauskas ve Stoltz, 2007; Schwartz vd., 2005). Nansel vd., (2001) 25 ülkeden aldıkları veriler sonucunda düşük akademik başarı düzeyine sahip gençlerin daha yüksek oranda siber mağduriyet durumunu yaşadıklarını belirtmiştir.

Araştırmada SDM, KG ve SS ve SMÖ puanları ergen bireylerin kardeş sayısı değişkenine göre incelendiğinde hiç kardeşe sahip olan bireylerin daha fazla siber mağduriyet durumunu yaşadıkları bulgularına ulaşılmıştır. Literatür taraması incelendiğinde araştırma bulgularını desteklemeyen çalışmaların var olduğu görülmektedir (Bayraktar ve Polat, 2016; Bostan vd., 2020; Durna, 2019; Hacımustafaoğlu, 2019; Özer, 2016; Serin, 2012). Araştırmanın bulgularının literatürden farklı olmasının sebebinin kardeşlerin yaş gruplarının ve eğitim düzeylerinin farklı olabileceğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca kardeşe sahip olmayan ergenlerin ev içerisinde teknolojik aletleri daha fazla kullanması ve sanal ortamda fazla vakit geçirmesinin siber kurban olma durumu için olası risk faktörü oluşturabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada ergenlerin SDM, KG ve SS ve SMÖ puanları ergen bireylerin baba eğitim durumu değişkenine göre incelendiğinde anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Babası üniversite mezunu ve lisansüstü mezunu olan ergenlerin, babası lise mezunu, babası ortaokul mezunu ve babası ilkokul mezunu olan ergenlere göre siber dilsel mağduriyet, kimliği gizleme, siber sahtecilik ve siber mağduriyet durumuna daha fazla mağruz kaldıkları söylenebilir. Literatür incelendiğinde araştırmanın bulgularını destekleyen çalışmalar bulunmaktadır (Büyükyıldırım, 2013; Evegü, 2014; Karlier ve Soydaş, 2011; Türkoğlu, 2013). Üniversite veya lisansüstü eğitim düzeyine sahip babaların belirli bir statü sahibi, kariyer odaklı, düzenli olarak bir işte çalışan bireyler olacağı varsayıldığında bu bireylerin çocuklarının teknolojik aletlere daha rahat sahip olabildikleri, babanın iş-kariyer durumundan dolayı yoğun olacağı ve çocuklarının internet kullanımlarını kontrol etmekte güçlük yaşayacakları bu durumdan dolayıda babasının eğitim düzeyi yüksek olan ergenlerin daha fazla siber mağduriyete maruz kalabileceği düşünülebilir.

Araştırmada ergenlerin SDM, KG ve SS ve SMÖ puanları ergenlerin internette geçirdikleri sürenin amacı değişkenine göre incelendiğinde, ergenlerin internette geçirdikleri sürenin amacı ile SDM, KG ve SMÖ toplam puanları arasında anlamlı farklılık oluşmuştur. Siber dilsel mağduriyet alt ölçeğine ilişkin veriler incelendiğinde internette sosyal medyada vakit geçiren ergenlerin; oyun oynayan ergenlere, internette bilgi araştıran ergenlere ve internette diğer aktivitelerle vakit geçiren ergenlere göre daha yüksek düzey siber dilsel mağduriyet yaşadıkları görülmüştür. Kimliği gizleme alt ölçeğine ilişkin veriler ve siber zorbalık ölçeğinin tamamına ait veriler incelendiğinde ise internette oyun oynayarak vakit geçiren ergenlerin siber zorba olma durumunu daha fazla sergiledikleri söylenebilir. Literatürdeki araştırmalar çalışmanın bulgularını desteklemektedir (Bayram ve Saylı, 2011; Brooks, 2015; Erdur- Baker, 2013; Kavuk ve Keser, 2016; Mişna, Khoury-Kassabri, Gadalla ve Daciuk, 2012; Polat ve Bayraktar, 2016; Topçu, Yıldırım, Durna, 2019). Durna, 2019 sosyal medyada daha fazla vakit geçiren ergenlerin siber mağduriyete daha fazla maruz kaldıklarını belirtmiştir. Ergen bireylerin sosyal medyada çok daha fazla kişi ile temasta olması ve bunun sonucunda daha yüksek oranda siber mağduriyete uğradıkları düşünülmektedir. Ayrıca sosyal medya ve oyun platformlarında geniş kitleye ulaşılabilmesinin ve bireylerin akranlarına ulaşmalarının kolay olabilmesinin, zorbalığın kurban seçmelerini kolaylaştırdığı düşünülmektedir. Tüm bunlara ek olarak, sanal ortamda oyun içerisinde özellikle grupla oynanan oyunlarda ergenlerin kendilerini kabullendirme, grup içerisinde yer edinebilme ve statüsünü arttırma gibi nedenlerden ötürü zorbalık davranışlarını sergiledikleri ve dolaylı olarak daha fazla bireyin mağdur olduğu söylenebilir.

Araştırmada ergenlerin SDM, KG ve SS ve SMÖ puanlarının ergenlerin internet kullanım süreleri değişkenine göre incelendiğinde, ergenlerin internette geçirdikleri süre ile SS puanları ve SMÖ puanlarının tamamında anlamlı farklılık oluşmuştur. SS alt ölçeğine ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde; 8 saat ve üstü internet kullanan ergenlerin, 2 saatten az internet kullanan ergenlere, 2-4 saat arası internet kullanan ergenlere, 4-6 saat arası internet kullanan ergenlere ve 6-8 saat arası internet kullanan ergenlere oranla daha yüksek puanlara sahip olduğu görülmüştür.

Siber mağduriyet ölçeğine (SMÖ) ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde; 8 saat ve üstü internet kullanan ergenlerin daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları saptanmıştır. Literatür incelendiğinde çalışmanın bulgularını destekleyici araştırmalar olduğu görülmektedir (Casas vd., 2013; Çimen, 2018; Elmas, 2016; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Hinduja ve Patchin, 2008; Juvonen ve Gross, 2008; Laurinavičius vd., 2012; Pekşen Süslü, 2016; Sarık, 2011; Serin, 2012; Staksrud, vd., 2013; Stald ve Ólafsson, 2012; Taştekin, 2016). Görzig ve Machaccove (2015) 9-16 yaş aralığında 25.142 bireyin katıldığı EU Kids Online Finaly Report verilerini inceledikleri çalışmalarında interneti fazla kullanan gençlerin herhangi bir siber zorbalığa maruz kalma olasılığının, internette daha az zaman geçiren gençlere göre daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Erdur-Baker ve Kavşut (2007) çalışmalarında, internette daha fazla zaman geçiren bireylerin kurban olma olasılıklarının daha yüksek olduğunu belirtmiştir. İnternette fazla zaman geçiren ergenlerin sanal ortamda tanımadığı kişilerle iletişim kurma, kişisel bilgilerini ve fotoğraflarını yabancı bireylerle paylaşma olasılığı artmaktadır. Bu durum kişinin kurban olması için gerekli ortamı sağlamaktadır. Ayrıca sanal ortamda gerçekleştirilen zorbalık davranışlarında kimliğin gizli olması internette fazla vakit geçiren bireylerin aynı anda birçok platformda bulunabilmelerinden dolayı bu bireylere ulaşımın kolaylaşmasına ve bir çekince olmadan mağdur olarak hedef seçilmelerine neden olacağı düşünülmektedir. Sanal ortamda fazla vakit geçirmek, kişilerin hem zorba hem mağdur durumda olmaları riskini arttırmaktadır.

Araştırmada ergenlerin SDM, KG ve SS ve SMÖ puanlarının ergen bireylerin sahip oldukları teknolojik cihazlar değişkenine göre incelendiğinde anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Yapılan analiz sonuçları incelendiğinde, ergenlerin sahip oldukları teknolojik cihaz türleri ile SDM, KG, SS ve SMÖ puanlarının tamamında anlamlı farklılık oluşmuştur. Bilgisayar sahibi ergenlerin ortalama puanının, telefon sahibi ergenlerin ortalama puanına, tablet sahibi ergenlerin ortalama puanına, bütün teknolojik cihazlara sahip ergenlerin ortalama puanına ve hiçbir teknolojik cihaza sahip olmayan ergenlerin ortalama puanına göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda bilgisayar sahibi ergenlerin siber mağdur olma durumunu daha fazla yaşadıkları söylenebilir. Literatürde çalışmanın bulgularını destekleyen (Burnam ve Kafai, 2001; Dahl, 2005; Li, 2007; Metli, 2017; Yılmaz, 2015) araştırmalar mevcuttur.

Araştırma sonucunun günümüzde neredeyse her evde bilgisayar bulunması, öğrencilerin pandemiden dolayı aktif olarak derslere katılması için bilgisayar ile fazla vakit geçirmesi ve ailelerin bilgisayara oranla telefon, tablet vb. teknolojik aletlere daha kolay sınırlama koyabilmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmanın kesitsel olması ve öz bildirimler yoluyla yürütülmesi, sınırlılık olarak ele alınabilir. Öz-bildirimlerle birlikte ekran raporlarının kullanılması, gelecekteki çalışmalarda sonuçların daha yüksek doğruluğuna katkıda bulunabilir. Ayrıca çalışma grubunun çoğunluğun kız öğrencilerden oluşması da araştırmanın diğer bir sınırlılığıdır. Bu durum çalışmada bazı bulguları etkilemiş olabilir.

BÖLÜM 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde çalışmada ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlar doğrultusunda geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

6.1. SONUÇLAR

1. Çalışmada, SÖZYE ve SMZÖ arasındaki ilişki kolerasyon analizi ile değerlendirilmiştir. SÖZYE'den alınan puanlarla SMZÖ'den alınan puanlar arasında düşük düzeyde pozitif ilişki saptanmıştır.
2. SÖZYE puanları ile okul türü arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Anadolu liselerine devam etmekte olan ergenlerin sosyal öz yeterlik algılarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
3. SÖZYE puanları ile hobiyeye sahip olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Hobisi olan ergenlerin sosyal öz yeterlik algılarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
4. SÖZYE puanları ile internette geçirilen sürenin amacı arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Sosyal medya kullanan ergenlerin interneti diğer amaçla kullanan ergenlere göre sosyal özyeterlik algılarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
5. SÖZYE puanları ile internette geçirilen süre arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. İnterneti 2 saatten az kullanan ergenlerin interneti 2-4, 4-6 ve 6 saatten çok kullanan ergenlere göre sosyal özyeterlik algılarının daha düşük olduğu belirlenmiştir.

6. SMZÖ puanları ile akademik başarı arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Düşük akademik başarıdaki öğrencilerin daha çok siber dilsel zorbalık davranışı sergilediği belirlenmiştir.
7. SMZÖ puanları ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. İki kardeşe sahip ergenlerin daha çok siber sahtecilik davranışı sergilediği belirlenmiştir.
8. SMZÖ puanları ile baba eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Babası ortaokul mezunu olan ergenlerin kimliği gizleme davranışını daha çok sergiledikleri saptanmıştır.
9. SMZÖ puanları ile babanın sosyal medya kullanma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Babası sosyal medya kullanan ergenlerin siber sahtecilik davranışını daha çok sergiledikleri saptanmıştır.
10. SMZÖ puanları ile ailenin ekonomik durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Düşük gelir durumuna sahip olan ergenlerin kimliği gizleme davranışını daha çok sergiledikleri saptanmıştır.
11. SMZÖ puanları ile internette geçirilen sürenin amacı arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. İnternette oyun oynayan ergenlerin siber sahtecilik davranışını daha çok sergiledikleri saptanmıştır.
12. SMZÖ puanları ile internet kullanım süreleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. İnterneti günlük 8 saat ve üstü kullanan ergenlerin siber dilsel zorbalık davranışını daha çok sergiledikleri saptanmıştır.
13. SMZÖ puanları ile ergenlerin sahip oldukları teknolojik cihaz arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Telefona sahip olan ergenlerin kimliği gizleme davranışını daha çok sergiledikleri saptanmıştır.

6.2. ÖNERİLER

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular ve literatürdeki bilgilere dayanılarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

6.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Bu çalışmada ergenlerin sosyal özyeterlik algıları ile siber zorba-mağdur olma durumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu konu farklı yaş gruplarındaki bireyler üzerinde de çalışılarak yaş etkeninin etkisi incelenebilir.
2. Sosyal ve duygusal yeterliklerin siber zorbalıkta çok önemli bir rolü olduğu bilinmektedir. Bu sebeple siber zorbalığın altında yatan sosyo-duygusal süreçlerin dinamikleri araştırılabilir.
3. Siber zorbalık ve mağduriyet üzerine duygu düzenleme becerilerinin rolü araştırılabilir. Duygu düzenleme becerilerine yönelik atölye çalışmaları ile kontrol grubu oluşturularak karma yöntemli deneysel veya yarı deneysel araştırmalar yapılabilir.
4. Literatürde siber mağduriyet ve empatinin rolüne ilişkin çelişkili sonuçlar vardır. Bu nedenle siber mağduriyet ve empati ilişkisi çeşitli değişkenler ele alınarak araştırılabilir.
5. Dezavantajlı bölgeler çalışmaya dahil edilerek kültürler arası karşılaştırmalı çalışma yapılabilir.
6. Gün geçtikçe dünya üzerinde telefon ve sosyal medya kullanımlarının artış gösterdiği bilinmektedir. Pandemi etkisiyle eğitimin uzaktan olmasıyla birlikte öğrenciler teknolojik aletlerle daha sık etkileşim içerisinde olmaktadır. Ayrıca pandeminin kişiler arası sosyal etkileşimi azalttığı da bilinmektedir. Bu nedenle sosyal yetkinliğin teknolojik aletlere bağımlılığı ile ilişkisi incelenebilir.

7. Siber zorbalık ve mağduriyet durumu sosyo-demografik (cinsiyet, sınıf düzeyi, yaş), kişisel (duygular, güdüler, ahlaki inançlar) ve durumsal değişkenler (akranların ve arkadaşların rolü, okul iklimi, aile eğitimi ve desteği) ele alınarak araştırılabilir. Siber zorba ve mağdur puanı yüksek olan çocuklarla görüşmeler yapılarak karma yöntemin kullanıldığı araştırmalara yer verilebilir.

6.2.2. Öğretmenlere Yönelik Öneriler

6.2.2.1. siber zorba öğrencilere yönelik önerileri

1. Sosyal etkileşimin olduğu her yerde şiddet ve zorbalık olması muhtemeldir. Siber zorbalığın yansımaları ve etkileri konusunda ergenleri bilinçlendirmek çok önemlidir. Siber zorba davranışlar alt boyutlarıyla ele alınmalı ve siber zorbalığın her türü için eğitimciler tarafından ayrı bireysel müdahale programları uygulanabilir.
2. Yapılan çalışmalar erkek olmanın aynı zamanda zorbalık ve siber zorbalığın bir yordayıcısı olduğunu belirtmektedir. Siber zorbalık stratejileri ve zorbalığı önleme müdahale programları geliştirilirken cinsiyet faktörü de dikkate alınabilir. Ayrıca programlar, yalnızca öğrencilerin zorbalık davranışlarını önlemek ve sosyal becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmak için değil, aynı zamanda toplumun ahlak kurallarına uygun bir şekilde davranma yeterliklerini geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla özsaygı, empati ve sosyal becerileri gerçek yaşam durumlarına uygulamaya odaklanabilir.
3. Ergen bireylerin interneti sağlıklı, güvenli, etik, amacına yönelik kullanması için dijital genç platformları oluşturulabilir. Dijital genç platformları sivil toplum kuruluşları, kamu ve okul bünyelerindeki yetkili kişilerce zorbalık davranışı gerçekleştiren bireylere ve ailelerine yönelik zorba davranışlara karşı kontrolcü yaklaşım sağlamaları adına bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir.
4. Siber zorbalık geleneksel zorbalık ile güçlü biçimde ilişkilidir. Tüm okul yaklaşımlarında sosyal beceri eğitiminin verilmesinin, geleneksel zorbalığa ve ilişkili risk faktörlerine karşı harekete geçmenin siber zorbalık riskini de

azaltılabileceği varsayılabilir. İlk olarak, siber zorbalığı önlemek adına ergen bireylerin günlerinin büyük kısmını geçirdikleri okul ortamında akran ilişkileri ve sosyal iletişim becerileriyle ilgili eğitim programları geliştirilebilir.

5. Çalışmanın sonucunda bir hobiye sahip olan ergenlerin sosyal öz yeterlik algılarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda okullarda hobilere (resim, sanat, tiyatro, spor vb.) yönelik dersler müfredat programına eklenebilir.

6.2.2.2. siber mağdur öğrencilere yönelik öneriler

1. Siber mağdur veya zorba-mağdur ergenlerin öz farkındalıklarını artırarak, zorbalara direnmelerine ve mağdur olmalarını önlemelerine yardımcı olacak beceriler geliştirerek güçlendirilmelidir. Zorba davranışlara karşı savunmacı davranışlar eğitimi düzenlenebilir.
2. Siber zorbalığın depresyon veya intihar düşüncesi gibi mağdurlar için olumsuz sonuçları olduğundan dolayı mağdur bireylerin refahını artırmak amacıyla mağdur bireylere yönelik bireysel psikolojik destek uygulanabilir. Bu desteği sağlayabilmek adına okul içerisinde danışabilecekleri bir ekip oluşturulabilir.
3. Siber mağdurların zorbalık davranışı karşısında yasal haklarını bilmeleri oldukça önemlidir. Mağdur bireylere yetkili kişilerce yasal hakları hakkında bilgi verilebilir.
4. Siber mağdurlara yönelik yapılan çalışmalarda yalnızlık hissiyatının zorbalığa karşı çıkmama durumunun yordayıcısı olduğu belirtilmektedir. Siber mağdurlara yönelik dayanışma dernekleri ve telefon danışma hattı kurulabilir. Mağdur bireylerin birbirleriyle olan iletişimleri mağduriyet durumu ile başa çıkma potansiyelini arttırabilir.

6.2.3. Ebeveynlere Yönelik Öneriler

1. Mağdur bireyler zorbalık durumunu yetişkin bireylere bildirmek için teşvik edilmelidir. Mağduriyet yaşayan ergenlerin ailelerinin tepkilerinden çekinmeleri, ailelerinin duruma müdahale edemeyecekleri düşünceleri, sahip oldukları teknolojik araçlarından ve sanal ortamdan uzaklaştırılma korkularının varlığından ortadan kalkması için ebeveynlere siber zorba-mağdur olma durumları ile ilgili eğitimler verilebilir.
2. Ülkemizde ulusal web portalı kurulabilir. Portal üzerinden çevrimiçi ortamda siber zorbalıkla ilgili eğitimler, çalışmalar ve materyaller (broşür vb.) ve siber zorbalık-mağduriyeti önleme stratejileri ebeveynlere ulaştırılabilir.
3. Siber zorbalık internet veya akıllı telefon üzerinden gerçekleştiği için, riskli çevrimiçi kişiler veya uygunsuz içerik görüntüleme gibi genel çevrimiçi risklerle de ilişkilidir. Bu nedenle ebeveyn arabuluculuğu veya internet güvenliği önlemleri de siber zorbalığı azaltmada etkili olabilir. Özellikle çocukların bilgisayar eğitimi ve teknoloji kullanımı ile ilgili yetişkin gözetimi için bu konularda uzman kişiler tarafından ailelere yönelik ebeveyn arabuluculuğu eğitimi verilebilir.
4. Araştırmalar, yanlış ebeveyn tutumlarının hem geleneksel zorbalık hem de siber zorbalığa dahil olma ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Yanlış ebeveyn tutumları sergileyen anne babaların çocukların siber zorba ve mağdur olma olasılıklarının daha yüksek olduğu bilinmektedir. Ergenlerin siber zorba ve mağdur olma durumunu önlemek amacıyla anne babalar için doğru ebeveyn tutumlarına yönelik bilgilendirme çalışmaları yapılabilir.
5. Ailelere gençlerin kullandığı sosyal medya ve oyun platformları tanıtılabilir. Ebeveynlerin sanal ortamdaki gelişmelerden ve değişimlerden haberdar olması, çocuklarını sanal mecrayı sağlıklı ve doğru hedefler amacıyla kullanılmasına teşvik etmesi maksadıyla dijital ebeveyn platformu oluşturulabilir.

KAYNAKLAR

Akman, N. (2019). Ergenlerde Siber Zorbalık ile İlgili Demografik Değişkenlerin İncelenmesi: Bir Meta analiz Çalışması. Yüksek Lisans Tezi, **Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Mersin.

Akman, B., Yıldız, C. ve Akyol, N. (2018). Öğretmenlerin Akran Zorbalığına İlişkin Görüşleri ve Zorbalıkla Baş Etme Stratejileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 439-459.

Allen, K. A., Ryan, T., Gray, D. L., McInerney, D. M., ve Waters, L. (2014). Social Media Use and Social Connectedness İn Adolescents: The Positives and the Potential Pitfalls. *The Educational and Developmental Psychologist*, 31(1), 18-31.

Altun, F. ve Yazıcı, H. (2013). Ergenlerin Benlik Algılarının Yordayıcıları Olarak: Akademik Öz-Yeterlik İnancı ve Akademik Başarı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(1), 145-156.

American Psychological Association. (2012). Effects of Poverty, Hunger, and Homelessness on Children and Youth. Retrieved June 2, 2012.

Anderson, T. ve Sturm, B. (2007). Cyberbullying From Playground to Computer. *Young Adult Library Services*, 5(2), 24-27.

Arıcak, O. T. (2009). Psychiatric Symptomatology as a Predictor of Cyberbullying Among University Students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, (1), 169.

Arıcak, O. T. (2011). Siber Zorbalık: Gençlerimizi Bekleyen Yeni Tehlike. *Kariyer Penceresi*, 2(6), 10-12.

Arıcak, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Çıplak, S., Yılmaz, N. ve Memmedov, C. (2008). Cyberbullying Among Turkish Adolescents. *Cyberpsychology and Behavior*, 11(3), 253-261.

Armanda, P., Cristina, V., Amado, J., Pessoa, P. ve Martins, M. (2018) Cyberbullying in Portuguese Schools: Prevalence and Characteristics. *Journal of School Violence*, 17:1, 123-137.

Ayas, T. (2008). Zorbalığı Önlemede Tüm Okul Yaklaşımına Dayalı Programın Etkililiği. Doktora tezi, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Ankara.

Ayas, T. ve Horzum, M. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Mağdur Olma Durumu. *İlköğretim Online/Elementary Education Online*; 11(2), 369-380.

Aydın, F. (2010). Akademik Başarının Yordayıcısı Olarak Akademik Güdülenme,

Özyeterlik ve Sınav Kaygısı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.

Baiden, P., Stewart, S. L. ve Fallon, B. (2017). The Mediating Effect of Depressive Symptoms on the Relationship Between Bullying Victimization and Non-Suicidal Self-Injury Among Adolescents: Findings from Community and Inpatient Mental Health Settings in Ontario, Canada. *Psychiatry Research*, 255, 238–247.

Bandura A. (2002). Growing Primacy of Human Agency in Adaptation and Change in the Electronic Era. *European Psychologist*, 7(1): 2–16.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological Review*, 84, 191-215.

Bandura, A. (1986). Social Foundation of Thought and Action: A Social Cognitive Theory.

Bandura, A. (2000). Health Promotion from The Perspective of Social Cognitive Theory.

Bandura, A. (2001). “Social Cognitive Theory of Mass Communications”. *Media Effects: Advances in Theory And Research*, 2, 121-153.

Bandura, A. (2002). Social Cognitive Theory in Cultural Context.

Bandura, A. (2006). Adolescent Development from an Agentic Perspective. Self-Efficacy Beliefs of Adolescents (1-43).

Bandura, A. ve Locke, E. A. (2003). Negative Self-Efficacy and Goal Effects Revisited. *Journal of Applied Psychology*, 88, 87-99.

Bauman, S. (2014). Cyberbullying: What Counselors Need to Know. American Counseling Association.

Bayram, N. ve Saylı, M. (2011). Üniversite Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık Davranışı. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71(1), 107-116.

Benight, C. ve Bandura, A. (2004). Social Cognitive Theory of Post- Traumatic Recovery: The Role of Perceived Self-Efficacy. *Behavior Research And Therapy*, 42, 1129-1148.

Beran, T. ve Li, Q. (2005). Cyber Harassment: A Study of New Method for an Old Behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265-277.

Berger, C. ve Caravita, C.S. (2016). Why do Early Adolescents Bully? Exploring the Influence of Prestige Norms on Social and Psychological Motives to Bully. *Journal of Adolescence*, 46, 45-56.

Bıyık, Y. (2016). Meslek Yüksekokulu Öğrencileri Arasında Siber Mağduriyet,

Kişisel Özellikler ve İletişim Becerileri İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, **Necmettin Erbakan Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı**, Konya.

Bostan, S., Erdem, R., Öztürk, Y.E., Kılıç, T. ve Yılmaz, A. (2020). The Effect of COVID-19 Pandemic on the Turkish Society. *Electronic Journal of General Medicine*, 17,6- 237.

Bostan, T., Bostan, A., Sarpkaya, S. ve Yabancı, A. (2020). Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Düzeyleri ve Siber Zorbalığa Karşı Verdikleri Tepkilerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Premium e-Journal of Social*, 4,(9), 321-332.

Boulton, M. J. ve Underwood, K. (1992). Bully/Victim Problems Among Middle School Children. *British Journal of Educational Psychology*, 62, 73–87.

Boulton, M.J. ve Smith, P.K. (1994). Bully/Victim Problems in Middle-School Children: Stability, Self-Perceived Competence, Peer Perceptions and Peer Acceptance. *British Journal of Developmental Psychology*, 12: 315-329.

Brewer, G. ve Kerslake, J. (2015). Cyberbullying, Self-Esteem, Empathy and Loneliness. *Computers in Human Behavior*, 48, 255–260.

Bridge, N. ve Duman, N. (2019). Siber Mağduriyet. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 2528-9527:(35).

Brooks, S. (2015). Does Personal Social Media Usage Affect Efficiency and Well-Being? *Computer Human Behavior*, 46:26–37.

Burnam, B. ve Kafai, Y.B. (2001). Ethics and the Computer: *Children's Development International Online Journal of Educational Sciences*, 3,1064-1080.

Burnukara, P. (2009). İlk ve Orta Ergenlikte Geleneksel ve Sanal Akran Zorbalığına İlişkin Betimsel Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Ankara.

Büyüköztürk, Ş. (2020). Veri analizi el kitabı (27. Baskı). Ankara: Pegem.

Büyükyıldırım, İ. (2013). Siber Mağdur Olmanın İnsanı Değerler ve Sosyodemografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, **Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Konya.

Calvete, E., Orue, I., Estévez, A., Villardón, L. ve Padilla, P. (2010). Cyberbullying in Adolescents: Modalities and Aggressors' Profile. *Computers in Human Behavior*, 26 (2010) 1128–1135.

Campbell, M. A. (2005). Cyberbullying: an Old Problem in a New Guise? *Australian Journal of Guidance and Counselling*,15(1), pp. 68-76.

Caplan, S.E. (2005). “A Social Skill Account of Problematic Internet Use”. *Journal*

of Communication, 55(4).

Cappadocia, M., Craig, L. ve Pepler, D. (2013). Cyberbullying: Prevalence, Stability, and Risk Factors During Adolescence. *Canadian Journal of School Psychology*, 28, 2-13.

Cappadocia, M.C. (2008). Cyberbullying and Cybervictimization: Prevelenge, Stability, Risk and Protective Factors, and Psychosocial Problems, Unpublished Master's Thesis, **York University Toronto**, Ontario.

Caprara, G. V. ve Steca, P. (2005). Self-Efficacy Beliefs as Determinants of Prosocial Behavior Conducive to Life Satisfaction Across Ages. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24(2), 191-217.

Caprara, G. V., Di Giunta, L., Pastorelli, C. ve Eisenberg, N. (2013). Mastery of Negative Affect: A Hierarchical Model of Emotional Self-Efficacy Beliefs. *Psychological Assessment*, 25(1), 105.

Caprara, G. V., Steca, P., Cervone, D. ve Artistico D. (2003). The Contribution of Self Efficacy Beliefs to Dispositional Shyness: On Social-Cognitive Systems and the Development of Personality Dispositions. *Journal of Personality*, 71, 943-970.

Carol, M., Walker, B., Rajan, S. and Steven, K. (2011). An Exploratory Study of Cyberbullying with Undergraduate University Students. *Techtrends Tech Trends*, 55, 31–38.

Carvalho, M. ve Tippett, N. (2006). An Investigation Into Cyber Bullying, Its Forms, Awareness and Impact, and the Relationship Between Age and Gender In Cyber Bullying.

Casas, J.A., Del-Rey, R. ve Ortega-Ruiz, R. (2013). Bullying and Cyberbullying: Convergent and Divergent Predictor Variables. *Computers in Human Behavior*, 29, 580–587.

Chiu, S. (2014). The Relationship Between Life Stress and Smartphone Addiction on Taiwanese Universty Student: A Mediation Model of Learning Self-Efficacy and Social Self –Efficacy. *Computers in Human Behavior*, 34, 49-57.

Chou, H. (2019). Predicting Self-Efficacy in Test Preparation: Gender, Value, Anxiety, Test Performance, and Strategies. *The Journal of Educational Research*, 1, 61–71.

Christensen, L.B., Johnson, R.B. ve Turner, L.A. (2015). Araştırma Yöntemleri Desen ve Analiz. (A. Aypay, Çeviri Editörü). Anı Yayıncılık, Ankara.

Connected Vivaki Business Inteligence (2015). Türkiye' De Medya Tüketim Trendleri (İnfoğrafik). [Http://Www.Connectedvivaki.Com/](http://www.connectedvivaki.com/) Turkiyede-Medya-Tuketim-Trendleri.

Connolly, J. (1989). Social Self-Efficacy in Adolescence . Relations with Self-Concept, Social Adjustment and Mental Health. *Canadian Journal of Behavioral Science*, 21, 258-269.

Craig, W. M. ve Harel, Y. (2004). Bullying, physical fighting and victimization. In C. Cyrrie, C. Roberts, A. Morgan, R. Smith, W. Settertobulte, O. Samdal, & V.B. Rasmussen (Eds.), *Young people's health in context: Health behaviour in school aged children (HBSC) study: International report from the 2001/2002 study* (pp. 133–144).

Copenhagen, Denmark: World Health Organization.

Cross, D., Shaw, T., Hearn, L. (2009). Australian Covert Bullying Prevalence Study (ACBPS).

Cross, E., Piggen, R., Douglas, T. ve Vonkaenel-Flatt, J. (2009). *Virtual Violence: Protecting Children from Cyberbullying*. London: Beatbullying.

Çetin, B., Yaman, E., Peker, A. (2011). Cyber Victim and Bullying Scale: A Study of Validity and Reliability. *Computer and Education*, 57(4), 2261-2271.

Çifçi, S. (2010). Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Düzeyleri ile Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişki. **Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.**

Çiftci, H. (2015). Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Eğilimlerinin Facebook Tutumu ile İlişkisinin İncelenmesi. **Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.**

Çilingir, A. (2006). Fen Lisesi ile Genel Lise Öğrencilerinin Sosyal Becerileri ve Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırması. **Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.**

Çimen, İ.D. (2018). Ergenlerde Siber Zorbalık, İnternet Aile Tutumu ve Aile İşlevselliğinin Etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(4): 397-404.

Çubukçu, Z., Girmen, P. (2007). Öğretmen Adaylarının Sosyal Özyeterlik Algılarının Belirlenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1).

Dahl, J. (2005). Computer Ethics 101. *Distance Education Report*, 9 (16), 3-8.

Dehue, F., Bolman, C. ve Völlink, T. (2008). Cyberbullying: Youngsters' Experiences and Parental Perception. *Cyberpsychology and Behavior*, 11(2), 217–223.

Derogatis, L., Lipman, R., Rickels, K., Uhlenhuth, E. H. ve Covi, L. (1974). The Hopkins Symptom Checklist (HSCL): A Measure of Primary Symptoms Dimensions. In P. Pichot (Ed.), *Psychological Measurements in Psychopharmacology. Mod. Probl. Pharmacopsychiat* (Vol. 7, Pp. 79–110). Paris, France: Karger Basel.

Desmet, A., Aelterman N., Bastiaensens, S., Cleemput, K.V., Poels, K., Vandebosch, H. ve Bourdeaudhuij, I.D. (2015). Secondary School Educators' Perceptions and

Practices in Handling Cyberbullying Among Adolescents: A Cluster Analysis. *Computers And Education*, 88, 192-201.

Dilmaç, B. ve Aydoğan, D. (2010a). Parental Attitudes as a Predictor of Cyberbullying Among Primary School Children. *International Journal of Human and Social Sciences*, 79, 547-553.

Drummelsmith, J. (2015). *Cyberbullying: Interpersonal Competence, Aggression, and School Identification*. Yüksek Lisans Tezi, **Laurentienne Üniversitesi**. Kanada.

Dunst, C. J., Trivette, C. M. ve Hamby, D.W. (2007). Meta-Analysis of Family-Centered Helping Practices Research. *Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 3, 370-378.

Durna, S. (2019). Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Sıklığı ve Bunların Anksiyete ve Depresyon ile İlişkisinin İncelenmesi: Konya Örneği. Yüksek Lisans Tezi, **Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı**, Konya.

Elmas, B. (2016). Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Algı Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, Afyonkarahisar.

Engelberg, E. ve Sjöberg, L. (2004). Internet Use, Social Skills and Adjustment. *Cyber Psychology and Behavior*, 7, 41- 47.

Erdur-Baker, Ö. (2010). Cyberbullying and Its Correlation to Traditional Bullying, Gender and Frequent and Risky Usage of Internet-Mediated Communication Tools. *New Media and Society*, 12(1): 109-125.

Erdur-Baker, Ö. ve Kavşut, F. (2007). Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31–42.

Eroğlu, A.(2015). Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Yaygınlığının ve Risk Faktörlerinin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 40(177), 93-107.

Erozkan, A. ve Deniz, S. (2012). The Influence of Social Self-Efficacy and Learned Resourcefulness on Loneliness. *The Online Journal of Counselling and Education*, 1, 57- 84.

Esen, B.K., Aktaş, E., Tuncer, İ. (2013). An Analysis of University Students' Internet Use in Relation to Loneliness and Social Self-Efficacy. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 84, 1504-1508.

Evcı, K. (2018). Ergenlerde İnternet Bağımlılığı, Sosyal Yeterlik ve Kontrol Hissi İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul.

Evegü, E. (2014). Ergenlerde Siber Zorbalığın Utangaçlık ve Bazı Demografik

Değişkenler Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, **İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Malatya.

Felix, E.M., Ortega- Ruiz, R. ve Fernandez, C. (2016). Cyberbullying: Social Competence, Motivation and Peer Relationships. *Media Education Research Journal*, 48, 1134-3478.

Festl, R., Scharkow, M. and Quandt, T. (2014). The Individual or the Group: A Multilevel Analysis of Cyberbullying in School Classes. *Human Communication Research*, 13,52-59.

Fousiani, K., Dimitropoulou, P., Michaelides, M.P., Van Petegem, S. (2016). Perceived Parenting and Adolescent Cyber-Bullying: Examining the Intervening Role of Autonomy and Relatedness Need Satisfaction, Empathic Concern and Recognition of Humanness. *Journal Children Family Student*, 25, 2120–2129.

Franek, M. (2006). Foiling Cyberbullies in the New Wild West. *Association for Supervision and Curriculum Development*, 63(4), 39-43.

Gerson, A.C. ve Perlman,D. (1979). Loneliness and Expressive Communication. *Journal of Anormal Psychology*, 88, 258-261.

Gerson, R. ve Rappaport, N. (2011). Cyber Cruelty: Understanding and Preventing the New Bullying. *Adolescent Psychiatry*, 1, 67-71.

Gilman, R., Huebner, E.S. ve Laughlin, J.E. (2000). The First Study of Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale with Adolescents. *Social Indicators Research*, 52: 135–160.

Gist, M. E. ve Mitchell, T. R. (1992). Self-Efficacy: A Theoretical Analysis of Its Determinants and Malleability. *The Academy of Management Review*, 17(2), 183–211.

Gladden, R. M., Vivolo-Kantor, A. M., Hamburger, M. E. ve Lumpkin, C. D. (2014). Bullying Surveillance Among Youths: Uniform Definitions for Public Health and Recommended Data Elements, Version 1.0. Atlanta: GA: National Center For Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention and U.S. Department of Education.

Glew, G.M., Fan, M., Katon, W., Rivara, F.P. ve Kernic, M.A. (2005). Bullying, Psychosocial Adjustment and Academic Performance in Primary School. *Journal of the American Medical Association*, 159, 1026-1031.

Gómez-Ortiz, O., Romera, E., Ortega-Ruiz, R., Herrera, M. ve Norman, J. (2013). Multidimensional Social Competence in Research on Bullying Involvement: A Cross-Cultural Study. *Behavioral Psychology / Psicología Conductual*, 27, 217-238.

Gómez-Ortiz, O., Romera, E.M. ve Ortega-Ruiz, R. (2017). Multidimensionality of Social Competence: Measurement of the Construct and Its Relationship with Bullying

Roles. *Revista de Psicodidáctica*, 22, 37–44.

Görzig, A. ve Frumkin, L. (2013). Cyberbullying Experiences On-the-Go: When Social Media Can Become Distressing. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 7, 1- 4.

Görzig, A. ve Machackova, H. (2015). Cyberbullying from a socio-ecological perspective: A contemporary synthesis of findings from EU Kids Online. *Media@Lse Department of Media and Communications*, 70, 52-27.

Greive, R., Witteveen, K., Tolan, G. A. ve Jacopson, B. (2014). Development and Validation of a Measure of Cognitive and Behavioural Social Self-Efficacy. *Personality and Individual Differences*, 59, 71-76.

Griffen, R. S. ve Gross, A. M. (2004). Childhood Bullying: Current Empirical Findings and Future Directions for Research. *Aggression and Violent Behavior*, 9(4), 379–400.

Griffen, R. S. ve Gross, A. M. (2004). Childhood Bullying: Current Empirical Findings and Future Directions for Research. *Aggression and Violent Behavior*, 9(4), 379–400.

Güdük, A.H. (2008). Farklı Eğitim Programlarına Devam Eden Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Algıladıkları Anne-Baba Davranışları ile Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Ankara.

Gwen, M. ve Glew, N. (2005). Bullying, Psychosocial Adjustment, and Academic Performance in Elementary School. *Archives Pediatrics and Adolescent Medicine*, 1026, 1030-31.

Hacımustafaoğlu, R. (2019). Ortaöğretim Öğrencilerinin Bilgi Güvenliği Farkındalık Düzeylerinin Siber Mağdur Olma Durumlarına Etkisinin İncelenmesi (Üsküdar Örneği). Yüksek Lisans Tezi, **Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Sakarya.

Haynie, D. L., Nansel, T., Eitel, P., Davis-Crump, A., Saylor, K., Yu, K., Simons-Morton, B. (2001). Bullies, victims, and bully/victims: Distinct groups of at-risk youth. *Journal of Early Adolescence*, 21, 29–49.

Healey, J. (2011). Dealing with bullying. The Spinney Press.

Hemphill, S. A., Tollit, M., Kotevski, A. ve Heerde, J. A. (2014). Predictors of Traditional and Cyber-Bullying Victimization: A Longitudinal Study of Australian Secondary School Students. *Journal of Interpersonal Violence*, 30, 2567–2590.

Herman, K. S. ve Betz, N. E. (2004). Path Models of the Relationships of Instrumentality and Expressiveness to Social Self-Efficacy, Shyness, and Depressive Symptoms. *Sex Roles*, 51(1/2), 55-66.

Hidjun, S. ve Patchin, J.W. (2012). School Climate 2.0: Preventing and Sexting One Classroom at a Time, Corwin, Riverside County, CA.

Hinduja, S. ve Patchin, J.W. (2005). Research Summary: Cyberbullying Victimization.

Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An Exploratory Analysis of Factors Related to Offending and Victimization. *Deviant Behavior*, 29(2), 129-156.

Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2009). *Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications (Corwin Press).

Hinduja, S. ve Patchin, J.W. (2008). Cyberbullying: An Exploratory Analysis of Factors Related to Offending and Victimization. *Deviant Behaviour*, 29 (2), 129–156.

Hinduja, S. ve Patchin, J.W. (2012). Preventing Cyberbullying: Top Ten Tips for Teens.

Holfeld, B. ve Leadbeater, B. J. (2017). Concurrent and Longitudinal Associations Between Early Adolescents' Experiences of School Climate and Cyber Victimization. *Computers in Human Behavior*, 76, 321–328.

Huang., Y. ve Chou., C. (2010). An Analysis of Multiple Factors of Cyberbullying Among Junior High School Students in Taiwan. *Computers in Human Behavior*, 26, 1581–1590.

Idsøe, T., Dyregrov, A. ve Idsøe, E. (2012). Bullying and PTSD Symptoms. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 40, 901–911.

Inchley J, Currie D, Young T. (2016). Growing Up Unequal: Gender and Socioeconomic Differences in Young People's Health and Well-Being. Health Behaviour in Schoolaged Children (HBSC). www.euro.who.int/en/publications/abstracts/growing-up-unequal.-hbsc-2016-study-20132014-survey (accessed May 20, 2021).

İskender, M. ve Akin, A. (2010). Social Self-Efficacy, Academic Lotus of Control and Internet Addiction. *Computers and Education*, 54(4), 1101-1106.

Juvonen, J. ve Gross, E.F. (2008). Extending The School Grounds? Bullying Experiences in Cyberspace. *Journal of School Health*, 78, 496–505.

Karakoyun, F. (2017). Öğretmen Adaylarının İnternet Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi: Dicle Üniversitesi Örneği. *Electronic Journal of Social Sciences*, 16(64).

Karaman Kepenekçi, Y. ve Çinkır, Ş. (2003). Öğrenciler Arası Zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 236-253.

Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar-İlkeler-Teknikler*. Nobel. İstanbul.

Karlier Soydaş, D. (2011). Ergenlerde Ebeveyn İzlemesi, Siber Zorbalık ve Yaşam

Doyumu Arasındaki İlişkilerin Cinsiyete Göre İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Katzer, C., Fetchenhauer, D., Belschak, F. (2009). Cyberbullying: Who are the victims? A Comparison of Victimization in Internet Chatrooms and Victimization in School. *Journal of Media Psychology*, 21, 25-36.

Kavuk, M. ve Keser, H. (2016). İlköğretim Okullarında Siber Zorbalık. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 520-535.

Kavuk, M. (2016). Ortaokul Ve Liselerin Siber Zorbalık Farkındalık Profillerinin Oluşturulması ve Okul Paydaşlarına Yönelik Siber Zorbalık Farkındalık Eğitimi Etkililiğinin Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, **Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi**, İstanbul.

Keith, S. and Martin, M. (2005). Cyberbullying: Creating a Culture of Respect in a Cyber World. *Reclaiming Children and Youth*, 13(4), 224-228.

Keith, S. ve Martin, M. E. (2005). Cyber-bullying: Creating a Culture of Respect in a Cyber-World. *Reclaiming Children and Youth*, 13(4), 224-228.

Kepenekçi, Y. ve Çinkır, D. (2003). Öğrenciler Arası Zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34 (34) , 236-253.

Kia-Keating, M. ve Ellis, B. H. (2007). Belonging and Connection to School in Resettlement: Young Refugees, School Belonging, and Psychosocial Adjustment. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 12(1), 29-43.

Klomek, A. B., Marrocco, F., Kleinman, M., Schonfeld, I. S. ve Gould, M. S. (2007). Bullying, Depression and Suicidality In Adolescents. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 46(1), 40-49.

Klomek, A. B., Sourander, A. ve Elonheimo, H. (2015). Bullying by Peers in Childhood and Effects on Psychopathology, Suicidality and Criminality in Adulthood. *The Lancet Psychiatry*, 2(10), 930-941.

Ko, C. H., Yen, J. Y., Liu, S. C., Huang, C. F. ve Yen, C. F. (2009). The Associations Between Aggressive Behaviors and Internet Addiction and Online Activities In Adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 44(6), 598-605.

Koç, Z. (2006). Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması. Doktora Tezi, **Gazi Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı**, Ankara.

Koç, Z. (2007). Çocuklar ve Ergenlerde Okul Zorbalığının Toplumsal Nedenleri. *İlköğretmen Eğitimci Dergisi*, 12, 32-37.

Kokkinos, C. M., Antoniadou, N., Asdre, A. ve Voulgaridou, K. (2016). Parenting and Internet Behavior Predictors of Cyber-Bullying and Cyber-Victimization Among Preadolescents. *Deviant Behavior*, 37, 439-455.

Kowalski, R. M. ve Limber, S. P. (2013). Psychological, Physical, and Academic Correlates of Cyberbullying and Traditional Bullying. *The Journal of Adolescent Health: Official Publication of the Society for Adolescent Medicine*, 53, S13–S20.

Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N. ve Lattanner, M. R. (2014). Bullying In The Digital Age: A Critical Review and Meta-Analysis of Cyberbullying Research Among Youth. *Psychological Bulletin*, 140, 1073–1137.

Köroğlu, İ.Ş. (2014). Üstün Yetenekli Çocukların Sosyal Medya Kullanım Motivasyonları. Yüksek lisans tezi. **İstanbul Ticaret Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul.

Kretschmer, T., Sentse, M., Meeus, W., Verhulst, F. C., Veenstra, R. ve Oldehinkel, A. J. (2015). Configurations of Adolescents' Peer Experiences: Associations with Parent Child Relationship Quality and Parental Problem Behavior. *Journal of Research on Adolescence*, 26, 474–491.

Kurbanoglu, N. İ. ve Takunyacı, M. (2012). Lise Öğrencilerinin Matematik Dersine Yönelik Kaygı, Tutum ve Özyeterlik İnançları Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Ulusallararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1),110-130.

Lacey, B. (2007). Social aggression: A study of internet harassment. Unpublished doctoral dissertation, **Long Island University**, Brooklyn.

Laftman, S. B., Modin, B. ve Östberg, V. (2013). Cyberbullying and Subjective Health: A Large-Scale Study of Students in Stockholm, Sweden. *Children and Youth Services Review*, 35, 112-119.

Lai, S., Ye, R. ve Chang, K.-P. (2008). Bullying in Secondary School: An Asia-Pacific Regional Study. *Asia Pacific Education Review*, 9(4), 393–405.

Lambert, K. ve Gravelle, M. (2012). Bullying Involvement and the School Adjustment of Rural Students with and without Disabilities. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 20(1), 19-37.

Laurinavičius, A., Žukauskienė, R. and Ustinavičiūtė, L. (2012). Explaining Vulnerability to Risk and Harm. *Children, Risk and Safety on the Internet*, 297-308.

Law, D. M., Shapka, J. D., Hymel, S., Olson, B. F. ve Waterhouse, T. (2012). The Changing Face of Bullying: An Empirical Comparison Between Traditional and Internet Bullying and Victimization. *Computers in Human Behavior*, 28(1), 226–232.

Lee, C. H. (2011). An Ecological Systems Approach to Bullying Behaviors Among Middle School Students in the United States. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(8), 1664-1693.

Lenhart, A. (2007). Teens and Social Media: The Use of Social Media Gains a Greater Foothold in Teen Life as They Embrace the Conversational Nature of Interactive

Online Media. Pew Internet and American Life Project, 1-36.

Lenhart, A., Purcell, K., Smith, A. ve Zickuhr, K. (2010). Social Media and Young Adults: Social Media and Mobile Internet Use Among Teens and Young Adults. Washington, DC: Pew Research Center.

Li, Q. (2006). Cyberbullying in Schools: A Research of Gender Differences. *School psychology international*, 27(2), 157-170.

Li, Q. (2007a). Bullying in The New Playground: Cyberbullying Research and Victimization. *Australasian Journal of Educational Teknoloji*, 23 (4), 435–454.

Li, Q. (2008). A Cross-Cultural Comparison Of Adolescents' Experience Related to Cyberbullying. *Educational Researc*, 50, 223-234.

Limber, S.P. (2006). Peer Victimization: The Nature and Prevalence of Bullying Among Children and Youth. In: Dowd N, Singer DG, Wilson RF, Eds. Handbook of Children, Culture, and Violence. *Beverly Hills: Sage Publications*, 313–32.

Limber, S.P. ve Small, M.A. (2003). State Laws and Policies to Address Bullying in Schools. *School Psychology Review*, 32(3), 445–455.

Limber, S.P.(2005). The Challenge. A Publication of The Office of Safe and Drug-Free Schools. *International Journal of Psychology*, 40(2): 80–9. 65.

Livingstone, S., Haddon, L. ve Gorzig, A. (2012). Children, Risk and Safety Online: Research and Policy Challenges in Comparative Perspective. Bristol: The Policy Press.

Luszczynska, A., Scholz, U. ve Schwarzer, R. (2005). The General Self-Efficacy Scale: Multicultural Validation Studies. *The Journal of Psychology*, 139 (5): 439-57.

Ma, X. (2001). Bullying and Being Bullied: To What Extent are Bullies also a Victim? *American Journal of Educational Research*, 38 (2), 351–370.

Malecki, C.K. ve Demaray M.K. (2006). Social Support as a Buffer in the Relationship Between Socioeconomic Status and Academic Performance. *School Psychol Quart*, 21, 375-395.

Manap, A. (2012). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri ve Siber Zorbalık: Samsun İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Samsun.

Margolis, H. ve McCabe, P. P. (2006). Improving Self-Efficacy and Motivation: What to Do, What to Say. *Intervention in School and Clinic*, 41, 218–227.

Martínez, J.P. And Morales, F.M. (2020). What if Violent Behavior Was a Coping Strategy? Approaching a Model Based on Artificial Neural Networks. *Sustainability*, 12:7396.

Martínez-Martí, M. L. ve Ruch, W. (2017). Character Strengths Predict Resilience Over and Above Positive Affect, Self-Efficacy, Optimism, Social Support, Self-Esteem, and Life Satisfaction. *The Journal of Positive Psychology*, 12(2), 110-119.

Mason, K.L. (2008). Cyberbullying: A Preliminary Assessment for School Personnel. *Psychology in the Schools*, 45, 323–348.

Matsushima, R. ve Shiomi, K. (2003). Social Self - Efficacy and Interpersonal Stress in Adolescence. *Social Behavior and Personality*, 31(4), 323 – 332.

Menesini, E. and Spiel, C. (2012). Introduction: Cyberbullying: Development, Consequences, Risk and Protective Factors. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(2): 163-67.

Mesch, G. (2009). Parental Mediation, Online Activities, and Cyberbullying. *CyberPsychology and Behavior*. Vol. 12, No. 4.

Metli, G. (2017). Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve İnsani Değerleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul.

Mishna, F., Cook, C., Gadalla, T., Daciuk, J. ve Solomon, S. (2010). Cyber Bullying Behaviors Among Middle and High School Students. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(3), 362-374.

Mishna, F., Khoury-Kassabri, M., Gadalla, T. ve Daciuk, J. (2012). ‘Risk factors for involvement in cyber bullying: Victims, bullies and bully–victims’. *Children and Youth Services Review*, 34(1): 63-70.

Mishna, F., Khoury-Kassabri, M., Gadalla, T. ve Daciuk, J. (2012). Risk Factors for Involvement in Cyber Bullying: Victims, Bullies and Bully–Victims. *Children and Youth Services Review*, 34(1), 63-70.

Mitchell, S.N. ve Hoff, D.L. (2009). Cyberbullying: Causes, Effects, and Remedies. *Journal of Educational Administration*, 47(5), 652-665.

Murphy, T.P., Laible, D. ve Augustine, M. (2017). The Influences of Parent and Peer Attachment on Bullying. *Journal of Child and Family Studies*, 26, 1388–1397.

Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R.S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B. ve Scheidt, P. (2001). Bullying Behaviors Among US Youth: Prevalence and Association with Psychosocial Adjustment. *Journal of the American Medical Association*, 285, 2094–2100.

National Children’s Home (NCH). 2005. “Putting U in the Picture: Mobile Bullying Survey.” Accessed November 12, 2020.

Neuman, W. L. (2013). Toplumsal Araştırma Yöntemleri. Ankara: Yayın Odası.

Notar, C., Padgett, S., ve Roden, J. Cyberbullying: A Review of the Literature.

Universal Journal of Educational Research, 1(1),2013, 1-9.

Okur, D. ve Özkul, H. (2015). Modern İletişimin Arayüzü: Sanal İletişim Sosyal Paylaşım Sitelerinin Toplumsal İlişki Kurma Biçimlerine Etkisi Facebook Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21,2-12.

Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What We Know and What We Can Do*. Oxford, UK; Cambridge, USA: Blackwell.

Olweus, D. (1999). ‘Sweden’ in P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano and P. Slee *The Nature of School Bullying: A Cross-National Perspective*. London, Routledge.

Ostivik, K. ve Rudmin, F. (2001). Bullying and Harassment Among Norwegian Army Soldiers: Two Studies on Prevalence, Context, and Cognition. *Journal of Military Psychology*, 13, 17–39.

Oxford, R. (2011). *Teaching and researching: Language learning strategies*. Harlow, UK: Pearson Education.

Özdemir, M. ve Akar, F. (2011). Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17 (4), 605–626.

Özel, S. (2013). Lise Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Depresyon ve Benlik Saygısı İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, **Fatih Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul.

Özer, G. (2016). Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Yaşama Düzeyleri ile Siber Zorbalığın Öğrenciler Üzerindeki Etkileri ve Öğrencilerin Siber Zorbalıkla Baş Etme Stratejileri. Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Ankara.

Özerkan, E. (2007). Öğretmenlerin Öz Yeterlik Algıları ile Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Benlik Kavramları Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Edirne.

Palancı, M. (2004). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Kaygı Problemlerini Açıklama ve Gidermeye Yönelik Gerçeklik Terapisi Oryantasyonlu Bir Yardım Modelinin Geliştirilmesi. Doktora Tezi, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Trabzon.

Patchin, J. W. ve Hinduja, S. (2006). Bullies Move Beyond the Schoolyard: A Preliminary Look at Cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-69.

Patchin, J.W. (2018). Lifetime Cyberbullying Victimization Rates: Ten Different Studies 2007–2016. *Cyberbullying Research Center*, 12,23-54.

Pekşen Süslü, D. (2016). Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Benlik Saygısı, Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi. Doktora Tezi, **Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul.

Pilkington, E. (2010). Tyler Clementi, Student Outed as Gay on Internet, Jumps to His Death. *The Guardian*.

Pişkin, M. (2002). Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2, 533-551.

Pişkin, M. ve Ayas, T. (2005b). Zorba ve Kurban Öğrencilerin Utangaçlık, İçedönüklük, Dışadönüklük ve Özsaygı Değişkenleri Bakımından İncelenmesi. VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sunulmuş bildiri (21-23 Eylül) **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi**, İstanbul.

Polat, Z.D. ve Bayraktar, S. (2016). Ergenlerde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet ile İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 6 (1), 115-32.

Popovac, M. ve Leoschut, L. (2012). Cyber bullying in South Africa: Impact and Responses, Centre for Justice and Crime Prevention. *CJCP Issue Paper*, 13, pp. 1-16.

Price, M. ve Dalglish, J. (2010). Cyberbullying Experiences, Impacts and Coping Strategies as Described by Australian Young People. *Youth Studies Australia*, 29, 51-59.

Public Health Agency of Sweden (2019). Health Behaviour in School-aged Children (HBSC), results from Sweden of the 2017/18 WHO study [Skolbarns hälsovanori Sverige 2017/18 - grundrapport]. Report 18065.

Raskauskas, J. ve Stoltz, A. D. (2007). Involvement in Traditional and Electronic Bullying Among Adolescents. *Developmental Psychology*, 43, 564-575.

Raskauskas, J. ve Stoltz, A.D. (2007). Involvement in Traditional and Electronic Bullying Among Adolescents. *Developmental Psychology*, 43, 564-575.

Rasmussen, E. (2001). Young People's Health in Context: Health Behaviour in School Aged Children (HBSC) Study: International Report from the 2001/2002 Study (pp. 133-144). Copenhagen, Denmark: World Health Organization.

Rauschnabel, P. A. ve Honeycutt, J. (2019). The Dark Side of Social Media: *Psychological, Managerial, and Social Perspectives*, 11, 131-158.

Reeckman, B. and Cannard, L. (2009). Cyberbullying: A Tafe Perspective. *Youth Studies Australia*, 28(2),41-49.

Rideout, V. J., Foehr, U. G. Ve Roberts, D. F. (2010). Media in the Lives of 8- to 18-Year-Olds.

Rodríguez-Hidalgo, A.J., Ortega-Ruiz, R., Zych, I. (2012). Peer Victimization and Ethnic-Cultural Peer Victimization: Self-Esteem and School Relations Between Different Cultural Groups of Students in Andalusia, Spain. *Psicodidáctica*, 2013, 19, 191–210.

Romera, E. M., Cano, J. J., García-Fernández, C. M. ve Ortega-Ruiz, R. (2016). Cyberbullying: Social Competence, Motivation and Peer Relationships. *Comunicar*, 24, 71–79.

Ryan, A. ve Shim, S.S. (2008). An Exploration of Young Adolescents' Social Achievement Goals: *Implications for Social Adjustment in Middle School*. *Journal of Educational Psychology*, 100, 672-687.

Ryan, R.M. ve Deci, E.L. (2000a). The Theory of Self-Determination and Facilitating Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-being. *American Journal of Psychologists*, 55 , 68-78.

Sabella, R.A., Patchin, J.W. ve Hinduja, S. (2013). 'Cyberbullying myths and realities', *Computers in Human Behavior*, 29, 2703-2711.

Sarak, Ö. (2012). Lise Öğrencilerinde Sanal Zorbalık. Yüksek Lisans Tezi, **Haliç Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü**, İstanbul.

Satan, A. (2006). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorba Davranış Eğilimlerinin Okul Türü ve Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler ile İlişkisi. Doktora Tezi, **Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı**, İstanbul.

Savage, M. W. ve Tokunaga, R. S. (2017). Moving Toward A Theory: Testing an Integrated Model of Cyberbullying Perpetration, Aggression, Social Skills, and Internet Self-Efficacy. *Computers in Human Behavior*, 71, 353–361.

Scherbaum, C., Cohen-Charash, Y. ve Kern, M. J. (2006). Measuring General Self Efficacy: A Comparison of Three Measures Using Item Response Theory. *Educational and Psychological Measurement*, 66(6): 1047-63. 63.

Schunk, D. H. ve Meece, J. L. (2006). Self-Efficacy Development in Adolescence. In F. Pajares Ve T. Urdan (Eds.), *Self-Efficacy Beliefs of Adolescents*, 71-96. Connecticut: Information Age Publishing.

Schwartz, D., Gorman, A.H., Nakamoto, J. ve Toblin, R.L. (2005). The Academic Process of Victimization and Children in the Peer Group. *Journal of Educational Psychology*, 97 , 425–435.

Selkie, E.M., Kota, R. ve Moreno, M. (2006). Cyberbullying Behaviors Among Female College Students: Witnessing, Perpetration, and Victimization. *College Student Journal*, 50(2): 278-287.

Senemoğlu, N. (2007). Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya. Ankara: Gönül Yayıncılık.

Serin, H. (2012). Ergenlerde Siber Zorbalık / Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri. Doktora tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul.

Serin, H. (2012). Ergenlerde Siber Zorbalık / Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri. Doktora Tezi, **İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul, Türkiye.

Serin, N. (2011). “An Examination of Predictor Variables for Problematic Internet Use”, *Turkish Online Journal of Educational Technology*,10(3).

Shariff, S. ve Gouin, R. (2005). Cyber-Dilemmas: Gendered Hierarchies, Free Eexpression and Cyber-Safety in Schools. **Oxford University**, 20, 147-154.

Shelley, L., Craig, L., McInroy, L.M. ve Ramona,. A. (2015) Media: A Catalyst for Resilience in Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Queer Youth. *Journal of LGBT Youth*, 12:3, 254-275.

Shim, S.S., Wang, C. ve Cassady, J.C. (2013). Emotional Well-Being: The Roles of Social Achievement Goals and Self-Esteem. *Personality and Individual Differences*, 55, 840-845.

Slonje, R. ve Smith, P.K. (2008). Cyberbullying: Another Main Type of Bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154.

Smetana, J.G., Campione-Barr, N. ve Metzger, A. (2006). Adolescent Development in Interpersonal and Societal Contexts. *Annual Review of Psychology*, 57, 255–284.

Smith, H.M. ve Betz, N.E. (2000). Development and Validation of a Scale of Perceived Social Self –Efficacy. *Journal of Career Assesment*, 8(3), 283-301.

Smith, P.K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. ve Tippett, N. (2008). Cyberbullying, Its Nature and Impact in Secondary School Pupils. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 376-385.

Smith, P.K., Sharp, S. (1994). School Bullying: Insights and Perspectives. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 6(4).

Sourander, A., Brunstein-Klomek, A., Helenius, H., Ikonen, M., Lindroos, J., Luntamo, T.(2010). Psychosocial Risk Factors Associated with Cyberbullying Among Adolescents: A Population-Based Study. *Arch Gen Psychiatry*, 67(7):720-8.

Southam-Gerow, M.A. (2014). Çocuklarda ve Ergenlerde Duygusal Düzenleme. (M. Şahin ve M. Artıran, Çev.). Ankara: Nobel.

Srabstein, J.C. ve Leventhal, B.L. (2010). Prevention of Bullying-Related Morbidity and Mortality: A Call for Public Health Policies. *Bulletin of the World Health Organization*, 88, 403–404.

Staksrud, E., Ólafsson, K. and Livingstone, S. (2013). Does The Use of Social Networking Sites Increase Children's Risk of Harm? *Computers in Human Behavior*, 29(1), 40–50.

Stald, G. and Ólafsson, K. (2012). Mobile Access – Different Users, Different Risks, Different Consequences? *Children, Risk and Safety on the Internet, Bristol: Policy Press*, 285–296.

Swedish National Council for Crime Prevention. (2018). The National Survey of violations 2017. Victimization and involvement in crime. Report 2018:15.

Syts, Y. (2004). Beyond the Schoolyard: Examining Electronic Bullying Among Canadian Youth. Master's thesis, **Carleton University**, Canada.

Şahin, C. (2001). Sosyal Beceri ve Sosyal Yeterlik. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 9-19.

Şam, M. (2017). Ergenlerde Siber Zorba ve Mağdur Olmanın Anne Baba Tutumları ve Okul İklimi ile İlişkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Denizli.

Şentürk, S. S. (2010). Liseli Ergenlerin Yalnızlık Algısının Sosyal Beceri, Benlik Saygısı ve Kişilik Özellikleri Bağlamında Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, **Maltepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul.

Taştekin, E. (2016). Ergenlerin Arkadaşlık İlişkileri ve Benlik Saygısı ile Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Arasındaki İlişkiler. Yüksek Lisans Tezi, **Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü**, Ankara.

Tekin, A. ve Polat, E. (2016). Ortaokul Öğrenci Velilerinin Güvenli İnternet Kullanımı Farkındalığı. *Journal of Instructional Technologies and Teacher Education*, 2(5), 80- 92.

Thomas, S.P. (2006). From The Editor-The Phenomenon of Cyberbullying. *Issues in Mental Health Nursing*, 27 (10), 1015-1016.

Toğay, A., Akdur, T.E., Yetişken, İ.C., ve Bilici, A., (2013). Eğitim Süreçlerinde Sosyal Ağların Kullanımı: Bir MYO Deneyimi XIV. Akademik Bilişim Konferansı, 28-30.

Topcu, Ç., Yıldırım, A. ve Erdur-Baker, Ö. (2013). Cyber Bullying at Schools: What Do Turkish Adolescents Think? *International Journal for the Advancement of Counselling*, 35(2): 139- 51.

Toraman, L. ve Usta, E. (2017). Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Yerli ve Siber Zorba Olma Durumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(2), 57-77.

Troop-Gordon, W., Rudolph, K. D., Sugimura, N. ve Little, T. D. (2015). Peer

Victimization in Middle Childhood Impedes Adaptive Responses to Stress: A Pathway to Depressive Symptoms. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 44(3), 432–445.

Tustin, D.H., Goodness, Z.N. ve Basson, A.(2014). ‘Bullying Among Secondary School Learners in South Africa with Specific Emphasis on Cyber Bullying’, Child Abuse Research. *A South African Journal*, 15(2), 13-25.

TÜİK [Türkiye İstatistik Kurumu] (2017). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. Türkiye İstatistik Kurumu: 28 / (Erişim Tarihi: 04.08.2020).

TÜİK [Türkiye İstatistik Kurumu] (2018). 2018 Yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması Sonuçları. http://www.tuik.gov.tr/pretablo.do?alt_id=1028 / (Erişim Tarihi: 04.08.2020).

TÜİK [Türkiye İstatistik Kurumu] (2019). 2019 Yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması Sonuçları. T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Haber Bülteni (Sayı:148).

Türkileri, N. (2012). Ergenlerde Sanal Zorbalık: Nedenlerine İlişkin Algılar, Duygusal Tepkiler ve Baş Etme Yöntemleri ile Siber Zorbalık Statüleri Arasındaki İlişkiler. Yüksek Lisans Tezi, **Hacettepe Üniversitesi**, Ankara.

Türkoğlu, S. (2013). Ergenlerin Problemleri İnternet Kullanımları ile Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi**, İstanbul.

Tynes, B. ve Giang, M. (2009). Online Victimization, Depression and Anxiety Among Adolescents in the US. *European Psychiatry*, 24 (1), 671- 686.

Uçanok, Z., Karasoy, D. ve Durmuş, E. (2011). Yeni Bir Akran Zorbalığı Türü Olarak Sanal Zorbalık: Ergenlerde Yaygınlığı ve Önemi. TÜBİTAK Proje Raporu, Proje No: 108K424. Ankara: TÜBİTAK.

Ulutaş, A. (2006). Ergenlerde Sosyal Öz-yeterlik Algısı ve Duygusal Öz-yeterlik Arasındaki İlişkinin Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi: Bir Model Önerisi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(3), s. 831–841.

Valkenburg, P., Peter, J. ve Schouten, A. (2006). Friend Networking Sites and Their Relationship to Adolescents' Well-Being and Social Self-Esteem. *Cyber Psychology and Behavior*, 9, 584-590.

Vandebosch, H. ve Van Cleemput, K. (2009). Cyberbullying Among Youngsters: Profiles of Bullies and Victims. *New Media and Society*, 11(8), 1349–1371.

Varjas, K., Talley, J., Meyers, J., Parris, L., ve Cutts, H. (2010). High School Students' Perceptions of Motivations for Cyberbullying: An Exploratory Study. *Western Journal of Emergency Medicine*, 11(3), 269.

- Waasdorp, T.E. and Bradshaw, C.P. (2015) The Overlap Between Cyberbullying and Traditional Bullying. *Journal of Adolescent Health*, 56(5): 483–8.
- Wallace, S. T. ve Alden, L. E. (1997). Social Phobia and Positive Events: The Price of Success. *Journal of Abnormal Psychology*, 106, 416-424.
- Wang, J., Iannotti, R. J. ve Nansel, T. R. (2009). School Bullying Among Adolescents in the United States: Physical, Verbal, Relational, and Cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45, 368–375.
- Wang, J., Iannotti, R.J. ve Nansel, T.R. (2009). School Bullying Among Adolescents in the United States: Physical, Verbal, Relational, and Cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45, 368–375.
- Wei, M., Russell, D.W. ve Zakalik, R.A. (2005). Adult Attachment, Social Selfefficacy, Selfdisclosure, Lonliness, and Subsequent Depression for Freshman College Students. A Longitudinal Study. *Journal of Counsel Psychology*, 52, 602-614.
- Wheeler, V.A. ve Ladd, G.W. (1982). Assessment of Children's Self-Efficacy for Social Interactions with Peers. *Developmental Psychology*, 18(6), 795–805.
- Whittle, H. C., Hamilton-Giachritsis, C. ve Beech, A. R. (In Submission) (2013). “Under His Spell”: A Victims Perspective of Being Groomed Online.
- Willard, N. (2006). Flame Retardant. *School Library Journal*, 52(4), 55-56.
- Willard, N. (2007). Cyberbullying and Cyberthreats. U.S.A. Research Pres.
- Willard, N.E. (2005). Educator’s Guide to Cyberbullying and Cyberthreats :Responding to the Challenge of Online Social Aggression, Threats, and Distress. Retrived March 23, 2021, from [http:// www.csriu.org /cyberbully/](http://www.csriu.org/cyberbully/).
- Woods, S. ve Wolke, D. (2004). Direct and Relational Bullying and Academic Achievement Among Primary School Children. *Journal of School Psychology*, 42 , 135-155.
- Wright, M.F., Kamble, S.V. ve Soudi, S.P. (2015). Indian Adolescents’ Cyber Aggression Involvement and Cultural Values: The Moderation of Peer Attachment. *School Psychology International*, 36, 410–427.
- Yaman, E. (2011). *Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yaman, E., Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). Başa Çıkma Stratejileriyle Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık, İstanbul: Kaknüs.
- Yang, S.C. ve Tung, C.J. (2007). Comparison of Internet Addicts and Nonaddicts in Taiwanese High School. *Computer of Human Behavior*, 23 (1), 79-96.

Ybarra, M., West, M.D. ve Leaf, P. (2007). Examining the Overlap in Internet Harassment and School Bullying: Implications for School Intervention. *Journal of Adolescent Health*, 41, S42–S50.

Yılmaz, E. (2015). Öğretmenlerin Dijital Veri Güvenliği Farkındalığı. Doktora Tezi, **Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Eskişehir.

Younan, B. (2019). A Systematic Review of Bullying Definitions: How Definition and Format Affect Study Outcome. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, 11, 109–115.

Zimmerman, B.J., Bandura, A. ve Martinez-Pons, M. (1992). Self-Motivation for Academic Attainment: The Role of Self-Efficacy Beliefs and Personal Goal Setting. *American Educational Research Journal*, 29(3), 663–676.

Zirpoli, T.J. ve Melloy, K.J. (1997). Behavior Management: Application for Teachers and Parents (2. Edition). Upper saddle river, New Jersey, Columbus, Ohio: Merrill Prentice Hall.

Zych, I., Farrington, D.P. ve Ttofi, M.M. (2018). Protective Factors Against Bullying and Cyberbullying: A Systematic Review of Meta-Analyses. *Aggression and Violent Behavior*, 45, 4–19.

Zych, I., Farrington, D.P., Ttofi, M.M. (2019). Protective Factors Against Bullying and Cyberbullying: A Systematic Review of Meta-Analyses. *Aggress. Violent Behavior*, 45, 4–19.

Zych, I., Ttofi, M.M., Farrington, D.P. (2016). Empathy and Callous–Unemotional Traits in Different Bullying Roles: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Trauma Violence Abuse*, 20, 3–21.

EK AÇIKLAMALAR A.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

ÇOCUĞA AİT DEMOGRAFİK BİLGİLER

Cinsiyet: Kadın() Erkek()

Yaş:

Kardeş Sayısı(kendisi dahil):

Okulunuz:

Fen Lisesi () Anadolu Lisesi () Meslek Lisesi () İmam
Hatip Lisesi ()

Akademik Başarı:

Düşük () Orta () İyi () Çok İyi ()

AİLEYE AİT DEMOGRAFİK BİLGİLER

Anne Eğitim Durumu:

İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Lisansüstü
()

Baba Eğitim Durumu:

İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Lisansüstü
()

Aileye Ait Gelir Durumu:

Gelirim giderimden az () Gelirim giderime eşit () Gelirim
giderimden fazla ()

ÇOCUK İLE İLGİLİ SORULAR

İnternette geçirdiğiniz süre daha çok hangi amaca yönelik:

Oyun Oynama () Sosyal Medya () Bilgi araştırma ()
Diğer ()

Kendinize ait hangi teknolojik cihazlara sahipsiniz? :

Telefon () Bilgisayar () Tablet () Hepsi () Hiçbiri ()

İnternette geçirdiğiniz günlük süre ne kadardır?

2 saatten az () 2-4 saat () 4-6 saat () 6-8 saat () 8 saatten fazla ()

Boş zamanlarınızda düzenli bir hobiniz var mı?

Evet () Hayır ()

**AİLE İLE
İLGİLİ
SORULAR**

Annenin Sosyal Medya Kullanım Durumu:

Kullanıyor () Kullanmıyor ()

Babanın Sosyal Medya Kullanım Durumu:

Kullanıyor () Kullanmıyor ()

EK AÇIKLAMALAR B.

**SOSYAL ÖZYETERLİLİK ALGISI ÖLÇEĞİ (SÖZYE)
(ÖRNEK MADDELER)**

1. Fazla tanımadığım birisiyle konuşmayı başlatmak.
2. Grup içinde ilgilendiğin bir konu tartışılıyorken düşüncelerimi açıklama
3. Okulda, işte veya toplu ortamlarda insanlarla çalışırken ne yapacağımı kestirme.

EK AÇIKLAMALAR C.

**SİBER ZORBALIK- MAĞDURİYET ÖLÇEĞİ (SMZÖ)
(ÖRNEK MADDELER)**

1. İnternette söylenti çıkarma.
2. İnternette rahatsız edici lakap takma.
3. İnternette hakaret edici semboller kullanma

EK AÇIKLAMALAR D.

ÖLÇEK KULLANIM İZİNLERİ

SÖZYE Gelen Kutusu x

Murat Uzun

31 May 2020 22:51 ☆

Merhaba Cansu Hanım " Sosyal Öz-yeterlik Algısı Ölçeğini" Mehmet Palancı Hocamızın izni ile kullanmanız için ekte gönderiyorum. Çalışmanızda başarılar d...

Cansu Ünal <cansunallss@gmail.com>

31 May 2020 23:34 ☆ ↶ ⋮

Alıcı: Murat ▾

Cok tesekkur ederim

31 May 2020 Paz 22:51 tarihinde Murat Uzun <muraduzun@gmail.com> şunu yazdı:

Fwd: Siber Mağduriyet ve Zorbalık Ölçeği Kullanım İzni Gelen Kutusu x

Bayram Çetin <bocetin27@gmail.com>

6 Oca 2021 14:18 ☆ ↶ ⋮

Alıcı: ben ▾

Siber Zorba ve Mağduriyet ölçeği

merhaba Cansu hanım,

Yapacağınız çalışmanız için ölçeği kullanabilirsiniz. Ekte ölçeğin Türkçe maddelerini ve bilgilerinin bulunduğu çalışmayı gönderiyorum. İyi çalışmalar dilerim.

Bayram Çetin

2 Ek

Cansu Ünal <cansunallss@gmail.com>

6 Oca 2021 16:02 ☆ ↶ ⋮

EK AÇIKLAMALAR E.

ETİK KURUL İZİNİ

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU
KARARLARI

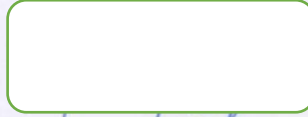
TOPLANTI TARİHİ : 16.09.2020
TOPLANTI NO : 2020/11

Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu toplanmış ve aşağıdaki kararı almıştır.

Karar 4:

06/08/2020 tarihli Doç. Dr. Özlem GÖZÜN KAHRAMAN'ın Etik Kurul form ve ekleri görüşüldü.

Karabük Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Özlem GÖZÜN KAHRAMAN danışmanlığında yürütülen "Ergenlerin Sosyal Öz Yeterlilik Alguları ile Siber Zorba ve Mağdur Olma Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu çalışma kapsamında uygulanmak üzere ekte sunulan çalışmasının etik kurallara uygunluğu oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elif CEPNİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurul Başkanı

ÖZGEÇMİŞ

Cansu ÜNAL, ilköğretim ve ortaöğretim eğitimini İzmir-Kars-Malatya şehirlerinde tamamladı. Lisans eğitimini 2019 yılında Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü'nde tamamladı. Halen Tekirdağ Sağlıklı Hayat Merkezinde çocuk gelişim uzmanı olarak görev yapmaktadır.